

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики

ГУМАНІТАРНИЙ КОРПУС
Випуск 50

**Збірник наукових статей з актуальних проблем
філософії, культурології, історії, психології та педагогіки**

2023

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 3 від 26 квітня 2023 р.)*

Редакційна колегія:

Бобринька В.І. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Герчанівська П.Е. – доктор культурології, професор, професор кафедри культурології та міжкультурних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Глушко Т.П. – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, заступник директора з наукової роботи та міжнародних зв'язків

Дичковський С.І. – доктор культурології, доцент, директор Інституту практичної культурології та арт-менеджменту Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Мозес Е.Д. – голова Наукового товариства студентів та аспірантів Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, магістрант I року навчання

Мелешенко Т.В. – кандидат історичних наук, професор, в.о. декана Історичного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Меднікова Г.С. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософської антропології, філософії культури та культурології Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Потільчак О.В. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін Історичного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Пронька С.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Терещиць С.О. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, голова Ради молодих вчених університету

Черній Л.В. – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціології та публічних комунікацій Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Stepaniuk Joanna – Doktor nauk społecznych, Państwowa Uczelnia im. Stefana Batorego w Skierniewicach, Uniwersytet Warszawski

У збірнику подано наукові статті за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток освіти і науки як стратегія формування культури майбутнього» (7 квітня 2023 р.), яка відбулась з використанням сервіса відеоконференцій ZOOM.

У працях вчених з України та Польщі висвітлено актуальні теоретичні та прикладні проблеми психології, філософії, культурології, історії, педагогіки, а також представлено міждисциплінарні пошуки та здобутки.

Рецензенти:

Альчук М.П. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії культури Львівського національного університету імені Івана Франка

Овчарук О.В. – доктор культурології, професор, завідувач кафедри культурології та міжкультурних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Упорядники:

Русаков С.С. – в.о. директора культурології Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософської антропології, філософії культури та культурології Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Можий Віктор – міжфакультетські кандидатські культурологічні студії, Факультет міжнародних і політичних досліджень, Ягеллонський університет в Кракові

За точність викладених фактів та коректність цитування відповідальність несе автор

Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії] – Випуск 50. – Київ : ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2023. – 98 с.

NATIONAL PEDAGOGICAL DRAHOMANOV UNIVERSITY

**Educational and Scientific Institute
of Philosophy and Educational Policy**

HUMANISTIC CORPUS

Issue 50

**Collection of scientific articles on contemporary problems of
philosophy, cultural studies, history, psychology and pedagogy**

2023

*Recommended for publication by the Academic Council
Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy
Drahomanov Ukrainian State University
(protocol No. 3, April 26, 2023)*

Members of Scientific Board:

Bobrytska V.I. – Doctor of Sciences in Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Philosophy, Philosophy of Education and Educational Policy of the Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy of Drahomanov Ukrainian State University

Herchanivska P.E. – Doctor of Sciences in Cultural Studies, Professor, Professor of the Department of Cultural Studies and Intercultural Communications of National Academy of Government Managerial Staff of Culture and Arts

Hlushko Tetyana. Doctor of Sciences in Philosophy, Professor of the Department of Philosophy of the Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy of the Drahomanov Ukrainian State University, Deputy Director for Scientific Work and International Relations

Dychkovsky S.I. – Doctor of Cultural Studies, Associate Professor, Director of the Institute of Practical Cultural Studies and Art Management of the National Academy of Culture and Arts Managers

Moses E.D. – Chairman of the Scientific Society of Students and Postgraduates of the Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy of Drahomanov Ukrainian State University, master's student of the 1st year of study

Meleshchenko T.V. – PhD in History, Professor, Acting dean of the Faculty of History of Drahomanov Ukrainian State University

Mednikova H. – Doctor of Sciences in Philosophy, Professor of the Department of Philosophical Anthropology, Philosophy of Culture and Cultural Studies of the Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy of Drahomanov Ukrainian State University

Potylehak O.V. – Doctor of Sciences in History, Professor, Head of the Department of Source Studies and Special Historical Disciplines of the Faculty of History of Drahomanov Ukrainian State University

Protska S.M. – PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Philosophy, Philosophy of Education and Educational Policy of the Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy of Drahomanov Ukrainian State University

Terepyschy S.O. – Doctor of Sciences in Philosophy, Professor, Professor of the Department of Social Philosophy, Philosophy of Education and Educational Policy of the Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, chairman of the Council of Young Scientists of the University

Chernii L.V. – PhD in History, Associate Professor, Head of the Department of Sociology and Public Communications at Drahomanov Ukrainian State University

Stepaniuk Joanna – Doctor of Social Sciences, State University of Stefan Batory in Skierniewice, University of Warsaw

This collection features scientific articles based on materials of the II International scientific and practical conference «Development of education and science as a strategy for shaping the culture of the future» (April 7, 2023) on the basis of the ZOOM – video conferencing service.

Works by undergraduate, postgraduate and young scientists from Ukraine and Poland address contemporary theoretical and applied problems of psychology, philosophy, cultural studies, history and pedagogy, and present interdisciplinary research and findings.

Reviewers:

Alichuk Maria, Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of Theory and History of Culture, Ivan Franko National University of Lviv

Ovcharuk Olha, Doctor of Cultural Studies, Professor, Head of the Department of Cultural Studies and Intercultural Communications of the National Academy of Management of Culture and Arts

Compiled by:

Rusakov Serhii, PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Philosophical Anthropology, Philosophy of Culture and Cultural Studies of the Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy of Drahomanov Ukrainian State University

Mozgin Wiktor, mgr, Faculty of Cultural Studies Doctoral Studies, Faculty of International and Political Studies of the Jagiellonian University in Krakow

The author is responsible for the accuracy of the facts and correctness of citation.

Humanistic Corpus: [collection of scientific articles on contemporary problems of philosophy, cultural studies, psychology, pedagogy and history] – Issue 50. – Kyiv: NVP Interservice Publishing House, 2023. – 98 p.
ISBN

© Article authors, 2023
© National Pedagogical Drahomanov University, 2023
© NVP Interservice Publishing House, 2023

КУЛЬТУРНА БІОГРАФІЯ VOGUE UKRAINE: ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ КОЛООБІГУ У СУЧАСНІЙ ПРИКЛАДНІЙ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

СКОРОХОД Анастасія Олександрівна
студентка 3 курсу
спеціальності “Культурологія”

*Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова*

Актуальність теми: У сучасному інформаційному суспільстві культурні об’єкти в першу чергу покликані впливати на думку соціуму та давати їм матеріали для рефлексії. Світові видання типу журналу Vogue активно демонструють не лише модні тенденції поточного року, а й відображають світоглядні засади та основні суспільно-значущі моменти свого періоду. Метод колообігу культури за Ст. Голлом та Пол дю Гаєм – теоретична методологія, яка дає змогу детальніше розглянути смислові аспекти сучасних культурних об’єктів та прослідкувати їх вплив на новітні тенденції. Інструменти методології Ст. Голла та Пол дю Гая дають змогу детально дослідити всі аспекти впливу обраного культурного об’єкта на середовище, в якому він існує, та яким чином цей самий вплив формується. Різностороннє дослідження об’єкта також дає нам змогу зрозуміти ціннісні орієнтації культурного середовища.

Теоретична модель колообігу культури, як в україномовній культурологічній традиції пропонує йменувати С. Русаков, п’ять смислотворчих складових: репрезентація, ідентичність, виробництво, споживання, регулювання. Проаналізувавши кожен, можна дати оцінку ціннісно-смислового впливу досліджуваного культурного об’єкта на культурне середовище.

Репрезентація

Перша складова моделі колообігу культури є репрезентація, тобто представлення об’єкта дослідження в контексті культури. Перший пункт плану співвідноситься з тим, що ми завжди бачимо першим, дивлячись на матеріальний чи електронний артефакт: зовнішній вигляд. Обкладинка журналу показує нам чого очікувати від взаємодії з культурним об’єктом. При чому на ній проглядається як філософія предмета, так й більш практичні аспекти маркетингу, наприклад, цільова аудиторія. Аналізуючи журнал Vogue в контексті теоретичної моделі колообігу культури як прикладного культурологічного дослідження, можемо зробити висновок, що на обкла-

динку переважно ставлять жінок. Зображення чоловіків прослідковуються лише на 1 із 5. Якщо порівняти це з американською версією, то процент співвідношення буде більший на користь україномовної версії.

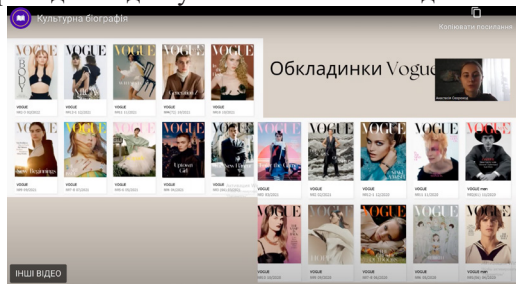
Загальна концепція Vogue спільна як для американського, так і українського видання, але кожна версія несе в собі відмінності, пов'язані з соціально-культурними аспектами країни. Методологія колообігу культури дає можливість дослідити роль об'єкта в контексті кожного з них. Виходячи з цього уже можна порівняти деякі особливості журналу Vogue в різних культурних середовищах.

Якщо ми поглянемо на американський Vogue, то бачимо, що на останньому глянці (березень) показана Еріка Баду. Vogue America ставлять відомих зірок, аби привернути до себе більше уваги. Досліджуючи українське видання, ми не помітили зірок, а лише професійних моделей, які демонструють певний бренд. Остання відома особа, яку поставили на «обличчя» журналу – Тільда Свінтон (листопад 2020 року).

Тобто, виникає різниця: український Vogue покладається на аудиторію, яка вже цікавиться модною індустрією. Американська ж версія не зупиняється на одних лише моделях, а й створює тандеми із провідними зірками.

Окрім глянцю Vogue має також інтернет-платформу та офіційні соцмережі. Сайт Vogue постає перед читачем досить цікавим майданчиком для загальнокультурного розвитку. Тобто, на ньому висвітлені переважно не фешн-теми, а новини або ж дослідження, добірки, історії з різних тематик: beauty, life, cinema, art тощо. Такий формат видання є доступним та цікавим для всіх, а отже цільова аудиторія буде ширшою.

Онлайн-майданчик Vogue в Україні є популярнішою та більш практичною для наших громадян, ніж глянець. На жаль, на певний період часу українське видання журналу перестає випускати паперові журнали, тому зараз нашим громадянам доступне лише онлайн-видання.

Посилання на відеозапис дослідження культурної біографії журналу Vogue:
<https://youtu.be/LklsW6E81M0>

Ідентичність

Це друга складова моделі колообігу культури. Використовуючи той чи інший культурний об'єкт, ми завжди ототожнюємо себе з тими соціальними

ролями і статусами, якими його наділяють. Ідентифікація може мати різні типи: культурну, гендерну, психологічну тощо.

Навколо такого культурного об'єкта як Vogue не може не існувати набір певних стереотипів та складених соціальних ролей.

Аналізуючи Vogue Ukraine, ми повертаємось до цільової аудиторії журналу. Це жінки, віком від 25 до 45 років. Тобто, із цього можна уже зробити невеликий висновок щодо гендеру. Люди, які читають журнал ідентифікують себе як жінки. Що стосується віку, то тут читачі визначають себе як молода людина. Читаючи Vogue, ми не можемо ідентифікувати себе як дитина чи підліток або ж старенька жінка, ні, бо журнал не орієнтується на такі вікові категорії.

Беручи до рук журнал Vogue, людина позиціонує себе як особистість, що цікавиться модою. Той, хто захоплюється риболовлею чи флористикою на глянець Vogue Ukraine навіть не погляне. А все тому той стиль життя, який пропагує Vogue не збігається зі стилем життя споживача.

То ж, беручи до рук глянець Vogue, ми визначаємо себе як людину, що розуміє моду та знає як відбуваються процеси її творення,

Отже, за фактором ідентичності відбувається процес ототожнення себе з тим стилем життя, естетикою, яку представляє провідний у нашому сприйнятті культурний об'єкт.

Виробництво

Це третій і не менш важливий етап вивчення об'єкта культури, який безпосередньо досліджує процес створення продукту. Такий культурний об'єкт як Vogue Ukraine надає одразу два види сфер суспільного виробництва: матеріальне та нематеріальне.

Почнімо із матеріального. Цей процес пов'язаний безпосередньо із виготовленням та наданням суспільству артефактів у вигляді глянцю. Журнали, по-суті, є частиною матеріальної культури. Друковані журнали дають нам можливість прослідкувати історію творення моди від кінця XIX століття; поглянути, як реагувала мода на історичні події XX століття, і як ми, врешті-решт, прийшли до того стилю життя, який маємо зараз. В еру інтернету глянець намагається створити яскраві, обкладинки, які закарбовуються у пам'яті та які б у першу чергу несли естетичну цінність.

У час інтернету, де поруч із друкованою версією видається й електронна, здавалося б, значущість першої не така і важлива, та це не так. Людство завжди буде цінувати більше те, що можна осягнути буквально, «потримати» у руках. Як показує практика – ті ж самі паперові книги люди читають із більшим ентузіазмом, ніж електронні. Не останню роль у цьому грає прагнення людини до певної естетики. Тут включається ідентичність. Використовуючи Vogue, ми прагнемо показати себе більш стильними, обізнаними, елегантними та «дорогими». Видання електронної версії журналу також можна вважати частиною виробництва. Окрім матеріально виробництва існує ще й нематеріальне, яке виробляє культурні цінності. Vogue Ukraine гарно ілюструє цей аспект. У журналах ми можемо спостерігати не тільки ідеї зі світу моди та стилю, а й важливі соціально-культурні теми,

як от тематика боді-позитиву, представленні на останньому випуску Vogue Ukraine за лютий-березень минулого року.

Споживання

Споживання продукту напряму показує актуальність об'єкту для суспільства у певний момент часу. Знайти офіційну статистику продажу глянцево неможливо, але можна прослідкувати у соцмережах приблизну аудиторію видання. На офіційній сторінці Vogue Ukraine 340 тисяч підписників, у той час як на британському 2,1 млн, на французькому 9 млн. Грунтуючись на дослідженні споживання продукту, ми визначаємо не тільки його популярність, а й вплив на культурне середовище.

Регулювання

Останній, але не менш важливий аспект дослідження. Кожен культурний об'єкт має відповідати усталеним та цінностям, притаманними своєму часові. З огляду на популярність та впливовість Vogue зрозуміло, що він регулюється певними морально-етичними директивами.

Перше, що спадає на думку, говорячи ідейну сторону об'єкта – це пропагування (у хорошому сенсі цього слова) гуманності. Такі речі як расизм, сексизм, гомофобія, трансфобія тощо є неприпустимими для сучасного світу, а тому в провідному журналі моди та краси будь-які виявлення нетерпимості будуть регулюватися цензурою.

Продовжуючи тему цензури як механізму регулювання, варто відмітити те, що редактори журналу також не допускають в друк статті у яких пропагуються шкідливі для здоров'я практики. Морально-етичні гуманні норми сучасності не допускають права нести агресію чи ненависть у своїх статтях.

Нова етика, яка виявляється у «Культурі скасування» відіграє тут не останню роль. Це явище повністю виправдано можна назвати механізмом регулювання інформації, поданої в журналі. Якщо ти чи твоя компанія йде в розріз із нормами цивілізованого світу, то тебе просто «скасовують». Як результат: контент не споживають, продажі скорочуються, починаються збитки і компанія занепадає. Тому, Vogue і схожі об'єкти повністю залежні від своїх споживачів та «культури скасування».

Отже, теоретична модель колообігу культури Дж. Голла та дю Гая – зручна і водночас ефективна модель для вивчення ролі досліджуваного об'єкта в сучасній культурі. Схематичне коло, в якому виокремлені п'ять головних процесів реалізації культурного об'єкта в сучасній культурі допомагає сформувати цілісну картину сучасного культурного середовища.

Список використаних джерел

1. Du Gay, P., Hall, S., Janes, L., Madsen, A. K., Mackay, H., & Negus, K. (2013). *Doing cultural studies: The story of the Sony Walkman*. Sage.
2. Русаков, С.С. (2020). Теоретична модель колообігу культури як культурологічний підхід у вивченні феноменів сучасної культури. *Питання культурології*, (36), 24-37. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221040>
3. Grey, P. (2004). *Defining Moments: A Cultural Biography of Jane Eyre* (Doctoral dissertation, Moderna språk).

МИСТЕЦТВО ТА МАРКЕТИНГ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ ТА СУЧАСНИХ СТРАТЕГІЙ

СОТНИК Юлія Денисівна,

студентка 3 курсу

спеціальності “Культурологія”

Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова

У сучасному світі маркетинг є невіддільною складовою будь-якого бізнесу. Завдяки маркетингу збільшуються обсяги продажів продукту або послуг. Важливість маркетингу можна описати цитатою П.Ф. Друкера “мета маркетингу – зробити зусилля по збуту непотрібними. Його мета – так добре пізнати та зрозуміти клієнта, що товар і послуга будуть точно підходити останньому і продаватимуть себе самі” (Drucker Peter F., 2006).

Маркетинг допомагає визначити шляхи, форми та методи організації виробництва і збуту продукції; здійснювати кампанію з просування товару на ринку; будувати стратегію стимулювання збуту; визначити варіанти ефективності витрат на виробництві; підвищує інформативність, вибірковість і ефективність дій споживачів щодо придбання та споживання товарів і послуг. Завдяки маркетингу створюють дієві канали зв'язку між організаціями та підприємствами. Поняття маркетингової стратегії запропоновано Нелом Борденом у 1964 році та спочатку звучало як “маркетинг мікс” (Borden, N. H., 1964). Нел Борден мав на меті систематизувати та описати інструменти маркетингу, які необхідні для створення маркетингового плану у своїй праці “The Concept of the Marketing Mix”.

Маркетинг постає одним з основних елементів бізнесу, а маркетингова стратегія постає одним з основних елементів маркетингу. Існує безліч маркетингових стратегій (наприклад, 4с, 4d, 4а, 5е, 5с) та застосування кожної з них варіюється від потреби компанії щодо продажу товару та ринку, на якому цей товар будуть просувати.

Підприємство прагне отримувати прибуток. Своєю чергою, формувати цей прибуток можуть тільки споживачі продукції, які її купують (Котлер Ф., 2022). Основними виділяють традиційну та сучасну концепцію маркетингу. Традиційною концепцією маркетингу є система 4Р, яка складається з наступних елементів: Product, Price, Place, Promotion.

Product (продукт) визначає які товари пропонуються на ринку. За цим елементом визначаються потреби клієнтів, які задовольняються або не задовольняються на ринку і які продукти можуть відповідати цим потребам. Також визначається унікальність пропозиції продукту та його особливості. Важливим фактором для визначення є як цей продукт відрізняється від конкурентів на ринку.

Price (ціна) визначає яку прибутковість можна отримати від продукту та актуальність цієї прибутковості. Актуальність вартості продукту форму-

ють на основі аналізу конкурентних продуктів на ринку, вартості виробництва та попиту на конкретний продукт.

Place (місце) визначає можливий майданчик, де продукт буде мати кращий попит серед потенційних покупців та які канали продажу будуть найбільш ефективними.

Promotion (просування) визначає маркетингові заходи, які будуть використовуватись для ефективного продажу продукту. Аналізують та виділяють ефективні рекламні кампанії, прямі продажі, можливість застосування акційних пропозицій щодо конкретного товару.

Маркетингова концепція 4P краще буде застосовуватись для продажу товарів побутового призначення, аніж витворів мистецтва. Оскільки купівля останніх зазвичай відбувається крізь призму відклику почуттів у потенційного покупця. Умовно позначимо таку схему: “відчуваю-кую”. Та якщо розглядати колекціонерів як потенційного покупця для продажу витворів мистецтва, тоді концепція 4P працює краще. Обумовлено це тим, що твір мистецтва у цьому контексті буде розглядатись як предмет надбання і бажання його здобути буде виходити якраз від Promotion (в контексті ідеї просування автора твору на ринку). Традиційний підхід до маркетингу, який базується на 4P вже не задовольняє потреби сучасного споживача. Тому нині виокремлюють сучасний підхід до маркетингової стратегії 4E, яку запропонував Бен Уолмслі, який вказує, що “для розвитку значущих відносин з аудиторією організаціям культури й мистецтва варто віддавати перевагу довгостроковим відносинам, які пропонують залучення аудиторії, а не короткостроковим тактичним заходам, таким як сегментація і просування» (Walmsley, 2019). Дослідник переосмислив традиційну концепцію маркетингу і пропонує такі чотири складові: Emotion, Exclusivity, Expertise, Education.

Emotion (емоційність) визначає враження від взаємодії з продуктом. Потреби та бажання клієнтів можуть бути задоволені не через сам продукт/бренд, а завдяки відчуттям, які він викликає.

Exclusivity (ексклюзивність) визначає унікальність товару і цінність даної унікальності. Завдяки фактору ексклюзивності інтерес до продукту зростає в рази.

Expertise (експертність) визначає майстерність автора продукту та технічні характеристики продукту.

Education (едакація) визначає який внесок у освітній фонд можна вкласти завдяки конкретному продукту. Цінність продукту визначається завдяки можливості розвитку відповідних навичок (що стосуються конкретного продукту) або можливості продукту стати підґрунтям для певних досліджень.

Маркетингова стратегія, що заснована на 4E надає більш відкритий та гнучкий підхід до маркетингу і відображає змінність ринку та потреб споживачів сучасності. Вона надає можливість вибудовувати емоційні зв'язки з потенційним клієнтом, завдяки чому допомагає у встановленні більш тісного контакту з аудиторією.

Ідея покращення комунікації між брендом та споживачем, а також будування більш довгострокових та стійких відносин між ними є провідною у сучасному світі. Бренди та продукти відходять від концепції “товару” і виходять на новий рівень взаємозв’язку, намагаються стати ближчими до потенційного клієнта і бути частиною його життя.

Неможливо визначити стовідсотково ефективну маркетингову концепцію. До жодної з наведених не застосовується поняття “правильна”, оскільки застосування маркетингової стратегії повинно бути гнучким та змінюватись в залежності від ринкових умов та потреб споживача. Маркетингова стратегія варто застосовувати лише відповідно до місії та цілей компанії/продукту для досягнення бажаних результатів.

Відповідно з тим, можемо зробити висновок що кожна з маркетингових стратегій (4P і 4E) є важливою і все ще використовуються для створення успішної маркетингової кампанії метою якої є забезпечити успіх продукту/бренду на ринку, зайняти певну ринкову нішу та отримати відданість покупців. Але, для просування витворів мистецтва, актуальною буде концепція Бена Уолмслі, оскільки дослідження некомерційного продукту повинно включати в себе фокусування на цінності та емоції, який викликає продукт і завдяки яким є можливість отримати більший прибуток.

Список використаних джерел:

1. Drucker Peter F. (2006). *Innovation and Entrepreneurship*. Harper Business 288 p.
2. Borden, N. H. (1964). The concept of the marketing mix. *Journal of advertising research*, 4(2), 2-7.
3. Walmsley, B. The death of arts marketing: a paradigm shift from consumption to enrichment. *Arts and the Market*, Vol. 9, No. 1, pp. 32–49.
4. Котлер Ф. (2022). *Основи маркетингу*. Науковий світ. 880 с.
5. Русаков С. (2019). Феномен арт-ринку як проблема сучасної культурології *Культурологічна думка*, № 16. - С. 175-183.

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНИХ ПЕРСОНАЖЕЙ В КІНО ТА ТЕЛЕБАЧЕННІ

ЖЕЛЕЗНЯК Дарина Сергіївна

*студентка IV курсу Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*

Репрезентація міфологічних персонажів у кінематографі та телебаченні бере свій початок ще з давніх часів, коли на екрани виходили перші фільми на основі міфологічних творів. Протягом десятиліть кіно та телебачення продовжували використовувати міфологію для створення цікавих історій та ефектних образів.

Один з перших фільмів, який використав міфологічних персонажів – це «Кінг Конг» (1933 р.), де зображена мавпа-велетень, який нагадував Геракла з грецької міфології. Інший приклад – фільм «Грек Зорба» 1964 р., який базувався на романі Нікоса Казандзакіса і включав в себе образи міфічних богів та героїв.

З появою телебачення міфологія також почала використовуватись у телевізійних шоу, зокрема, у серіалах та мультфільмах для дітей. Один з таких прикладів – мультсеріал «Геракл: Легенда про героя» (1998 р.), який поєднував в собі міфологію з елементами комедії та пригод.

Пропонуємо розглянути міфологічних істот, яких найчастіше зображають у кіноіндустрії. Наше дослідження базуватиметься на філософських та культурологічних напрацюваннях авторитетних дослідників: Бромлей Ю. В., Гуревич П. С., Ліндсей Дж., Лосев А. Ф. та ін.

Найбільш ефективним для такого культурологічного аналізу є фентезі, тому потрібно з'ясувати світоглядні особливості цього жанру. Фентезі – це жанр, що відкриває безмежні можливості для створення креативних та різноманітних історій. Його корені сягають давніх часів, коли ранні цивілізації використовували міфологію для пояснення незрозумілого світу. У міфології народжувалися монстри та магичні істоти.

Незважаючи на те, що фантастичні історії видозмінюються за допомогою нових ідей, здається, що деякі істоти все ж таки з'являються знову й знову. Вони настільки проникли в популярну культуру, що навіть якщо ви не знаєте їхнього походження, ви одразу розумієте їх роль та сили в історії, завдяки поширенню CGI у фільмах і телевізійних шоу.

Одним з таких відомих персонажів є ельф – магична істота європейської міфології, здатна допомагати людям або перешкоджати їм. Вважається, що вони були невидимими пустунами, які могли налякати худобу або зробити взуття. У «Володарі перснів» Дж. Р. Р. Толкін створив своє сучасне уявлення про ельфів як безсмертних воїнів.

Така розширена інтерпретація ельфів дозволила включити їх у будь-яку фантастичну історію. Зазвичай вони зберігають свою прихильність до магії, але зазвичай її ділять між ельфами, які зберігають зв'язок із природою.

ним світом, та тими, хто володіє таємничими заклинаннями. Ельфи також з'являються у фільмі «Хільда», де втілені в образі невидимих бюрократів.

Глибоко всередині Землі гноми працюють над своєю невинною роботою. Гнома, якого спочатку інтерпретували як земну фею, легко впізнати завдяки низькому зросту, довгій бороді та любові до скарбів. Вони витрачають час на видобуток дорогоцінних каменів і дорогоцінних металів або на кування легендарної зброї, обладунків і коштовностей, придатних для богів.

На відміну від ельфа, який виявився замінним, гноми залишаються послідовними майже в кожній фантастичній історії. Іноді вони більш комедійні, як у «Білосніжці та семи гномах», а іноді більш войовничі, як у «Гобіті». Це дає гномові відчуття знайомства: навіть коли вони гігантські, наприклад у Месниках: Війна нескінченності, ви з першого погляду знаєте все про їх суспільство та особистість.

Іншим міфологічним персонажем, якого ми пропонуємо розглянути є джин. В арабській міфології духи повітря та вогню, відомі як джини, ділять Землю з людьми. Хоча вони були невидимими у своїй справжній формі, вони могли змінювати форму в будь-яку, яку їм заманеться. Добрі джини використовували свої сили, щоб направляти та давати поради людям, тоді як злі джини творили зло.

Розповіді про можливість керувати джинами за допомогою магічних талісманів зрештою породили духа, що виконує бажання, якого зазвичай тримають у лампі чи пляшках. У 60-х роках у фільмі «Я мрію про Дженні» джини почали набувати більш комедійного та жвавого характеру, що ще більше відокремило їх від джинів. Це було закріплено у 1992 році з випуском «Аладдіна», де культова гра Робіна Вільямса закріпилася як хрестоматійний приклад духу виконання бажань.

У кіноіндустрії найчастіше використовуються персонажі з грецької міфології. Зокрема це :

- Зевс – бог неба та грому, владар Олімпу. У кіноіндустрії він зображується як могутній та сильний бог, здатний боротися з будь-якими загрозами.

- Афродіта – богиня краси та любові. У кіноіндустрії вона часто зображується як красива та сексуальна жінка, яка здатна спокушати та зводити з розуму чоловіків.

- Геракл – сильний герой, син Зевса та людської жінки. У кіноіндустрії він часто зображується як борець зі злом, який здатний перемогти будь-якого ворога та покласти край злим силам.

- Медуза – міфічна жінка зі зміною головою, яка здатна заморожувати своїх ворогів. У кіноіндустрії вона зображується як страшна та жадлива істота, з якою герої повинні боротися.

- Персей – герой, який здолав Медузу та інших міфічних істот. У кіноіндустрії він зображується як відважний та сильний герой, здатний перемогти будь-які перешкоди.

Ці персонажі стали відомими завдяки своїм історіям та легендам, які

вважаються частиною світової культурної спадщини. Вони продовжують залишатись популярними у кіноіндустрії.

Використання міфології у кіно та телебаченні дозволяє створювати незабутні історії, які перетинають реальний та міфологічний світи, надихають та захоплюють глядачів.

Одним з прикладів використання класичних міфологічних персонажів є серія фільмів про супергероя Тора від Marvel Studios, в яких з'являється скандинавський бог Тор. У цих фільмах він представлений як могутній бог, який володіє молотом Мьольніром та здатний перемагати ворогів за допомогою своїх надприродних сил.

Проте, репрезентація міфологічних персонажів у кіно та телебаченні може бути переосмисленою. Наприклад, в серіалі «Американські боги» заснованому на романі Ніла Геймана, боги з різних міфологій зустрічаються в сучасному світі та пробують знайти своє місце серед людей. У цьому серіалі міфологічні персонажі використовуються для висвітлення проблем сучасного суспільства та аналізу культурних розбіжностей.

Крім того, існують фільми та серіали, які створені на основі сучасних реміксів міфологічних історій. Наприклад, серіал «Люцифер» про диявола, який залишає пекло та переїжджає в Лос-Анджелес, щоб жити серед людей. У цьому серіалі персонаж Люцифера створений на основі міфологічного образу диявола.

Сучасне кіно та телебачення використовують міфологічних персонажів для створення захопливих історій, що приваблюють глядачів різних вікових груп. Репрезентація міфологічних персонажів в кіно та телебаченні може варіюватись від відображення класичних істот до їхнього переосмислення та використання в новому контексті.

Проте, існує й недолік використання міфологічних персонажів у кіно та телебаченні. Часто знання про оригінальну міфологію зводиться до кліше та спрощень, що може призвести до неточностей та спотворень в інтерпретації персонажів та їх ролі в історії. Окрім того, може виникнути проблема культурної апропріації, коли використання міфологічних персонажів стає беззастережним відтворенням культурних елементів без урахування їхнього контексту та значення в оригінальній культурі.

Використання міфології у кіно та телебаченні може створювати унікальні історії, які перетинають реальний та міфологічний світи, і вражають глядачів своєю оригінальністю. Багато фільмів та серіалів із міфологічною тематикою стають культовими, а їх персонажі стають улюбленими серед глядачів.

Отже, залучення міфології до кіно та телебачення може бути корисним засобом для вивчення культурної спадщини та формування культурних цінностей, зокрема для молоді.

HISTORY

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ В АКАДЕМІЧНІЙ ГІМНАЗІЇ У ЛЬВОВІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX НА ПОЧ. XX СТ.

КОЦЮМБАС Ореста Романівна

PhD Доктор філософії

*Викладач у ВСП “Технічний фаховий коледж Національного
університету “Львівська політехніка”*

Oresta@email.ua

Навчально-освітній процес в гімназії, як державному закладі середньої освіти Східної Галичини відповідав нормативно правовому регулюванню та освітньому законодавству Австро-Угорської імперії. Суттєвою відмінністю Академічної гімназії від інших гімназій краю була те, що саме тут процес навчання, спілкування та мислення відбувався рідною українською мовою. На шляху впровадження української мови керівництво закладу, викладацько-учнівський колектив мав певні труднощі, але успішно їх долав.

У другій половині XIX ст. в гімназії викладали такі предмети: релігію, класичні мови — латинську і грецьку; українську, польську і німецьку; історію і географію; природознавство, математику, фізику, пропедевтику філософії, каліграфію, малювання, співи, гімнастику[1, с.306].

У відповідності з “Організаційним нарисом” 1849 р. було чітко визначено тижневу кількість годин з кожної навчальної дисципліни. Навчальні дисципліни ділились на обов’язкові та необов’язкові.

У гімназії вивчали дві історичні дисципліни – “історію”, як обов’язкову та “історію рідного краю”, як дисципліну за вибором учнів.

При вивченні історії, учнів знайомили з основними датами і подіями з історії Австро-Угорської монархії, вчили біографії видатних історичних постатей. Підкріплювали знання учнів відзначенням щорічних історичних дат. Викладачі акцентували на важливості свідчень учасників історичних подій, як цінного джерельного матеріалу. У трьох молодших класах на історію виділяли три години в тиждень, у четвертому — 4 години. До вивчення світової історії у молодших класах використовували підручник В. Льницького “Світ старинний”, в якому автор акцентував увагу на вивченні історії з найдавніших часів і використовував історично-географічний виклад матеріалу [2, арк.1-2]. Для вивчення всесвітньої історії використовували

підручник О. Семковича в перекладі В. Ільницького [3, арк.1-72]. Від учнів старших класів вже вимагали знання найважливіших подій історії народів світу, їх відносини та залежність від природних умов, а також історичний розвиток греків, римлян та Австро-Угорської монархії [4, с.26]. Кількість годин виділених на вивчення цієї дисципліни у старших класах гімназії була 3–4 год. на тиждень. Важливо, що викладачі українці намагалися робити акцент на історії рідного краю, готували власні ретельно підібрані матеріали, розробляли методичні рекомендації [5, арк.1], але це було доволі складно в умовах того часу.

Історія рідного краю — була не обов'язковою дисципліною. В гімназії її почали вивчати після розпорядження Крайової шкільної ради від 1 жовтня 1873 року. у III та IV класах. А лише у 1891 році у старших, сьомому та восьмому класах [6, с.21].

З навчально-методичним забезпеченням дисциплін були певні труднощі. Перекладені учителями гімназій польські підручники з історії не сприяли національному вихованню української молоді та не забезпечували основної мети навчання і виховання[7, с.109]. Про перекладений з польської мови підручник історії І. Матвієва та В. Левицького, український педагог та історик Богдан Барвінський писав: “Його не вважали ніколи підручником, відповідно для молодіжних руських середніх шкіл по тій причині, що ... зображена там ... історія нашого народу становить інтегральну частину історії Польщі”[8, с.52]. Тому поява у 1911р. українського підручника з історії рідного краю Б. Барвінського була схвально зустрінута викладачами, оскільки автор зайняв науково-об'єктивну позицію у трактуванні історичних подій [9, с.191].

Серед учнів гімназій найулюбленішим підручником з історії стала “Коротка історія України” І. Крип'якевича. В Академічній гімназії він викладав історію та географію — 19 годин на тиждень [10, с.9]. Також І. Крип'якевич був керівником “Історичного гуртка”, довкола якого гуртувалась учнівська молодь [11, с.36]. Як стверджує сучасний історик Ігор Гирич — “підавстрійські українці в межах конституційної монархії Габзбургів мали і українські шкільні підручники і українську середню школу. І саме Галичина виявилась найбільш готовою до побудови української держави після Першої світової війни. І не в останню чергу тому, що галицька молодь вчилася за підручниками Івана Крип'якевича”[12, с.36].

На початку ХХ ст. відбулись певні зміни у навчальних планах для гімназій. Розпорядженням від 2 серпня 1909 р. Крайова шкільна рада видала новий план навчання для галицьких гімназій, затверджений Міністерством віросповідань та освіти Австро-Угорщини [13, с.83].

Відповідно до нього обов'язковими навчальними дисциплінами були: релігія – 2 год. в тиждень в усіх класах; українська мова (мова навчання) по 3–4 год. в тиждень; латинська мова — 5–6 год. в тиждень; грецька мова починаючи з III кл. — 4–5 год. в тиждень; німецька мова — 4–5 год. в тиждень; географія по 1–2 год. в тиждень до шостого класу; математика 2–3 год. в тиждень; природничі науки (природознавство) по 2 год. у двох молодших

і двох старших класях; фізика і хімія — 2–4 год. в тиждень у двох молодших і двох старших класях; історія — 2–4 год. в тиждень; пропедевтика філософії по 1–2 год. в тиждень у двох старших класях; польська мова — 2 год. в тиждень, у шостому класі 1 год. в тиждень [13, с.3]. До необов'язкових предметів належали — Історія рідного краю йнадалі залишалась необов'язковою дисципліною.

З початком ХХ ст. в гімназії діяли різноманітні гуртки. Важливим для вдосконалення історичних знань був історичний гурток. З 1910 р. цей гурток було реорганізовано в “Історико–етнографічний”. Основним завданням його діяльності було поглиблення знань гімназистів з рідної історії та культури. Учасники гуртка вивчали старовинні речі та пам'ятки, збирали фольклорний матеріал під час канікул. В межах гуртка діяли чотири секції — фольклорна, історико-археологічна, етнографічна та історико–літературна. Гуртківці на основі зібраних матеріалів готували доповіді та звіти. Прикладом для наслідування був педагог О. Сушко, який зацікавлював учнів археологією та розповідями про церковні стародруки. Для наочності при обговоренні церковного будівництва, різьби, малярства, старовинних книг та рукописів, він долучав оригінальні музейні експонати з Національного музею ім. митрополита Андрея Шептицького у Львові [14, с.105]. З навчально–виховною метою учні відвідували музеї Львова і Галичини.

Зібрані матеріали учасники гуртка опрацьовували, а згодом передавали до Національного музею та до бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка [15, с.56].

В межах “Історико–етнографічного гуртка” у 1913 р. виникла секція “Приятелів Угорської Русі”. Учасники секції вчили угорську мову, виступали з доповідями на теми: “Література угорських Русинів”, “Про поселення угорських Русинів”, “Історія угро руської церкви”. На канікулах учасники секції відвідали Закарпаття [16, с.57]. Молодь привчали до шанування української історії і культури.

Викладачами історії були висококваліфіковані спеціалісти, автори підручників та наукових статей — В. Ільницький, професор А. Вахнянин, професор І. Матієв та доктор філософії С. Рудницький.

Отож, вивчення історії в гімназії відбувалось у відповідності з навчальними планами та рекомендованими Крайовою шкільною радою підручниками, висококваліфікованими викладачами за активної участі учнів гімназії у історичному гуртку.

Список використаних джерел:

1. Кошомбас О. Академічна гімназія у Львові в контексті австрійського шкільного законодавства 1849-1909рр. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць*. 2020. Вип. 21. С. 305-316.
2. Ільницький В. Світ старинний. *Відділ рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаніка*. Ф.155. Спр. 45. П. 2. Арк.1-83.
3. Семкович О. Оповідання з всемірної історії для низших клас шкіл гімназійних та реальних. Переклад на руську мову Василя Ільницького. Львів, 1894. *Відділ рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаніка*. Ф.155. Спр. 45. П. 1. Арк. 1-72.
4. Rozporządzenie cesarskie z 16. września 1849. L. 6.545 dz. p.p. Nr. 393, którem

upoważniono ministerstwo oświaty do kierowania się tymczasowo przy zarządzie gimnazyów i szkół realnych zasadami zawartymi w projekcie ich organizacji. Ustawy i rozporządzenia obowiązujące w galicyjskich szkołach średnich. / zestawil Henrik Kopia . Lwów : Z drukarni i litografii Pillera i Spółki, 1900. 208 s.

5. Інструкція до викладання історії в другому класі гімназії. *Відділ рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаніка*. Ф.155. Спр. 18. П. 1. Арк.1.

6. Okólnik do Dyrekcji c.k.gimnazyów wyznaczając naukę historyi krajowej 22 marca 1891 L.5906. *Sprawozdanie c. k. Rady szkolnej krajowej o stanie szkół średnich galicyjskich w roku szkolnym 1890/91*. Lwów. 1891. S. 21-22.

7. Савшак Т. Навчальні підручники з історії для українських середніх шкіл Галичини середини ХІХ – початку ХХ ст. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2014. Вип. 16. С. 108-114.

8. Барвінський Б. В справі підручника для 1 класи середніх шкіл. Львів: [Б. в.], 1911. 79 с.

9. Клименко Н. Иван Крип'якевич як автор підручників та посібників з історії. *Український історичний журнал*. 2011. №.6. 191–208.

10. Учительський збір у шкільнім році 1918/1919. *Звіт дирекції Академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1918/19*. Львів: З друкарні “Діла”, 1919. 29с.

11. Кружки для молодіжи. Звіт дирекції ц.к. Академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1916/17. Львів : з друкарні наукового товариства імені Шевченка, 1917. 78с.

12. Гирич І. Підручники як головний засіб побудови держави. *Дзеркало тижня*. 23 травня 2008. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/pidruchnik_yak_golovniy_zasib_pobudovi_derzhavi.html

13. Stan nauki. *Sprawozdanie c.k. rady szkolnej krajowej o stanie Galicyjskich szkół średnich w roku szkolnym 1908–1909*. Lwów, 1909. 120S.

14. Кошомбас О. Виховний процес в Академічній гімназії Львова на початку ХХ ст. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2018. Вип. 2. Ч.2 С.104–109.

15. Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1911/1912. Львів: З друкарні наукового товариства імені Шевченка, 1912. 95с.

16. Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1912/1913. Львів: З друкарні наукового товариства імені Шевченка, 1913. 114с.

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА І ПАРАДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН XXI СТОЛІТТЯ: ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ І МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРСИ

ЦІВАТИЙ Вячеслав Григорович,

кандидат історичних наук, доцент,

Заслужений працівник освіти України,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

член правління Наукового товариства історії дипломатії

та міжнародних відносин (м. Київ, Україна)

tsivatyi@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1505-7483>

Інформаційна культура і освітньо-наукова дипломатія набувають своєї публічної міжнародно-дипломатичної затребуваності в умовах поліцентричного (багатополярного, біполярного, багаточентричного) світоустрою XXI століття. Особливо актуалізувалася парадипломатія (транскордонна дипломатія) у сфері освіти, науки і культури.

Концепти «Інформаційна культура» і «Інформаційна безпека» – це поняття, якими позначається стан захищеності національної безпеки та національних інтересів України в інформаційній сфері, що визначається сукупністю збалансованих інтересів особистості, суспільства, культури, освіти, науки і держави, особливо в умовах війни. Забезпечення інформаційної безпеки – це сфера державного, політичного управління, дипломатичної комунікації, вища форма свідомого регулювання процесами функціонування самої державної системи і системи міжнародних відносин. Інформаційна безпека здатна до інституціонального розвитку й інституціонального саморозвитку, тому будь-яке наукове знання про неї набуває актуального значення [1].

Концепт «Цифрова дипломатія» виник у соціумі практикуючих дипломатів, які першими у своїй повсякденній дипломатичній діяльності стали освоювати нові можливості інтернету. Можливо говорити про трансформацію дипломатії у цифрову епоху – аналогічно тим змінам, яких зазнають інші сфери суспільного та культурного життя в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття. [2, с. 196–209]. Феномен цифрової дипломатії символізує собою нову інституціональну еру сучасної моделі дипломатії. Цифрова дипломатія як урядовий механізм впливу на користувачів соціальних мереж з'явилася в системі міжнародних відносин у 2009-2010 роках [3, с. 9–12]. У 2018-2023 роках цифрова дипломатія модифікується під час третього етапу свого інституціонального розвитку, коли штучний інтелект та обробка великих масивів інформаційних даних стали її частиною, сприяючи реалізації політики інформаційного протистояння та безпеки в державі та регіоні [4, с. 435–452].

Комунікація лідерів держав і представників зовнішньополітичних ві-

домств за допомогою соцмереж невідповідно привертає багато уваги. Великий потенціал для сучасної моделі дипломатії зберігається в області інформаційної безпеки, автоматизації надання громадянам послуг, аналізу зарубіжних аудиторій, обробки та обміну даними, оптимізації внутрішніх процесів і, можливо – у розвитку нових форматів багатосторонньої взаємодії (моделі багатосторонньої дипломатії) та сфери культурних і креативних індустрій (технологія блокчейн). В нових умовах інституціонально формується й нова модель національної освіти та науки, національної безпеки, інформаційної культури, інформаційної безпеки та нова модель цифрової дипломатії: нові форми, які, з одного боку, надають нові можливості здійснення державної міжнародної політики, а з іншого, – висувають особливі вимоги до її учасників – акторів міжнародних відносин. Нова форма «цифрової дипломатії» надає не лише нові можливості здійснення державної міжнародної політики, а й висуває особливі вимоги до її учасників, зокрема – у сфері освіти та науки, у сфері інформаційної культури, у сфері безпеки та інституціонально-регіонального розвитку [5].

Протягом багатовікової історії регіони досить часто виступали як самостійні гравці не лише на національному рівні, але й на міжнародній арені в цілому. Однак, саме наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть стала приділятися особлива увага їх ролі в міжнародних справах, зовнішній політиці і дипломатії. Метою даного дослідження є визначення місця регіонів у політико-інституціональній та політико-дипломатичній системах сучасного світу й можливості врахування історичного досвіду в інституціональній розбудові сучасних держав глобалізованого простору [6].

Зазвичай, такі процеси, як глобалізація і регіональна інтеграція, істотно вплинули на зміну територіально-політичного устрою національних держав і розвиток регіонального руху у світі. Як позитивні, так і негативні наслідки глобалізації знайшли своє відображення на регіональному рівні. З одного боку, ліквідація перешкод на шляху економічного розвитку, потік інвестицій і технологій сприяли поживленню економіки регіонів. З іншого боку, тяжким тягарем лягло на регіональні влади рішення таких важливих проблем, як, безпека продуктів харчування, безробіття, забруднення навколишнього середовища, надання притулку іммігрантам і біженцям тощо.

Зміни, що відбулися, а також розширення ЄС і прагнення до подальшого поглиблення інтеграції викликали бурхливі дебати про майбутній устрій Європейського Союзу і місце в ній нових держав, у т.ч. – й України з її регіонально-інституціональною структурою. Саме тому питання про те, яка роль буде відведена регіонам в оновленому й розширеному складі Європейського Союзу, займає за ступенем важливості далеко не останнє місце [7].

Аналізуючи регіони в якості одного із гравців на політичному олімпі, варто, насамперед, визначити сутність поняття «регіон» та геополітичні й гео економічні інтереси країн світу з відповідними механізмами їх реалізації. Якщо об'єктом вивчення загальної регіоналістики є регіон як самостійна просторово-географічна, адміністративно-територіальна, інституціо-

нально-політична, освітньо-наукова, дипломатична, економічна, соціальна, історико-культурна, етнічна і демографічна величина, то об'єктом вивчення міжнародно-політичної регіоналістики є регіональна державна політика і дипломатія, а також політична сфера регіональних спільностей. Характеризуючи сутність і зміст терміна «регіон», слід акцентувати увагу на неоднозначності цього поняття та різну його трактовку в науковій літературі.

Предмет міжнародно-політичної регіоналістики пов'язаний перш за все з закономірностями становлення і розвитку політичної влади в регіонах, взаємного впливу інформаційної політики і державної політики на регіони і політики регіонів на державу, а також із закономірностями функціонування політичної сфери життя регіональної спільності, системи освіти, науки і культури в регіоні. Серед економічних факторів, що вплинули на активізацію регіонів у період новітньої історії, варто відмітити подальший розвиток і диверсифікованість економіки, занепад старих промислових і сільськогосподарських регіонів, поява нових галузей і, як наслідок – нових центрів зростання в регіонах. Певну роль зіграв і психологічний фактор – по мірі розвитку таких процесів, як європейська інтеграція й глобалізація, у багатьох людей з'явилося відчуття незахищеності, нестабільності, позбутися від якого простіше всього у вузькому колі знайомих і близьких людей, відчуваючи свою приналежність до рідного краю і його долі [8, с. 20–26].

Сучасні міжнародно-політичні процеси у світі та еволюція політико-дипломатичних систем формуються у контексті трьох взаємопов'язаних тенденцій: глобалізації, регіоналізації та інституціоналізації. Одним із найбільш яскравих проявів регіоналізації стала тенденція зростання субнаціональних акторів у міжнародних та дипломатичних системах. Участь субнаціональних акторів у міжнародних відносинах – це феномен, який в європейській теорії дипломатії визначають як парадипломатія. Вперше термін «парадипломатія» з'являється у 80-х роках ХХ століття. Автором вважається професор університету Нью-Йорку Іво Духачек. Глобальна парадипломатія базується на політичних і дипломатичних контактах різних держав, які формуються через контакти субнаціональних влад не лише з торговельними, промисловими або культурними акторами зарубіжних країн, але також і з усіма можливими агентами зовнішніх зв'язків національних урядів.

На початку 90-х років в науковий обіг вводиться типологія акторів як учасників парадипломатії за таким критерієм як рівень дипломатичних зносин, а саме: транскордонна дипломатія, міжкордонна (транскордонна) регіональна парадипломатія; трансрегіональна (макрорегіональна; мікро-регіональна) парадипломатія; глобальна парадипломатія [9, с. 4–12].

Дане теоретичне обґрунтування концепту парадипломатія було сприйняте більшістю дослідників теорії дипломатії, які почали використовувати даний концепт при вивченні міжнародної активності субнаціональних одиниць/інституцій (провінції, штати, кантони, регіони, землі, області, округи та ін.). Ґрунтуючись на науковому дискурсі кінця ХХ – початку ХХІ століття парадипломатію можна визначити як участь субнаціональних одиниць у

міжнародних відносинах через встановлення формальних і неформальних, постійних і тимчасових зв'язків із іноземними акторами з метою досягнення означеної кількості завдань через різноманітні стратегії дії на міжнародній арені та в політико-дипломатичних системах/системі [10, с. 337–363; 10, с. 24-28; 11, с. 37-40; 14, с. 21-27].

Отже, регіоналізація на сучасному етапі має своєю складовою особливий тип дипломатії – парадипломатію (транскордонну дипломатію). Регіоналізація належить до превалюючих факторів розвитку політико-дипломатичних систем і міждержавного співробітництва в сучасному глобалізованому світі. Формування міжрегіональних відносин за європейськими зразками, у контексті трансформації політичних моделей східноєвропейських країн, відбувається на сьогодні в ході реалізації Східного партнерства.

На сьогодні реформування освіти і науки, реформування системи державного управління країн Східної Європи в ході реалізації Східного партнерства ставить нові завдання і виклики для України. Якщо раніше міжрегіональна співпраця між Україною, Польщею, Угорщиною здійснювалася виключно в міждержавному форматі, то наразі вона перейшла на інший рівень, тобто перетворилася як на співпрацю України з окремими країнами Європейського Союзу, так і з Європейським Союзом, як самостійним міжнародним актором (міжнародним інститутом/інституцією). Окрім цього, співробітництво на регіональному рівні стало органічною складовою реалізації східної політики Європейського Союзу.

Передавання значної частини владних повноважень регіонам, субнаціональним чи тим, які виникли внаслідок транскордонного співробітництва, на сьогодні визначається як особливий тип дипломатії – парадипломатія. При цьому варто зазначити, що інструментарій парадипломатії не має суттєвих відмінностей від інструментарію класичної дипломатії. Виникнення та ефективна діяльність парадипломатії свідчить про активний розвиток нового напрямку дипломатії в нових умовах інституціоналізації, глобалізації та регіоналізації. Основні підходи та механізми діяльності акторів парадипломатії щодо мобілізації регіональних ресурсів цілком себе виправдовують і мобілізують регіональні ресурси задля реалізації ініціатив щодо забезпечення інтересів регіонів та їх громадян у сфері зовнішніх зв'язків, у сфері культури, освіти та науки.

Східне партнерство – це зовнішньополітична ініціатива Європейського Союзу. Реалізація Східного партнерства базується на принципах диференціації, спільної власності та спільної відповідальності, а також на основі підходу «більше за більше». Україна ХХІ століття перебуває в пошуку свого геополітичного статусу в системі координат Східного партнерства, у системному пошуку геополітичних пріоритетів держави крізь призму національної безпеки. Досвід розвитку парадипломатії Європейського Союзу становить як теоретичний, так і практичний інтерес для регіонів України: через міжнародно-регіональний формат викликів і можливостей для України в безпековій сфері як кандидата на членство в Європейському Союзі.

Список використаних джерел і літератури

1. Stanyer J. *Modern Political Communication: Mediated Politics in Uncertain Times*. Cambridge: Polity Press, 2007. 228p.
2. Tsviatyi V.G. National Security as a Component of Global Security: Lessons from Ukraine's Crises. *Eastern Europe Regional Studies*. 2017. No 2 (4). P. 196–209.
3. Ціватий В.Г. Міграційна політика України та українська трудова міграція в XXI столітті: інституціональний і стратегічний дискурси в контексті поширення пандемії COVID-19. Migration Policy of Ukraine and Ukrainian Labor Migration in the XXI century: Institutional and Strategic Discourses in the Framework of the COVID-19. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2021. №18. С. 09–12.
4. Tsviatyi Viacheslav. Międzynarodowa polityka bezpieczeństwa i migracyjna Ukrainy w kontekście rozprzestrzeniania się pandemii COVID-19: diasporalne i instytucjonalne cechy migracji zarobkowej. *Zagrożenia bezpieczeństwa w procesach globalizacji. Zagrożenia zdrowotne. Monographie*. Lublin. Zamość 2022. P. 435–452.
5. Manor I. *Digitalization of Public Diplomacy*. L.: Palgrave Macmillan, 2019. 356 p.
6. *Paradiplomacy in action. The foreign relations of subnational actors*. L., 1999.
7. Pigman G. A. *Contemporary Diplomacy*. Washington, 2010. 288p.
8. Ціватий В.Г. Глобалізація та європейська регіональна політика: історичні імперативи і сучасність. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. К., 2012. Випуск 18. С. 20-26.
9. Ціватий В.Г., Чекаленко Л.Д. Євроінтеграційна діяльність України через призму реалізації програми Східного партнерства: інституціональний та іміджевий аспекти. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Вип. 23. Ч. II. Серія «Політичні науки». К.: ДАУ при МЗС України, 2016. С. 4-12.
10. Ціватий В.Г. Публічне мовлення, дипломатична риторика і міжкультурна комунікація у сфері міжнародних відносин та етикетних практик: інституціональний, міжнародно-інформаційний та політико-дипломатичний дискурси. *Трансформація суспільних відносин в умовах цивілізаційних змін: Монографія*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. Розділ. 4.7. С. 337-363.
11. Security trends in the Eastern Europe: New approaches to the collective security / Я.Б. Турчин, Л.О. Дорош. *Багатомірність категорії безпека. Міждисциплінарний підхід*. Львів – Ольштин: видавництво «Wpis», видавництво «Сорока Т.Б.», 2016. С.119-129.
12. Ціватий В.Г. Культурна спадщина, культурні та креативні індустрії в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття: інституціональна історія і сучасні міжнародні відносини (темпоральний дискурс). *Креативний простір: електрон. науковий журн*. 2022. № 10 (X). Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 24–28.
13. Ціватий В.Г. Культурна дипломатія та інституціональні традиції європейського гуманізму доби Середньовіччя і раннього Модерного часу: креативний, політико-дипломатичний і трансформаційний дискурси. *Креативний простір: електрон. наук. журн*. 2023. № 11 (XI). С. 37–40.
14. Ціватий В.Г. Концепт «Дипломатична гурманістика» як новий напрям інституціональних досліджень історії та сучасної моделі гастрономіки (історії їжі): міжнародно-політичний і теоретико-методологічний дискурси. *Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії]*. За ред. С.С. Русакова. Випуск 49. Київ : ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2023. Випуск 49. С. 21-27.

SIŁY ZBROJNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

BACHÓRZ Kacper

Student Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie

Siły zbrojne są podstawowym elementem systemu obronnego państwa, przeznaczonym do skutecznej realizacji polityki bezpieczeństwa i obronnej. Zgodnie z obowiązującą Strategią Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Siły Zbrojne RP utrzymują gotowość do realizacji trzech rodzajów misji: zagwarantowanie obrony państwa i przeciwstawienie się agresji, udział w procesie stabilizacji sytuacji międzynarodowej oraz w operacjach reagowania kryzysowego i operacjach humanitarnych, wspieranie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomoc społeczeństwu.

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej stoją na straży suwerenności Polski oraz jej bezpieczeństwa i pokoju. Mogą brać udział w zwalczaniu klęsk żywiołowych, działaniach antyterrorystycznych, akcjach poszukiwawczych, a także ratowania życia ludzkiego. Biorą też udział w oczyszczaniu terenów z materiałów niebezpiecznych pochodzenia wojskowego i unieszkodliwiają je. Zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej sprawuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej, który sprawuje ogólne kierownictwo nad Siłami Zbrojnymi RP.

Najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych RP jest Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. W czasie pokoju Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej sprawuje zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi RP za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej.

Całokształtem działalności Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju kieruje Minister Obrony Narodowej. Swoje zadania Minister ON wykonuje przy pomocy Ministerstwa Obrony Narodowej, w skład którego wchodzi Sztab Generalny Wojska Polskiego.

Do roku 2013 Siłami Zbrojnymi RP, w czasie pokoju w imieniu Ministra Obrony Narodowej, dowodził Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, który pod względem pełnionej funkcji jest najważniejszym żołnierzem pełniącym służbę wojskową. W 2013 r. przygotowano reformę struktury dowódczej SZ RP. Składowymi nowego aparatu kierowania siłami zbrojnymi w Polsce są Dowództwo Generalne Rodzajów Sił Zbrojnych i Dowództwo Operacyjne Rodzajów Sił Zbrojnych. Zmianie uległa rola SG WP. Jest to rola planowania strategicznego i doradczą m.in. dla Ministra ON. Reforma weszła w życie 1 stycznia 2014 r.

W czasie wojny Siłami Zbrojnymi RP oraz innymi podporządkowanymi jednostkami organizacyjnymi dowodzi Naczelny dowódca sił zbrojnych, który jest mianowany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i podlega mu bezpośrednio.

W Polsce wyróżniamy 5 rodzajów sił zbrojnych. Są to:

- Wojska lądowe
- Wojska lotnicze

- Marynarka wojenna
- Wojska specjalne
- Wojska Obrony Terytorialnej

Wojska Lądowe

Przeznaczone są do zapewnienia obrony przed atakiem lądowo- powietrznym w dowolnym rejonie Polski, na każdym kierunku, w obliczu każdej formy zagrożenia. Wojska Lądowe podzielone są na następujące rodzaje wojsk: wojska pancerne i zmechanizowane, wojska aeromobilne, wojska raketowe i artylerii, wojska obrony przeciwlotniczej, wojska inżynieryjne, wojska chemiczne, wojska łączności i informatyki, oraz inne oddziały i pododdziały rozpoznania i walki elektronicznej, pododdziały działań psychologicznych i pododdziały logistyczne. W Wojskach Lądowych istnieje system logistyczny zabezpieczający proces szkolenia pokojowego, funkcjonowania jednostek wojskowych oraz ich przygotowania do prowadzenia działań bojowych. W Wojskach Lądowych można wyróżnić także jednostki piechoty górskiej. Struktura i organizacja Wojsk Lądowych odpowiada standardom NATO.

Wojska Pancerne i Zmechanizowane przeznaczone są do odpierania uderzeń zgrupowań pancerno-zmechanizowanych, wykonywanie zwrotów zaczepnych celem odzyskania utraconego terenu, prowadzenie działań na rzecz wsparcia pokoju, zwalczanie środków napadu powietrznego (w tym zwłaszcza śmigłowców bojowych) i walka z formacjami aeromobilnymi przeciwnika.

Wojska Aeromobilne stanowią połączenie dotychczasowych wojsk powietrznodesantowych, desantowo-szturmowych, kawalerii powietrznej i lotnictwa wojsk lądowych. Ich rola sprowadza się m. in. do wspierania operacji lądowych i morskich, zmierzających do opanowania z powietrza ważnych obiektów przeciwnika, dezorganizacja ruchu odwodów oraz niszczenie sił i środków wsparcia logistycznego, prowadzenie działań dywersyjnych, zaczepnych i obronnych.

Wojska Raketowe i Artylerii przeznaczone są do wsparcia ogniowego wojsk w każdych warunkach, w działaniach głębokich i bezpośrednich, rażenie ogniowe przeciwnika i zapewnienie wsparcia walczącym wojskom.

Wojska Inżynieryjne prowadzą rozpoznanie inżynieryjne przeciwnika i terenu, posiadają zdolności do budowy i pokonywania zapór inżynieryjnych, wykonywania przejść w naturalnych przeszkodach terenowych, przygotowania i utrzymania dróg, urządzania i utrzymanie przepraw, rozminowywania terenu i obiektów oraz maskowania wojsk własnych i sojusznicznych. W sytuacjach zapewniają wsparcie administracji i społeczeństwu.

Wojska Chemiczne wykonują zadania wsparcia bojowego wojsk w ramach Obrony Przed Bronią Masowego Rażenia. Specjalistyczne wyposażenie i wyszkolenie żołnierzy wojsk chemicznych jest nieocenione również w sytuacjach kryzysowych.

Wojska Obrony Przeciwlotniczej przeznaczone są do bezpośredniej osłony wojsk i obiektów przed uderzeniem środków napadu powietrznego.

Wojska Łączności i Informatyki przeznaczone są do zapewnienia dowo-

dzenia wojskami lądowymi w czasie pokoju, kryzysu i wojny, informatycznego wspomagania procesów decyzyjnych, m.in. przez cyfrowe przygotowanie danych, w tym analiza potencjału bojowego przeciwnika i symulowanie przebiegu działań bojowych.

Sily Powietrzne

Zapewniają obronę przestrzeni powietrznej kraju. Są także przygotowane do prowadzenia operacji mających na celu utrzymanie przewagi w powietrzu oraz wspierania innych rodzajów wojsk w operacjach połączonych. Ponadto odpowiadają za polski wkład do zintegrowanego systemu obrony powietrznej NATO – NATINADS. Polscy lotnicy uczestniczą również w misjach poza granicami kraju, takich jak operacja „Inherent Resolve” w Kuwejcie, Iraku oraz Katarze, a także sojuszniczych misjach „Air Policing” w obszarze państw bałtyckich. Żołnierzy służących w lotnictwie wyróżnia mundur w kolorze stalowym.

Wojska lotnicze przeznaczone są do prowadzenia różnorodnych działań bojowych zarówno bezpośrednio na polu walki we współdziałaniu z innymi rodzajami wojsk, jak i samodzielnie na zapleczu przeciwnika. Do zasadniczych zadań realizowanych przez jednostki lotnicze należą: obrona przestrzeni powietrznej, niszczenie celów powietrznych, naziemnych i nawodnych, prowadzenie rozpoznania, transport ludzi i sprzętu.

Wojska obrony przeciwlotniczej uczestniczą w walce ogólnowojskowej w sposób uzgodniony, co do celu, miejsca i czasu z innymi rodzajami wojsk. Stosują przy tym własną taktykę i właściwe tylko dla nich sposoby działania wynikające z zadań i możliwości bojowych uzbrojenia oraz organizacji wojsk. Główny wysiłek w walce tego rodzaju wojsk koncentruje się aktywnym niszczeniu i obezwładnianiu przeciwnika w powietrzu oraz zapewnieniu osłony działań pozostałych rodzaju wojsk.

Wojska radiotechniczne przeznaczone są do prowadzenia rozpoznania radiolokacyjnego i powiadamiania o środkach napadu powietrznego nieprzyjaciela oraz zabezpieczania działań bojowych wojsk raketowych, artylerii przeciwlotniczej, lotnictwa myśliwskiego, oddziałów przeciwdziałania radioelektronicznego.

Marynarka Wojenna

Broni interesów państwa na polskich obszarach morskich. Powierzono jej także morską obronę wybrzeża. Jest również formacją przygotowaną do udziału w lądowej obronie wybrzeża we współdziałaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych w ramach strategicznej operacji obronnej. Zgodnie ze zobowiązaniami międzynarodowymi utrzymuje także zdolność do realizacji zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa zarówno w obszarze Morza Bałtyckiego, jak i poza nim.

3. Flotyła Okrętów to największy związek taktyczny Marynarki Wojennej. Jej zasadniczą siłą uderzeniową stanowią fregaty raketowe, okręty raketowe i korweta zwalczania okrętów podwodnych – skupione w Dywizjonie Okrętów

Bojowych oraz okręty podwodne wchodzące w skład Dywizjonu Okrętów Podwodnych.

Morska Jednostka Raketowa przeznaczona jest do zwalczania (niszczenia, obezwładniania) nawodnych sił okrętowych przeciwnika, osłony głównych Baz Morskich (Punktów Bazowania, Punktów Manewrowego Bazowania) Marynarki Wojennej, rejonów dogodnych do lądowania desantu morskiego oraz ważnych obiektów wojskowych i przemysłowych rozmieszczonych na wybrzeżu. Ze względu na duże możliwości manewrowe oraz dużą skuteczność ognia, MJR odgrywa znaczącą rolę w zapewnieniu swobody działania własnych sił okrętowych w akwenie Morza Bałtyckiego.

Gdyńska Brygada Lotnictwa Marynarki Wojennej (BLMW) jest związkiem organizacyjnym morskiego rodzaju sił zbrojnych. W strukturze brygady funkcjonują obecnie trzy jednostki: Dowództwo Gdyńskiej Brygady Lotnictwa MW oraz 43 Baza Lotnictwa Morskiego (43 BLotM) i 44 Baza Lotnictwa Morskiego (44 BLotM). Samoloty i śmigłowce BLMW stacjonują na lotniskach w Gdyni Babich Dołach, Siemirowicach i Darłowie.

Wojska Specjalne

Prowadzą operacje specjalne zarówno w kraju, jak i poza jego granicami w okresie pokoju, kryzysu i wojny. Zadania prowadzone samodzielnie lub w współdziałaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych mogą mieć znaczenie operacyjne lub strategiczne. Tworzą moduły zadaniowe, w których skład wchodzi wyselekcjonowani, wyszkoleni i wyposażeni żołnierze, przygotowani do realizacji działań w warunkach najwyższego ryzyka, zwani komandosami.

Jednostka Wojskowa Komandosów jest przeznaczona do prowadzenia pełnego zakresu aktywności wojskowej wchodzącej w skład operacji specjalnych. Operacje te mogą być prowadzone na lądzie oraz wodach śródlądowych w okresie pokoju, kryzysu lub wojny. Zasadniczymi rodzajami tych operacji są akcje bezpośrednie, rozpoznanie specjalne i wsparcie wojskowe. Jednostka może prowadzić je samodzielnie lub w ramach kampanii narodowych i sojusznicznych.

Symboliem Wojsk Specjalnych jest Orzeł Wojsk Specjalnych. Jego cechą wyróżniającą jest wypełniona na czarno pelta (tarcza Amazonek), na której wsparty jest orzeł. Czarny kolor jest kolorem wyróżniającym dla wielu jednostek specjalnych na całym świecie. Kolor ten ponadto symbolizuje tzw. „czarną taktykę” uznawaną przez żołnierzy Wojsk Specjalnych za najtrudniejszą formę szkolenia i prowadzonych działań.

JW AGAT została sformowana 1 lipca 2011 roku, w garnizonie Gliwice, na bazie rozwiązanego Oddziału Specjalnego Żandarmerii Wojskowej. AGAT to jednostka szturmowa, przeznaczona do wykonywania akcji bezpośrednich w ugrupowaniu i na tyłach przeciwnika.

Jednostka Wojskowa NIL została powołana do realizacji zadań wsparcia informacyjnego, dowodzenia i zabezpieczenia logistycznego operacji specjalnych prowadzonych przez Wojska Specjalne w kraju oraz poza jego granicami, w układzie narodowym i sojusznicznym.

Wojska Obrony Terytorialnej

Misją terytorialsów jest obrona i wspieranie lokalnych społeczności.

W czasie pokoju to m.in. przeciwdziałanie skutkom klęsk żywiołowych i zwalczanie ich oraz prowadzenie działań ratowniczych w sytuacjach kryzysowych. Natomiast w czasie wojny będą wsparciem wojsk operacyjnych w strefie działań bezpośrednich, a poza nią – siłą wiodącą.

Strukturę wojsk obrony terytorialnej tworzą:

- terytorialne organy dowodzenia
- jednostki wojskowe obrony terytorialnej.

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium. Zapewniają bezpieczeństwo i nienaruszalność jego granic. Jako podstawowy element systemu obronnego państwa uczestniczą w realizacji polityk: bezpieczeństwa i obronnej.

Literatura:

1. Kajetanowicz J., Wojsko Polskie w systemie bezpieczeństwa państwa 1945-2010, Częstochowa 2013
2. Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny
3. Konstytucja RP
4. Wojska Lądowe – Wikipedia, wolna encyklopedia
5. Siły Powietrzne – Wikipedia, wolna encyklopedia Marynarka Wojenna
6. Wikipedia, wolna encyklopedia

PAMIĘĆ O PRZESZŁOŚCI WE WSPÓŁCZESNYM WYDANIU, CZYLI GENEZA I FUNKCJONOWANIE ARCHIWÓW HISTORII MÓWIONEJ W POLSCE

CZABAŃSKA Aleksandra

magister historii, absolwentka

Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

aleksandra.zofia.czabanska@gmail.com

Promotor-

prof. zw. dr hab. Albert Kotowski

Badania nad pamięcią ludzką, bardzo modne w ostatnich latach, podejmują również tematykę historii mówionej. Historia mówiona jest definiowana jako zachowywanie, nagrywanie, a także interpretacja informacji historycznych, bazujących na osobistych doświadczeniach i przeżyciach opowiadającego. Zazwyczaj obiera formę relacji z minionych wydarzeń widzianych na własne oczy. Historię mówioną określamy również konkretny sposób narracji o przeszłości, utrwalony w postaci dźwięku lub dźwięku i obrazu. Kluczowa rola przypada narratorowi, który opowiada o swoich przeszłych doświadczeniach. Przykładowo: nie jest historią mówioną audycja radiowa, w której historyk opowiada o zdarzeniach z

przeszłości, które bada, ale w których bezpośrednio nie uczestniczył. Wiedza o przeszłości czerpana jest od bezpośrednich uczestników zdarzeń. Filozofia historii mówionej opiera się na założeniu, że pamięć ludzka może stanowić równie wartościowe źródło historyczne jak archiwalne dokumenty. Wyróżniającą cechą historii mówionej wśród innych zapisów dotyczących przeszłości (m. in. wspomnienia, dokumenty urzędowe) jest to, co się pod określeniem „mówiona”. Jest ona więc opowiedziana i, co równie ważne, w tej postaci utrwalona. Zapisanie jej na nośniku danych daje możliwość, ponownego odtworzenia oraz usłyszenia i zobaczenia rozmówcy (w zależności od rodzaju nagrania). Według Dominika Czapigo jest szczególnym sposobem badania przeszłości bowiem źródło historyczne (wideo bądź nagranie audio) nie jest zastane lecz wywoływane. Bywa, że historia mówiona zawiera elementy folkloru, mitów, pieśni i opowieści przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Uważa się, że jest to nieoceniony sposób na zachowanie wiedzy i zrozumienie doświadczonych ludzi. Historia mówiona może także zajmować się rozmowami z młodszymi pokoleniami, aby poznać ich spojrzenie na wiele spraw.

Początków historii mówionej możemy doszukać się już pod koniec XIX wieku. Wtedy antropolodzy zaczęli gromadzić nagrania na cylindrach fonografowych. Początkowo dotyczyły one w głównej mierze folkloru Indian. W latach 30 XX wieku organizacja zajmująca się zatrudnianiem bezrobotnych - Works Progress Administration (WPA) zaangażowała sporą liczbę osób, aby zaczęli zbierać od różnych grup, relacje dotyczące m.in. wojny secesyjnej, niewolnictwa i innych ważnych wydarzeń historycznych. Biblioteka Kongresu również zaangażowała się w podobny sposób - zaczęła nagrywać tradycyjną amerykańską muzykę na dyskach octanowych. Wraz z rozwojem możliwości nagrywania na taśmy po II wojnie światowej, zadanie zachowywania historii mówionej stało się łatwiejsze. W 1942 roku nowojorska gazeta New Yorker na swoich kartach przybliżyła czytelnikom sylwetkę Joe Goulda, który twierdził, że gromadzi „*Historię mówioną naszych czasów*”. Mimo tego, że Gould nigdy nie opublikował tego dzieła, artykuł o nim rozpowszechnił termin „*historia mówiona*”. W 1948 roku historyk z uniwersytetu Columbia - Alan Nevins ustanowił Columbia Oral History Research Office. Jego celem było nagrywanie, transkrybowanie, a w efekcie zachowywanie przekazów historii mówionej. W 1967 w Stanach Zjednoczonych powołowano Oral History Association, tymczasem w 1969 roku w Wielkiej Brytanii - Oral History Society. Oral History Society jest brytyjską organizacją, której nieformalne początki sięgają roku 1969 i związane są z odbywającą się wówczas konferencją: British Institute of Recorded Sound. Jako formalną datę otwierającą działalność Stowarzyszenia należy przyjąć rok 1973. Za główne założenia przyjęło ono gromadzenie, zachowanie i wykorzystanie nagranych wspomnień z przeszłości. Ponadto Stowarzyszenie ma na celu podniesie standardów w badaniu i dokumentowaniu historii mówionej, m.in. poprzez organizację systematycznych spotkań dydaktycznych i konferencji naukowych.

Obecnie istnieje wiele organizacji narodowych oraz międzynarodowa International Oral History Association, zajmująca się organizacją warsztatów, kon-

ferencji oraz publikują magazyny poświęcone teorii i praktyce historii mówionej. Historycy, antropolodzy, socjologowie, folklorysty, dziennikarze, lingwiści, a także wiele innych profesji wykorzystuje formy wywiadu w swych badaniach. Pierwsze zapisy historii mówionej koncentrowały się na wywiadach z ważnymi osobistościami tj. politycy, dyplomaci wojskowi i biznesmeni. Od lat 60 i 70 XX wieku, równie ważne stały się relacje pozostałych przedstawicieli społeczeństwa m.in. robotników. Przy każdym projekcie, badacze historii mówionej próbują nagrać wspomnienia wielu przedstawicieli zróżnicowanych grup społecznych. Wywiad z pojedynczą osobą daje niezwykle wąską perspektywę. Sprawia też możliwość wystąpienia wielu nieścisłości historycznych np. niektórzy mogą nie pamiętać dokładnie wydarzeń lub zmieniać swoje relacje z powodów osobistych. Badacze historii przeprowadzając wywiady z wieloma osobami, mówionej zyskują relacje z wielu punktów widzenia, szukają punktów stycznych, ukazują złożoność zagadnienia. Natura pamięci, zarówno jednostkowej jak i grupowej, tworzy dużą część praktyki historii mówionej. Użycie nowoczesnych technik wideofilmowania pozwoliło na rozwój historii mówionej. Z kręgu czysto językowych form komunikacji, weszła w świat, gdzie równie ważne są gesty. Obecnie podejmowane działania z zakresu historii mówionej dotyczą nagrywania lub transkrybowania relacji o widzianych oraz przeżytych zdarzeń z przeszłości.

W styczniu 2009 roku powstało pierwsze w Polsce Towarzystwo Historii Mówionej. Inicjatywa wyszła od Stowarzyszenia Artefakty, działającego w Krakowie, ale odbiła się szerokim zainteresowaniem w całej Polsce. Towarzystwo zrzesza historyków oraz badaczy wielu innych dyscyplin humanistyki z całej Polski profesjonalnie zajmujących się historią mówioną. Reprezentuje polskie środowisko na forum międzynarodowym (np. wobec International Oral History Association). PTHM stawia sobie za cel doskonalenie standardów metodologicznych i etycznych historii mówionej tak jako dziedziny nauki czy kultury jak i działalności społecznej.

W Polsce, badania nad historią mówioną prowadzone są m.in. w Lublinie.

Jednostkami zajmującymi się tą tematyką są: Teatr NN, Radio Lublin i Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Rejestracją, archiwizowaniem i upowszechnianiem historii mówionej zajmuje się także Muzeum Emigracji w Gdyni, które w ramach projektu Archiwum Emigranta zbiera relacje Polaków o doświadczeniach emigracyjnych. Powstają Archiwa Historii Mówionej, dostępne także w Internecie np. e-historie.pl, PragaGada.pl, ahm.1944.pl, www.historiamowiona.poznan.pl

Duże zasługi na polu badań nad historią mówioną ma także Ośrodek

„Karta”. Jest to niezależna organizacja pozarządowa o statusie organizacji pożytku publicznego. Odkrywa, chroni i upowszechnia historię widzianą z perspektywy jednostki.

Przeszłość staje się źródłem zrozumienia, buduje wspólnotę obywatelską, wspiera pojednanie. Od początku tworzenia zasobów „Karty” nie pojawiały się żadne impulsy zewnętrzne – kolejne przedsięwzięcia były własną inicjatywą członków zespołu. Archiwum powstawało jako grupowe odczucie woli społeczeństwa. Potwierdziło to potem wiele różnych środowisk społecznych, a tak-

że tysiące pojedynczych osób, które postanowiły przekazywać swoje prywatne zbiory.

Ośrodek „Karta” prowadzi największe w Polsce archiwum społeczne tworzone z zamiarem dokumentowania historii najnowszej: 1,4 tysiąca metrów bieżących zbiorów archiwalnych i bibliotecznych, 180 tysięcy zdjęć (Archiwum Fotografii) i ponad 5 tysięcy nagrań dźwiękowych (Archiwum Historii Mówionej – wspólne z Domem Spotkań z Historią). Stanowi to kolekcję, którą można uznać za punkt odniesienia dla archiwistyki społecznej. Zbiór ma charakter ogólnopolski – dotyczy kraju w granicach przed- i powojennych.

Na dokumentowe zbiory archiwalne składają się dzisiaj w Ośrodku przede wszystkim: Archiwum Wschodnie (1901–56) – obejmujące historię odzyskiwania niepodległości, II RP, II wojnę i stalinizm; Archiwum Opozycji (1956–90) – zajmujące się niezależnym życiem społecznym w Peerelu oraz archiwum „Historii Bliskiej” (1901–2000) – obejmujące świadectwa z obszaru całej Polski w wymiarze historii lokalnej. Sposób powstawania tych zbiorów może być ilustracją mechanizmów charakterystycznych dla archiwistyki społecznej

Archiwalia, które pozyskuje (głównie od osób prywatnych), to fotografie, dokumenty, korespondencja, dzienniki oraz nagrania audio i wideo, a także pamiątki i muzealia. Na stronie ośrodka można wyczytać: *”Znajdziesz u nas niespotykane archiwalia między innymi: fotografie, relacje biograficzne, dokumenty dotyczące represji polskich obywateli pod okupacją sowiecką, największy w Polsce zbiór relacji historii mówionej, zbiory polskiej opozycji oraz kolekcję „Solidarność – Narodziny Ruchu”, wpisaną na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO”* „Karta” Dociera do świadków historii w Polsce i na całym świecie, nagrywa ich relacje, zabezpiecza i chronią dokumenty, które mogłyby ulec zniszczeniu. Prowadzą czytelnię i bibliotekę naukową. Ich zbiory są dostępne w Internecie i w ich siedzibie. Zajmuje się również działalnością wydawniczą i wystawienniczą. Publikują teksty źródłowe i montaż źródół w kwartalniku historycznym „Karta” oraz w książkach i albumach. Co roku przygotowują kilka wystaw. Publikacje dostępne są w internetowej księgarni oraz w naszej siedzibie oraz w wybranych księgarniach na terenie całego kraju.

Co najważniejsze Ośrodek „Karta” prowadzi działalność na rzecz archiwistyki

społecznej. W 2020 roku wraz z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego powołał do życia Centrum Archiwistyki Społecznej, które kontynuuje i rozwija dotychczasowe działania w tym zakresie. Misją CAS jest integracja, promocja i wzmacnianie polskich organizacji zajmujących się niezależną, oddolną archiwistyką. Dostarcza archiwistom wiedzę i bezpłatne narzędzia, w tym program do opracowywania i prezentacji zbiorów społecznych w Internecie – Otwarty System Archiwizacji. OSA to darmowa aplikacja do wyszukiwania, opisywania oraz udostępniania zbiorów archiwalnych, stworzona z myślą o archiwach społecznych.

Program OSA był początkowo jedynie aplikacją desktopowa wielostanowiskową, co oznacza, że była ona instalowana na dysku komputera lub na kilku komputerach, które posiadały dostęp do tej samej bazy danych. Oznacza to rów-

niez, że dostęp użytkownika do bazy danych był w założeniu stacjonarny i można go było uzyskać tylko przez komputery, które miały połączenie z konkretną bazą danych. Od 2017 została uruchomiona OSA webowa, także z interfejsem dla użytkownika.

Program jest dostosowany do osób bez wiedzy archiwistycznej, a jednocześnie umożliwia profesjonalne opracowanie zbiorów, oparte na standardach Międzynarodowej Rady Archiwów. Archiwiści społeczni mogą wprowadzać dane dotyczące swoich zbiorów oraz prezentować je na ogólnodostępnym portalu osa.archiwa.org. Użytkownicy mogą przeszukiwać zbiory społeczne z całej Polski - historyczne fotografie, rodzinne kolekcje, wspomnienia, dokumenty życia społecznego, relacje audio, pocztówki itp. Aplikacji nie trzeba instalować. Aby wprowadzać dane o zbiorach archiwalnych, wystarczy rejestracja. Z OSA mogą korzystać archiwa społeczne: organizacje pozarządowe, biblioteki, muzea, grupy nieformalne, które posiadają ciekawe, unikatowe zbiory i chcieliby je opisać, a wybrane z nich udostępnić na portalu.

Aplikację OSA można samodzielnie pobrać ze strony internetowej (<http://www.archiwa.org/>) właściwie bez konieczności informowania o tym (nie trzeba nawiązywać żadnej współpracy z Fundacją Ośrodka KARTA). Do systemu OSA można załogować się jako administrator, redaktor lub czytelnik. Największe uprawnienia (pełne) ma administrator, który może dodawać nowych użytkowników (przyznawać i zmieniać login oraz hasło) oraz nadawać im funkcje (administrator, redaktor, czytelnik). Dostępność do aplikacji stanowi jedną z kluczowych kwestii, które decydują o jej atrakcyjności. W przypadku systemu OSA praktycznie nie trzeba spełniać żadnych warunków, żeby móc z niej korzystać.

W związku z tym może ją pobrać nie tylko archiwum społeczne, lecz także kolekcjoner lub osoba prywatna, która chce profesjonalnie zarchiwizować swoje prywatne archiwum domowe. Jest to podstawowa zaleta systemu OSA, która decyduje o jego popularności, w tym – wśród archiwów społecznych

Tematyka historii mówionej jest nierozzerwalnie połączona z zagadnieniem archiwów społecznych. Pojęcie „archiwistyka społeczna” w zasadzie nie pojawiło się w przestrzeni publicznej przez dwa dziesięciolecia III Rzeczypospolitej. Nie był stosowany taki termin, bo i nie uruchomiono tej dziedziny aktywności oddolnej, w której poszczególne ogniwa tworzyłyby całość. Archiwa społeczne bowiem do dzisiaj nie były powiązane żadną tkanką.

Szereg podstawowych problemów związanych z ich działalnością, tj. ich formalny status (w tym także status ich zbiorów) i miejsce przypadające im w szerzej rozumianej sieci archiwów polskich oraz kształt relacji z innymi archiwami (zwłaszcza państwowymi) wymaga jeszcze sprecyzowania. Określanie archiwów mianem społecznych nie było oczywistością. Gdy zaczęto szerzej używać tego terminu (legalizacja Archiwów KARTY w latach 1990–92), miał on charakter prekursorski: definiował zadanie do wykonania. Z czasem okazało się, że z pojęciem tym wiąże się niebagatelny problem braku regulacji prawnych – szczególnie po poruszającym wyobraźnię ratowaniu archiwum Towarzystwa Przyjaciół Pamiętnikarstwa („Karta” 36/2002, Archiwa społeczne).

Archiwa społeczne przejawiają zwłaszcza w ostatnich kilku latach znaczną

aktywność.

Dzięki temu zdołały wyraźnie wpisać się jako element systemu archiwów w Polsce. Archiwa społeczne powstają oddolnie, aby dokumentować tematy wykraczające poza zakres zainteresowań archiwów państwowych, m.in. historię lokalną, historię ruchów protestu i oporu społecznego, losy zwykłych ludzi, historię organizacji pozarządowych, czy historię niezależnego życia artystycznego.

Centrum Archiwistyki Społecznej podaje definicję: *„Archiwum społeczne powstaje w efekcie celowej oddolnej działalności obywatelskiej. Jego główną misją jest aktywne działanie na rzecz ratowania i ochrony dziedzictwa kulturowego, a celem – pozyskiwanie, zabezpieczanie, opracowanie i udostępnianie materiałów wchodzących w skład niepaństwowego zasobu archiwalnego.”*

Archiwa społeczne (AS) znajdują się zazwyczaj przy fundacjach oraz stowarzyszeniach – organizacjach kombatanckich, towarzystwach miłośników, stowarzyszeniach lokalnych, grupach pasjonatów. Gromadzą fotografie, wspomnienia, nagrane relacje, dokumenty życia społecznego. AS-y zajmują się często obszarami pomijanymi przez archiwa państwowe. Ocalają historię życia codziennego, dzieje lokalne, opowieści zwykłych ludzi. Niektóre z tego rodzaju archiwów, działające wiele lat, zebrały znaczne zbiory; te współpracują na ogół z państwową służbą archiwalną.

Większość to jednak inicjatywy lokalne, znane wąskiej grupie pasjonatów. Prowadzone często przez amatorów, wolontariuszy, którzy z czasem stają się profesjonalistami. Pasja leży u źródeł powstania i działalności archiwum. Cel gromadzenia materiałów historycznych przyświeca twórcom od początku lub też pojawia się w trakcie prowadzenia innej działalności, w miarę uświadamiania sobie wartości archiwaliów i jednocześnie niepokojącego przeświadczenia o ulotności źródeł historycznych proveniencji prywatnej. Archiwa Społeczne są miarą społeczeństwa obywatelskiego – objawiają, na ile ono istnieje. Ustawa o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z 1983 roku, choć wielokrotnie nowelizowana, nie przystaje do obecnej rzeczywistości.

Trwają prace nad jej nową wersją. W tekście ustawy nie pojawia się pojęcie „archiwów społecznych”, choć zbiory organizacji społecznych zaliczane są do niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego, czyli potencjalnie – rejestrowanego przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych (NDAP). Podział na zasób ewidencjonowany i nieewidencjonowany to jedynie teoria. Sytuację tę chce zmienić Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, prof. Władysław Stępniać, postulując – w dokumencie *Koncepcja działania na stanowisku Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz metody jej realizacji* – przywrócenie obowiązku rejestru zasobu niepaństwowego, a także proponując współpracę AP-ów z niepaństwowymi jednostkami organizacyjnymi w dziedzinie digitalizacji, zintegrowanego gromadzenia wiedzy o zasobie narodowym oraz doradztwa i szkoleń dla archiwistów z tych placówek.

Pojęcie „archiwa społeczne” pojawiło się w diagnozie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego* po konsultacjach społecznych 2011 opisującej te archiwa jako „będące organizacjami trzeciego sektora, które za jeden z głównych celów działania stawiają so-

bie gromadzenie archiwalnych świadectw przeszłości (np. Ośrodek KARTA)”. Dokument stwierdza też: „Obecność i działalność organizacji pozarządowych uzupełnia, a czasem zastępuje działalność instytucji i efektywnie odpowiada na potrzeby mieszkańców”. I taką rolę można przypisać AS-om, których sposób działania pozwala na aktywny kontakt z użytkownikami.

Według Waldemara Chorążyczewskiego, mimo nieuregulowanych kwestii prawnych związanych z działalnością archiwów społecznych, będą się one nadal prężnie rozwijać.

Bowiem są one koniecznością w epoce różnorodności, historii zantropologizowanej, wielości spojrzeń w przeszłość, wielości pamięci, mikrohistorii, poszukiwania takich przekazów źródłowych, w których odbija się mentalność człowieka. W tym sensie archiwa społeczne są dzieckiem swego czasu, fenomenem współczesnej nam kultury.

W Polsce istnieje około 500 archiwów społecznych. Dokładna liczba

archiwów społecznych działających na terenie Polski nie jest na razie znana, poza tym jest zmienna – powstają nowe archiwa społeczne i likwidowane są te, które istniały. Badania mające na celu rozpoznanie zjawiska nadal trwają.

Wspomniany już Ośrodek KARTA od 2012 roku zbiera dane na temat archiwów społecznych oraz podmiotów, które je prowadzą, i udostępnia je w internetowej bazie.

Pracownicy OK aktywnie pozyskują informacje o nowych archiwach społecznych (około 85 proc. przypadków), są one także samodzielnie zgłaszane Ośrodkowi KARTA przez prowadzące je organizacje (około 15 proc. przypadków). Procentowy udział samodzielnego zgłaszania się organizacji i deklarowania chęci dołączenia do bazy zwiększa się z roku na rok. Jest to zasługą zarówno wzrastającej popularności portalu, jak i działań Ośrodka KARTA oraz popularyzacji tej dziedziny archiwistyki. Pracownicy OK wyszukują archiwa społeczne za pomocą dostępnych baz (m.in. bazy organizacji pozarządowych prowadzonej przez Stowarzyszenie Klon/Jawor <http://bazy.ngo.pl/>), przeszukują zasoby internetowe oraz wykorzystują własne kontakty zdobyte w czasie organizacji szkoleń czy innych wydarzeń związanych z archiwistyką społeczną. Po odnalezieniu lub zgłoszeniu się organizacji spełniającej kryterium archiwum społecznego następuje proces zbierania danych. Pracownicy Ośrodka Karta wysyłają do tej organizacji ankietę i zbierają dane mailowo lub telefonicznie. Według dostępnych danych – zebranych przez Ośrodek KARTA do 19 maja 2016 roku – można mówić o 272 organizacjach pozarządowych prowadzących archiwa społeczne. Są to stowarzyszenia (75 proc.) i fundacje (25 proc.). Należy zauważyć, że organizacje te działają na terenie całej Polski: najwięcej w Polsce środkowej (województwo mazowieckie – 76) oraz na południu Polski (małopolskie – 23, śląskie – 21), najmniej zaś na zachodzie Polski (lubuskie – 5) czy w Polsce północno-wschodniej (warmińsko-mazurskie – 8, pomorskie – 9, podlaskie – 10). Można dostrzec, że archiwa społeczne są zlokalizowane głównie w takich miastach jak Warszawa (30 fundacji, 35 stowarzyszeń), Kraków (10 fundacji, 4 stowarzyszenia), Poznań (4 fundacje, 7 stowarzyszeń) czy Wrocław (1 fundacja, 8 stowarzyszeń). Archiwa społeczne przejawiają zwłaszcza w ostatnich kilku la-

tach znaczną aktywność. Archiwa społeczne głównie dzięki własnej aktywności i osiągnięciom, zwłaszcza w ostatnich kilku latach, stały się dosyć powszechnie znanym zjawiskiem. Dzięki temu zdołały wyraźnie wpisać się jako element systemu archiwów w Polsce. Jednak szereg podstawowych problemów, bynajmniej nie tylko teoretycznych, związanych z ich działalnością, tj. ich formalny status (w tym także status ich zbiorów) i miejsce przypadające im w szerszej rozumianej sieci archiwów polskich oraz kształt relacji z innymi archiwami (zwłaszcza państwowymi) wymaga jeszcze sprecyzowania.

W bazie polskich Archiwów Społecznych znalazły się nie tylko organizacje pozarządowe, ale także jednostki samorządowe. Szybko zaczęły się zgłaszać także inne podmioty – organizacje nieformalne, pojedynczy pasjonaci, a nawet instytucje państwowe, przy których działają archiwa społeczne. Baza dostępna na archiwa.org obejmuje wiele różnych podmiotów, których cele i sposób działania są zbieżne z ideą archiwum społecznego. Ponad 60% z nich to fundacje i stowarzyszenia, 28% – instytucje samorządowe (przede wszystkim biblioteki gminne). Pozostałe to grupy nieformalne, organizacje zawodowe i kilka instytucji państwowych. Status formalny organizacji czy instytucji prowadzącej archiwum nie jest zatem kluczowy w definiowaniu Archiwów Społecznych.

Istotą jest geneza powstania – archiwum społeczne powstaje oddolnie; sposób działania – oparte jest na obywatelskim zaangażowaniu oraz zbiory – stanowiące niepaństwowy zasób archiwalny. Spora część Archiwów Społecznych z bazy archiwa.org to biblioteki w sieci Cyfrowych Archiwów Tradycji Lokalnej. Założyły one archiwa w swoich miejscowościach, udostępniając na stronie internetowej w domenie archiwa.org wspomnienia, fotografie, dokumenty, dotyczące historii regionalnej. Bibliotekarze tworzą je siłami lokalnej społeczności, materiały są zbierane wśród mieszkańców, opracowywane i udostępniane przy ich pomocy. Archiwa te nie mają swojego budżetu, prowadzone są w ramach dodatkowej pracy bibliotekarzy i wolontariuszy. Nie wspomaga ich ani nie nadzoruje państwowa służba archiwalna. Są tak blisko człowieka, jak tylko się da. Uświadamiają, czym jest źródło historyczne, jaką wartość mają pozostające w domowych szufladach pamiątki.

Historia mówiona jest definiowana jako zachowywanie, nagrywanie, a także interpretacja informacji historycznych, bazujących na osobistych doświadczeniach i przeżyciach opowiadającego. Filozofia historii mówionej opiera się na założeniu, że pamięć ludzka może stanowić równie wartościowe źródło historyczne jak archiwalne dokumenty.

Historia mówiona jest idealnym narzędziem do tworzenia wspólnej płaszczyzny komunikacji między pokoleniami. Umożliwia realizację programów edukacji regionalnej, tworzących wspólną przestrzeń między członkami społeczności lokalnej, uczy empatii, rozwija współrozumienie. Dla licznych lokalnych społeczności sama inicjatywa stworzenia archiwum społecznego może być początkiem aktywizacji i integracji otoczenia. Jest to naturalna okazja do tworzenia więzi międzypokoleniowych i budowania grupowej tożsamości. Młode pokolenie jest w stanie utrwalić i zachować dla kolejnych pokoleń wiedzę i doświadczenie najstarszych członków społeczności. Związana jest z tym sama idea archiwistyki społecznej, która staje się coraz popularniejsza w Polsce.

RELIGIOUS STUDY

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ: ДОСВІД РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

*ЧИЖЕНКО Руслан Петрович,
студент II курсу (магістр)
спеціальності «Релігієзнавство»*

*Науковий керівник:
викладач кафедри богослов'я та релігієзнавства,
доктор філософії PhD зі спеціальності 031-релігієзнавство
Висоцька Т.М.*

Метою представлено дослідження є висвітлення сучасних тенденцій розвитку та становлення військового капеланства в Україні, які останнім часом були спрямовані на створення правових та організаційних передумов для сучасного впровадження професійного капеланства у Збройних Силах України. Окреслення суперечностей та проблем у практиці душпастирської опіки військовослужбовців. Акцентовано увагу на взаємозв'язку між демократизацією суспільства і становленням інституту військового капеланства [1].

Свої історичні коріння та традиції капеланство в Україні веде з часів Київської Русі, Запорізької Січі та Гетьманщини [2].

Християнська традиція України протягом століть суттєво впливала на свідомість воїнів, була важливим чинником формування військової культури та християнського світогляду захисників Батьківщини [3].

Каталізатором активізації становлення інституту капеланства стали: події на Євромайдані та наступні радикальні перетворення, пов'язані з обраним стратегічним вектором орієнтації на інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур; бойові дії на Сході України [1].

На початку 2014 р. агресія Російської Федерації проти України актуалізувала невідкладне реформування Збройних Сил України. Їхня модернізація потребувала не лише структурних змін органів військового управління, перехід на стандарти НАТО, але й створення якісно нових умов щодо задоволення релігійних потреб військовослужбовців ЗС України. З початком ведення бойових дій на Сході України значно збільшилась кількість віруючих військовослужбовців, що породило необхідність подальшого вдосконалення військово-релігійних відносин та пошук ефективних форм і методів душпастирської опіки особового складу ЗС України [4].

Уже в перші місяці повномасштабної війни Російської Федерації проти України 2022 р. роль військового капеланства у духовно-моральній підтримці захисників нашої держави набула абсолютно нового значення [5].

В умовах широкомасштабної військової агресії Росії, у тому числі гуманітарно-релігійної агресії, проти незалежної України питання релігійного чинника у військовій службі, стану, проблем та перспектив капеланського служіння становить значний практичний і науковий інтерес [1].

Прийняття Верховною Радою України 30.11.2021 р. Закону «Про Службу військового капеланства» обумовило перехід до нового періоду в історії розвитку служби військового капеланства [1].

Що передбачає прийняття закону «Про Службу військового капеланства»? Наприклад, гранична чисельність Служби військового капеланства не може становити менш як 0,15 відсотка граничної чисельності ЗС України, Нацгвардії, інших військових формувань [6].

На 2017 рік у трьох силових відомствах (а саме ЗСУ, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України), – загалом було введено 180 капеланських посад і наразі фактично виконували обов'язки 145 капеланів-працівників. Представники мусульман не мали жодної штатної посади капеланів у військах, але шість імамів регулярно відвідували своїх вірян в зоні ООС [7].

Вже 15 березня 2022 р. Президент України В. Зеленський підписав зміни до Закону України «Про Службу військового капеланства» (від 30.11.2021 р.), якими фактично його введено в дію й тим самим завершено законодавче становлення інституту військових капеланів [5].

Труднощі та особливості поступу власної моделі військового духовенства (капеланської служби) в незалежній Україні пов'язані з дією низки чинників. А саме, із зіткненням в Україні на глибинному рівні різних ідентичностей, обумовлених етнічними, мовними, історико-регіональними, політичними, ментальними відмінностями... Багатовекторність ідентичностей в Україні підживлюється наявною виразною регіональною і політико-культурною специфікою найбільших церков країни. На сьогодні інститут військових капеланів, Служба військового капеланства, військова капеланська діяльність стали невід'ємною складовою військової культури сучасного українського суспільства, вагомим чинником консолідації нації-держави [1].

В сучасному західному суспільстві накопичено великий позитивний досвід діяльності капеланів у військових, пенітенціарних і цивільних закладах охорони здоров'я у багатьох країнах світу: США, Канада, Південна Корея, країни ЄС.

Збройні сили іноземних держав мають значний досвід релігійної опіки військовослужбовців з допомогою інституту військових капеланів і через міжнародні релігійні організації, які діють в армійському середовищі. Військові священники виконують подвійну функцію – забезпечують військовослужбовцям реалізацію їхніх релігійних потреб, а також консультують командирів з питань морально-психологічного стану військ [8].

З метою впровадження інституту військового капеланства у Збройних силах України на даний час військові капелани обов'язково проходять навчання за спеціальною програмою підготовки військових капеланів відповідно у навчальному центрі Збройних Сил України, Національної гвардії України чи Державної прикордонної служби України [10].

Запровадження Служби військового духовенства (капеланської служби) шляхом введення штатних цивільних посад військових капеланів у ЗС України у травні 2017 р., на думку О. Ворощука, вказує на тенденцію зміни моделі душпастирської опіки військовослужбовців зі світської (етатистської) на європейську (німецьку) [13]. Така модель капеланства, як зауважив у своєму інтерв'ю о. Віталій Кузьмін, допомагає капеланам усвідомити їхню «поліфункціональність» у підтримці воїнів-захисників, особливо у формуванні їхнього морального духу, а значить, суттєво наближає Збройні Сили України до європейських стандартів [14].

О. Ворошук показав досвід розвитку служіння військових капеланів в арміях іноземних держав (США, Німеччини та Ірану), виокремив чотири моделі капеланства (англо-американську, європейську (німецьку), ісламську та світську етатистську) та запропонував у процесі запровадження капеланства в ЗСУ використовувати не тільки зарубіжний, але й вітчизняний досвід, зокрема під час сучасних бойових дій на сході України [9].

Проаналізований матеріал свідчить, що європейський (західний) вектор розвитку військово-релігійних відносин у руслі рівноправності, діалогу, взаємоповаги та консенсусу поступово реалізувався на теренах України. Відтак, ЗС України і релігійні організації розглядаються не як опозиціонери, а як партнери, котрі покликані працювати разом над вирішенням нагальних проблем.

В умовах збройної агресії РФ та ведення бойових дій на Сході країни, найбільш перспективною моделлю військово-релігійних відносин у ЗС України є американська модель, для якої є характерним здійснення душпастирської опіки військовослужбовців штатними капеланами, які є військовослужбовцями (офіцерами) збройних сил [10].

Станом на сьогодні в українському війську існує потреба у кількох сотнях капеланів і вона поступово заповнюється представниками різних церков. Закон «Про Службу військового капеланства» переводить служіння на професійний рівень і наразі важливим є розвиток військового капеланства на інституційному рівні [11].

Досвід цивілізованих країн свідчить, що різноманітність релігій і культур в суспільстві є хорошою ознакою здоров'я нації. Поліконфесійна культура функціонує ефективно, якщо у людей, що її створюють, гуманістичні почуття справедливості, свободи, недоторканності прав кожної конкретної особи починають переважати над власне національними. Така ієрархія суспільних цінностей забезпечує в цивілізованих країнах стабільне існування усім релігіям, націям, кожній конкретній особі. За умови досягнення такого рівня цивілізованості українці збережуть свій етнос, розвиватимуть себе як націю, зберігаючи всю багату палітру релігійного ставлення до світу [12].

Проведений аналіз літератури свідчить, що тема становлення і розвитку інституту військових капеланів в незалежній Україні, військової капеланської діяльності, душпастирської опіки, задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців є не тільки усталеним предметом зацікавленості багатьох авторів, а й залишається міждисциплінарною науково-практичною проблемою. Зокрема, одним із перспективних напрямків наукового дослідження уявляється висвітлення глибинних причин труднощів, суперечностей і проблем у практиці становлення інституту військового капеланства в незалежній Україні у контексті взаємозв'язку з проблемою національної ідентичності, специфіки політичної культури суспільства. Важливою темою наукових праць має стати й практичний досвід Служби військового капеланства в умовах широкомасштабної агресії РФ проти незалежної України [1].

Список використаної літератури:

1. Військове капеланство в незалежній Україні: поступ власної моделі. Непіпенко Л. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 43, с. 126-138. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.16> (дата звернення: 22.06.2022).
2. Пилипів І., Делятинський Р. Інститут військових капеланів в Україні (XX – XXI ст.): етапи розвитку та роль у формуванні української нації. Гілея: науковий вісник. збірник наукових праць / гол. ред. В.М. Вашкевич. К.: «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 134 (№ 7). С. 129–134. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <file:///D:/Downloads/1533151667.pdf> (дата звернення: 07.02.2022).
3. Правові основи церковного служіння в Збройних Силах України. Скуріхін С.М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/6> (дата звернення: 20.09.2022).
4. Коханчук Р. Душпастирська опіка військових / Видання 2-е розширене та доповнене. — К., 2004. — 220 с.
5. Історія становлення військового капеланства в Збройних Силах України (1991–2022 роки). Гоголь В., Делятинський Р. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 42, с. 26–38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.3> (дата звернення: 03.04.2023).
6. Капелани в ЗСУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2022/09/14/kapelany-v-zsu/> (дата звернення: 03.04.2023).
7. Капелани українського війська: скільки їх, яких конфесій, як служать. Ольга Гордійчук// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://novynarnia.com/2018/04/27/kapelani-ukrayinskogo-viyska-skilki-yih-yakih-konfesiya-yak-sluzhat/> (дата звернення: 20.01.2022).
8. *Your Chaplain and the Command Religious Program / Published in accordance with SECNAV INST 5430. - N. Y. : S. n., 1984. - 12 p.*
9. Ворошук О. Використання досвіду капеланського служіння в арміях іноземних держав у процесі становлення та розвитку інституту військового духовенства (капеланства) Збройних Сил України. «The scientific heritage» (Budapest, Hungary), VOL 4, No 62 (62) (2021) 60 с. DOI: 10.24412/9215-0365-2021-62-4-3-9.
10. Розвиток військово-релігійних відносин та інституалізація служби військового духовенства (капеланської служби) Збройних Сил України (2014–2017 рр.). Ворошук О.М. The scientific heritage No 74 (2021). с. 51-52. DOI: 10.24412/9215-0365-2021-74-2-46-54.
11. Брифінг на тему: «Служіння військових капеланів під час війни». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3637984-sluzinna-vijskovih-kapelaniv-pid-cas-vijni.html> (дата звернення: 3.04.2023).

12. Кардош М. Поліконфесійність українців і національна культура. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія. Випуск 14, 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8136/1/%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%86%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A6%D0%86%D0%92%20%D0%86%20%D0%9D%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%9E%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90%20%D0%9A%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%90.pdf> (дата звернення: 03.04.2023).

13. Ворошук О. М. Періодизація становлення інституту військового духовенства (капеланської служби) збройних сил України у 1991–2017 роках та рекомендації щодо використання досвіду задоволення релігійних потреб військовослужбовців збройних сил України у сучасних умовах // The scientific heritage. Budapest, Hungary, 2021. No 79. С. 64–70.

14. Інтерв'ю з капеланом о. Віталієм Кузьминим, записане 02 травня 2022 року, в м. ІваноФранківськ; інтерв'юери – Василь Гоголь, Руслан Делятинський // Архів Науково-дослідного інституту історії Церкви ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого».

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ РЕЛІГІЇ В УКРАЇНІ

ЯНАУЕР Мечислав,

аспірант Українського державного університету імені Михайла

Драгоманова,

20a.m.yanauer@std.npu.edu.ua

Науковий керівник - доктор філософії Висоцька Т.М.

Україна, як колишня республіка у складі Радянського Союзу, була обмежена в своїй можливості проводити власну політику щодо релігії та церкви. А відтак, з моменту здобуття незалежності і до нині перед українською державою постала необхідність розробки якісної моделі політики у сфері релігії та пошуку нових моделей співпраці з релігійними організаціями.

У 1991 році було прийнято Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»[1], який встановив демократичні параметри для державно-церковних відносин та створив правову базу для повноцінного функціонування релігійних об'єднань на території України. У подальшому, прийняття Конституції України закріпило основи побудови міжконфесійних відносин та визначило напрямки реалізації державної політики в релігійній сфері.

Саме вищезгаданий Закон, а також Конституцію можна вважати базовими правовими документами для регулювання державно-конфесійних відносин. Водночас можна констатувати той факт, що навіть станом на 2023 рік українське законодавче регулювання релігійної сфери містить певні проблеми з позиції невідповідності законодавства сьгоднішнім теоретичним розробкам та викликам.

Враховуючи вищезазначене, актуальним та відповідним до потреб загального часу буде аналіз проблеми вдосконалення Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Вочевидь, комплексний підхід до оновлення концепції державно-конфесійних відносин повинен містити коригування конституційної моделі та багатьох інших правових актів. Однак в нашому дослідженні буде зосереджено увагу на декількох аспектах саме профільного закону.

Зауважимо, що сама назва «Закон України про свободу совісті та релігійні організації» може бути некоректною, оскільки віруючі можуть утворювати неформальні, але сталі об'єднання окрім формалізованих релігійних організацій. Цікаво, що профільний закон дозволяє це робити у формі релігійних громад, а отже допускає наявність інших об'єднань віруючих, окрім релігійних організацій.

Також необхідно уточнити визначення релігійної громади, яке міститься у Законі. Відповідно до статті 8 профільного закону, релігійна громада має бути моноконфесійною (тобто складатися тільки з членів одного віросповідання). Це означає, що українські православні та католики, римо-католики та греко-католики або шиїти та суніти не мають можливості об'єднатися в одній релігійній громаді. Питання конфесії має відноситися виключно до внутрішніх справ релігійних об'єднань. Наприклад, католики та православні розділились на основі догматичних розбіжностей, а Реформація бере свій початок із вчення Мартіна Лютера, який критикував практику індальгенцій. Оскільки питання конфесії не є компетенцією держави, тому вона не може втручатися в подібні питання. Наприклад, якщо громадяни утворили релігійну громаду, що об'єднує віруючих різних конфесій, і прагнуть створити релігійну організацію на основі цієї громади, тоді держава не повинна перешкоджати їм у реєстрації організації через її моноконфесійність.

Також, важливо звернути увагу на пункт 4 статті 14 профільного закону щодо можливості релігієзнавчої експертизи на етапі реєстрації. Відповідно до самого Закону, на запит громади відбувається саме реєстрація статуту релігійної громади, а не самої релігійної громади. Тобто уповноважений державний орган з питань релігії при реєстрації такої громади здійснює аналіз та перевірку статуту на відповідність законодавству, а не на релігійну приналежність цієї громади. Водночас, реєструючі державні органи й досі можуть продовжувати здійснення саме «релігієзнавчого» аналізу, що може приводити до невинуватених відмов у реєстрації [2]. Іноді, в окремих випадках, для безпеки громадян дійсно може бути необхідною релігієзнавча експертиза. Проте питання реєстрації статуту скоріше є питанням права, а не спеціальних знань про релігію. Отже, реєструючий державний орган повинен проводити аналіз установчих документів на відповідність законодавству, зокрема, Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» та приймати рішення про реєстрацію чи відмову у реєстрації на підставах відповідності або невідповідності законодавству.

Виходячи з вищезазначеного, функції релігієзнавчої експертизи перед-

баченої законом не повинні передбачати погодження чи відмову реєстрації. До відповідної експертизи державні органи можуть звертатися у випадку конкретного питання щодо діяльності релігійного об'єднання, як-от після рішення РНБО від 1 грудня «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», коли Державній службі України з етнополітики та свободи совісті було доручено проведення релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української православної церкви на наявність церковно-канонічного зв'язку з Московським патріархатом [3].

Актуальним для сьогодення є також питання права власності релігійних організацій. Законом передбачено, що релігійні організації мають повне право володіти, користуватися та розпоряджатися майном, яке належить їм на праві власності. Це майно може включати будівлі, предмети культури, різноманітні об'єкти виробничого, соціального та благодійного призначення, транспортні засоби, гроші та інші ресурси, що необхідні для забезпечення їх діяльності. Очевидно, що релігійні організації мають право володіти майном, яке було набуто або створене ними за рахунок власних фінансових ресурсів, що отримані в якості пожертви від громадян, організацій або передане державою; а також майном, що було придбане відповідно до інших підстав, передбачених законодавством.

Однак, варто окремо визначити питання щодо об'єктів з великим історичним та культурним значенням, що передаються церквам після націоналізації за радянських часів. Це справедливе рішення, оскільки релігійні об'єднання не можуть функціонувати без права на власність, де вони можуть проводити релігійні обряди та інші церемонії. Крім того, це сприяє відновленню історичної спадщини, коли церкви отримують об'єкти, які колись належали їх попередникам.

Водночас, в законодавстві необхідно систематизувати критерії передачі таких об'єктів, щоб уникнути непорозуміння та конфліктів, а також визначити перелік об'єктів, які не можуть бути передані церквам ні повністю, ні частково на правах оренди та закріпити це на законодавчому рівні [4]. Мова йде про об'єкти, які мають велике історичне та культурне значення та вимагають великих коштів на їх утримання (наприклад, Києво-Печерська Лавра). Ці об'єкти повинні передаватися церквам для здійснення релігійних обрядів з умовою, що церкви беруть на себе відповідальність за утримання та збереження цих об'єктів у належному стані та забезпечення вільного доступу до них для всіх бажаючих.

Отже, оновлення законодавства України в контексті функціонування інституту релігії може стосуватися чіткого визначення статусу релігійного об'єднання, умов проведення релігієзнавчої експертизи та унормування правил користування релігійними організаціями особливих культурно-історичних об'єктів. В процесі коректування необхідно дотримуватися умов, що забезпечують світськість та релігійну нейтральність. Тільки в такому поєднанні можливе створення гармонійних та безконфліктних відносин між державою та церквою та забезпечення релігійного миру в Україні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». *Верховна Рада України. Офіційний веб-портал*. URL: <http://bit.ly/3zpQTQw>
2. Вовк Д. О. Як українські суди балансують релігійну свободу: аналіз у контексті світськості. *Право і громадянське суспільство*. 2014. № 3. С. 4–37. URL: <http://bit.ly/3m7yNPU>
3. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 грудня 2022 року». *Рада національної безпеки і оборони України. Офіційний веб-портал*. URL: <http://bit.ly/3K6eQkN>
4. Hovorun S. Moscow Patriarchate's war in the Kyiv-Pechersk Lavra: church turmoil in Ukraine. *Euromaidan Press*. 2023. 2 April. URL: <http://bit.ly/3m04yKK>

PSYCHOLOGY

ZABURZENIA DEPRESYJNE JAKO INTERDYSCYPLINARNY PROBLEM NASZYCH CZASÓW

mgr DĄBROWSKA Anna Lidia

*pedagog resocjalizacyjny, psycholog, mediator sądowy
Uniwersytet Łódzki*

*Katedra Pedagogiki Społecznej i Resocjalizacji w Łodzi
anyadab84@gmail.com*

Wprowadzenie

Żyjemy w kulturze młodości, radości i oczekujemy, że wszystko ma się udawać ale czasami rzeczywistość oraz otaczający nas świat wystawia nas na próbę. W różnych chorobach wiara w wyzdrowienie jest najważniejsza. Dotyczy to również zaburzeń psychicznych, dlatego nie trzeba bać się, aby wtedy był przy nas psycholog i psychiatra.

Tematem niniejszego artykułu jest zagadnienie dotyczące depresji. Z informacji WHO wynika, że co najmniej 350 milionów ludzi na świecie cierpi na to zaburzenie. Jest to jedno z najczęstszych zaburzeń psychicznych i jednocześnie jedno z najbardziej niedocenionych i nieleczonych.

Człowiek pogrążony w depresji stacza codzienną bitwę. Niekiedy czynności takie jak: ubieranie się, mycie, zrobienie herbaty są ponad ludzkie siły. Nieleczona depresja jest walką ciężką i nierówną. Zabiera energię i stopniowo pozbawia chęci do życia. Depresja jest ciężką i śmiertelną chorobą. Coraz częściej dochodzi do prób samobójczych, a także samobójstw dokonanych. Rozmowa o zdrowiu psychicznym jest bardzo ważna, trzeba pozbyć się tabu.

Próbowałem popelnić samobójstwo i jestem osobą, która to przeżyła – wyznaje Andrés Colao, rzecznik AFESA, stowarzyszenia członków rodzin i osób z chorobami psychicznymi.

W raporcie finansowanym przez Komisję Europejską z 2017 r. podkreślono, że brak właściwej diagnozy i leczenia depresji może być jedną z głównych przyczyn wysokiego wskaźnika samobójstw w Europie.

Inspiracją do napisania tego artykułu stało się znaczenie kształtowania świadomości społecznej na temat specyfiki problemu depresyjno-lękowego, a także kwestia postępowania z osobą chorą. Nieprawidłowymi postawami doprowadzamy chorego do stopniowego wyłączenia z aktywności zawodowej i społecznej. Burzymy w ten sposób potrzeby wyższego rzędu: przynależności i miłości, uznania oraz samorealizacji. Poprzez stałość zatrudnienia, kontakty

ze współpracownikami, bycie członkiem zespołu, zaspokajamy potrzebę bezpieczeństwa i przynależności. Dostępność do leczenia pomaga w utrzymaniu zdrowia i dobrego samopoczucia. Potrzeba miłości czyni człowieka szczęśliwym. Samotność to niemożność realizowania tej potrzeby. Spełnianie marzeń, realizacja planów, doskonalenie się w wybranej dziedzinie i osiągnięcie określonych celów dotyczy potrzeby samorealizacji. Destabilizacja potrzeb nakręca spiralę problemu depresyjnego.

Charakterystyka zaburzeń depresyjnych.

Przyczyn depresji może być wiele. Najczęściej jednak problem dotyczy osób,

u których pojawia się dysonans pomiędzy oczekiwaniami, a możliwościami ich realizacji oraz pomiędzy osobistymi potrzebami, a wymaganiami stawianymi przez otoczenie lub normy narzucane przez społeczeństwo.

W początkowym stadium człowiek stara się sprostać narzucanym mu wymaganiom, jednak jeśli nie jest w stanie, to po pewnym czasie dochodzi do uświadomionego lub nieświadomionego konfliktu wewnętrznego. W niektórych przypadkach rozwój depresji może być spowodowany traumatycznymi przeżyciami, takimi jak uraz, udział w katastrofie albo molestowanie seksualne. Zwłaszcza silny związek pomiędzy zaburzeniami lękowymi i bolesnymi wspomnieniami, również nieświadomionymi, zachodzi, jeśli miały one miejsce w dzieciństwie, na wczesnym etapie rozwoju. Pewne znaczenie w rozwoju depresji mają też indywidualne właściwości psychiczne pacjenta, a wśród nich wydaje się, że największe znaczenie ma odporność na stres oraz prawidłowa gospodarka neurotransmiterów w mózgu.

W leczeniu nerwicy depresyjnej największe znaczenie ma psychoterapia.

W przypadkach łagodnych zaburzeń sama rozmowa z psychologiem może już mieć efekt terapeutyczny. Stosuje się terapię poznawczo-behawioralną, aby pomagać pacjentowi w przerwaniu błędnego koła wzajemnego napędzania się zaburzeń somatycznych oraz emocjonalnych. Czasem w jej przebiegu pacjentom udaje się dotrzeć do źródła problemów, w postaci nieświadomionego dysonansu wewnętrznego czy ukrytych potrzeb. Leki na zaburzenia depresyjne to przeważnie inhibitory wychwytu zwrotnego serotoniny, rzadziej inhibitory wychwytu zwrotnego serotoniny i noradrenaliny lub trójpierścieniowe leki przeciwdepresyjne. Istotne, aby leczyć zaburzenia depresyjne poprzez przewlekłe przyjmowanie preparatów z grupy antydepresantów i nie podważać zaleceń lekarskich, nawet po ustąpieniu objawów. Tylko przewlekłe leczenie umożliwia uzyskanie trwałej remisji depresji. Skuteczność leczenia depresji w porównaniu do innych dziedzin medycyny niż psychiatria wynosi 70%. Jeśli uwzględnimy również nowatorskie metody typu esketamina, to procenty są jeszcze wyższe.

Wyróżniamy następujące rodzaje depresji:

Depresja **endogenna** inaczej depresja ciężka, duża, czy też epizod depresyjny o znacznym nasileniu

- Depresja **egzogenna** inaczej reaktywna pojawia się w odpowiedzi na doznane stresy i ciężkie wydarzenia życiowe

- Depresja **sezonowa** należy do zaburzeń depresyjnych nawracających
- **Dystymie** są to przewlekłe zaburzenia nastroju trwające dłużej niż dwa lata

- Depresja **poporodowa** - dotyka matek tuż po porodzie
- Depresja **pourazowa**- występuje po traumatycznych wydarzeniach związanych ze zdrowiem fizycznym

Typowe objawy depresji u osoby dorosłej to:

- problemy z nastrojem takie jak chroniczne smutki, brak zainteresowania i radości, brak energii i apatia,
- trudności z zasypianiem lub nadmierna senność,
- zmiany w apetycie i w wadze,
- trudności w koncentracji i podejmowaniu decyzji,
- niska samoocena i brak wiary w własne możliwości,
- poczucie beznadziejności i brak nadziei na przyszłość,
- myśli o samobójstwie lub samookaleczeniu.

Mimo, że depresja jest ciężką, śmiertelną chorobą, osoby chorujące nie wahają się sięgać po specjalistyczną pomoc. Poniżej, **studium przypadku mężczyzny, leczącego się w jednym z warszawskich gabinetów psychologicznych:**

„Jan jest mężczyzną w wieku 35 lat. Przez wiele lat był energicznym i optymistycznym człowiekiem ale ostatnio zaczął czuć się coraz bardziej przytłoczony i smutny. Nie czuje już radości z rzeczy, które kiedyś lubił robić, a jego sen i apetyt uległy zmianie. Jan zaczyna unikać kontaktu z ludźmi i tracić zainteresowanie swoimi obowiązkami, hobby. Coraz częściej czuje się beznadziejny, bezwartościowy, a myśli o tym, że jego życie nie ma sensu, stają się coraz częstsze. Na zewnątrz Jan przykrywa swój nastrój pogodnym uśmiechem, nauczył się tego jeszcze jak był dzieckiem. Jest w tym wyszkolony jak mało kto. Nie chce nikogo obciążać swoimi problemami, zresztą „przecież inni mają gorzej”, myśli. Coraz częściej pojawia się u niego poczucie winy, że pomimo dobrego życia, śmie czuć się tak fatalnie. Przez wiele miesięcy udaje przed innymi, że wszystko jest z nim w porządku, mimo, że znajomi widzą w nim zmianę, utratę energii, błysku w oku. Pewnego dnia Jan nie wstaje do pracy. Po prostu nie ma siły. Dopiero to jest dla niego impulsem do decyzji o konsultacji z lekarzem psychiatrą, który diagnozuje u niego depresję. Jan zgadza się na leczenie, które obejmuje terapię i leki. Po kilku tygodniach leczenia zaczyna odczuwać poprawę. Jego nastrój i apetyt wracają do normy, a on zaczyna interesować się rzeczami, które kiedyś lubił robić. Jan zrozumiał, że to co przeżywał to „nie on”, to choroba. Jest zdeterminowany, aby walczyć z depresją i odzyskać swoje zdrowie psychiczne”.

Jeśli zauważymy, że ktoś z naszych bliskich ma podobne objawy, wyciągnijmy do niego pomocną dłoń. Zacznijmy dbać o swoje zdrowie psychiczne, ponieważ nigdy nie wiadomo, kiedy ten trudny problem dotknie również nas.

Specyfika funkcjonowania społeczno-zawodowego osób z zaburzeniami nerwicowymi.

Depresja jest jednym z najczęściej występujących zaburzeń psychicznych i to zarówno jeśli chodzi o populację ogólną, jak i o liczbę osób zgłaszających się

do lekarzy. Danepredstawione przez Światową Organizację Zdrowia wyraźnie pokazują, że w chwili obecnej depresja stanowi czwarty najpoważniejszy problem zdrowotny na świecie. Objawy zespołów depresyjnych dotyczą istotnych obszarów osobowości człowieka, wpływają na indywidualne odczucia osób, w pewnym stopniu także determinują jakość relacji społecznych, zarówno w obszarze życia rodzinnego, jak i zawodowego wpływając na przebieg zatrudnienia, czy charakter wykonywanej pracy.

Przebieg zaburzeń afektywnych ma głównie charakter przewlekły i wymaga często długotrwałego leczenia. Badania nad jakością życia pozwalają na uchwycenie u osób subiektywnego odbioru jego sytuacji zdrowotnej. Sam konstrukt jakości życia jest uwarunkowany wieloma czynnikami dodatkowymi, które mogą wpływać na niego modyfikująco. Z punktu widzenia zarówno naukowego, jak i praktycznego ważne jest poznawanie tych czynników kształtujących jakość życia, które mogą być wykorzystywane do budowania programów terapeutycznych, socjoterapeutycznych i rehabilitacyjnych przeznaczonych dla chorych z zaburzeniami afektywnymi.

Systematycznych badań jakości życia i jej uwarunkowań w odniesieniu do chorych z zaburzeniami depresyjnymi jest relatywnie niewiele, a dostępne doniesienia często pozostają ze sobą we wzajemnej sprzeczności.

Wykluczenie społeczne w wymiarze aktywności społeczno -zawodowej.

Pojęcie wykluczenia społecznego w ostatnich latach zyskuje na popularności zarówno w dyskursie naukowym, jak i na gruncie różnych instytucji polityki społecznej. Stanowi kategorię poznawczą, która pozwala analizować, opisywać oraz wyjaśniać sytuację grup defaworyzowanych, które praktycznie występują we wszystkich społeczeństwach świata, a nierówności i podziały społeczne są nieodłącznymi elementami rzeczywistości społecznej. Pomimo dużego zainteresowania tą tematyką, czego dowodem są liczne opracowania, analizy

i raporty, wciąż pojawia się wiele pytań o sposoby diagnozowania i rozwiązania problemu wykluczenia społecznego. Jest to dziś szczególnie istotne, gdyż złożony charakter zjawiska wymaga prowadzenia wielotorowych działań, przy współpracy wielu podmiotów i organizacji.

Czynniki zagrażające wykluczeniem społecznym związane są z doświadczeniami w życiu człowieka, które utrudniają lub uniemożliwiają mu przyszły dostęp do rynku pracy, uzyskiwanie dochodów, założenie rodziny we właściwym okresie życia, zmniejszają szanse na ustawiczną edukację i rozwój, na planowany wypoczynek, ograniczają uczestniczenie w aktywności społecznej, a także współuczestniczenie w podejmowaniu społecznie ważnych decyzji.

Pod względem społecznym utrata pracy ma duży wpływ na kontakty bezrobotnych z otoczeniem, gdyż zmienia się sieć kontaktów międzyludzkich – osoby te wychodzą ze środowiska związanego z miejscem pracy, a trafiają w środowisko innych bezrobotnych i osób korzystających z pomocy społecznej. To początek izolacji społecznej, do której dochodzi zjawisko samoizolacji bezrobot-

nego, związane ze stanem ogólnej depresji psychicznej, co dalej obniża jego zainteresowania, oczekiwania życiowe i pogłębia wykluczenie społeczne. Dodatkowo, bezrobocie negatywnie wpływa na funkcjonowanie rodziny – zmniejsza się autorytet bezrobotnych członków rodziny, co może prowadzić w dalszej konsekwencji do przemocy w rodzinie. Bezrobocie sprzyja rozwojowi patologicznych zjawisk społecznych, jak przestępczość, narkomania i alkoholizm, które same w sobie są przyczynami, ale także konsekwencją wykluczenia społecznego. Przeciągające się w czasie bezrobocie powoduje utratę kwalifikacji zawodowych osób pozostających bez pracy. Z czasem takim osobom coraz trudniej znaleźć pracę, gdyż ich kompetencje przestają przystawać do realiów rynku pracy. W konsekwencji takie osoby zniechęcają się do dalszego poszukiwania pracy, wypadają z kategorii bezrobotnych i trafiają do grupy biernych zawodowo.

Wykluczenie społeczne w wymiarze aktywności zawodowej, a w efekcie również w wymiarze ekonomicznym, ujawnia się w przypadku osób chorujących psychicznie nie tylko poprzez trudności w znalezieniu pracy w ogóle, ale też poprzez niski status zawodów, których wykonywanie zleca się osobom niepełnosprawnym – często są to stanowiska niewymagające specjalistycznej wiedzy i umiejętności, takie jak stróż czy sprzątacze. Problem degradacji zawodowej szczególnie mocno dotyka osoby chore psychicznie, które wcześniej zajmowały wysokie stanowiska. Osoby te, nie mając innej alternatywy, bardzo często podejmują się pracy znacznie poniżej swoich kwalifikacji. Sytuacja taka w sposób oczywisty powoduje frustrację i w konsekwencji utrudnia powrót do zdrowia.

Mimo niekorzystnego wpływu zaburzeń psychicznych na pracę (obniżona produktywność, absentyzm, prezentyzm, zwiększone ryzyko wypadków w pracy itp.) uważa się, że możliwość uczestniczenia w rynku pracy, które przyczynia się do poczucia przynależności społecznej, jest niezbędna do utrzymania zdrowia psychicznego i dobrego samopoczucia jednostki.

Jak zauważa Kaszyński:

„aktywność zawodowa osób po głębokich kryzysach psychicznych - szczególnie na otwartym rynku - jest najbardziej pożądanym wynikiem leczenia i rehabilitacji, który jest powiązany z obniżeniem poziomu objawów chorobowych, ograniczeniem liczby i czasu hospitalizacji psychiatrycznych oraz ze znaczną poprawą funkcjonowania społecznego. Równie istotna jest konstatacja, że dla samych chorych praca jest synonimem zdrowia”.

Osoby z zaburzeniami psychicznymi są grupą społeczną najbardziej narażoną na wykluczenie z rynku pracy. Jak wynika z artykułów przeanalizowanych w niniejszej publikacji, praca wzmacnia zasoby jednostki potrzebne do radzenia sobie z chorobą, może również wpływać na redukcję objawów chorobowych.

W Polsce nadal nie są w pełni realizowane główne cele Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego, wprowadzonego w 2011 r., które zakładają m.in. aktywizację zawodową osób z zaburzeniami psychicznymi. Jak wynika z Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego - 75% osób z zaburzeniami psychicznymi powinno brać udział w programach pracy i rehabilitacji zawodowej.

Wskaźniki bezrobocia wśród osób z niepełnosprawnością są wysokie - w raporcie agencji badawczej TNS Pentor wykazano, że w chwili badania aktywnych zawodowo było jedynie 17% osób z niepełnosprawnością psychiczną.

W ostatnich latach zauważalny jest wzrost zachorowalności na zaburzenia depresyjne. Należy zwrócić szczególną uwagę na zjawisko zwane pułapką świadczeń, kiedy chorzy w obawie przed ich utratą nie podejmują aktywności zawodowej.

Do poprawy sytuacji osób z zaburzeniami psychicznymi na rynku pracy konieczna jest ścisła współpraca między lekarzami różnych specjalności medycznych (lekarze podstawowej opieki medycznej, psychiatry, specjaliści medycyny pracy) i ich zaangażowanie w proces rehabilitacji społeczno-zawodowej osób dotkniętych zaburzeniami psychicznymi. Co więcej, kolejnym etapem wsparcia osoby chorej w jej aktywności zawodowej powinna być efektywna współpraca lekarza sprawującego opiekę profilaktyczną z pracodawcą i samymi pracownikami. W prawidłowo prowadzonej opiece profilaktycznej należy także uwzględnić, że niekorzystne warunki psychospołeczne w miejscu pracy wiążą się z ryzykiem wystąpienia zaburzeń psychicznych. Niezbędna jest więc także poprawa tych warunków i ochrona pracowników poprzez tworzenie i wdrażanie odpowiednich programów prewencyjnych.

Pomocne w takich działaniach może być opracowanie i rozpowszechnienie zasad dobrej praktyki w opiece profilaktycznej nad pracownikiem.

Rola wsparcia społecznego w procesie zdrowienia.

Wsparcie społeczne jest niezmiernie ważne dla osób chorujących psychicznie. **Skala Wsparcia Społecznego powstała dzięki teorii Tardy'ego.** Krystyna Kmicik-Baran bazując na tejże koncepcji teoretycznej stworzyła narzędzie do badania rodzaju i siły wsparcia, jakie jednostka otrzymuje od różnych grup społecznych. Tardy zauważył, że ludzie mogą udzielać sobie wsparcia na różne sposoby. Jedna osoba w trudnej sytuacji np. utraty pracy, udośćpełni potrzebne i brakujące środki finansowe, inna pomoże znaleźć nową pracę, a jeszcze inna podtrzyma na duchu, zrozumie, rozweseli.

Tardy analizując zagadnienie wsparcia społecznego wyodrębnił aż cztery jego rodzaje:

- Wsparcie **emocjonalne** - dawanie werbalnych i niewerbalnych komunikatów w stylu „jesteś przez nas kochany”, „lubimy cię”, czyli wspieranie poprzez budowanie w jednostce pewności, że zawsze może na daną osobę lub grupę liczyć i w każdej sytuacji oraz chwili zostanie mu udzielona pomoc
- Wsparcie **wartościujące** - udzielanie informacji zwrotnych typu „jesteś dla nas kimś znaczącym”, „dzięki tobie mogliśmy to osiągnąć” przez co daje się jednostce do zrozumienia, że jest kimś wartościowym i że dysponuje takimi możliwościami, umiejętnościami czy też zdolnościami, które mogą okazać się ważne dla funkcjonowania grupy lub osoby
- Wsparcie **instrumentalne** - udzielanie konkretnej pomocy np. pożyczanie pieniędzy, udzielenie schronienia albo zrobienie zakupów
- Wsparcie **informacyjne** - dostarczanie rad, informacji, czy porad, które

mogą okazać się pomocne w rozwiązaniu danego problemu

Standardy opieki psychiatrycznej, a realia życia oczekujących na pomoc.

Opieka zdrowia psychicznego musi być wydolna, dostępna i szybka. Kiedy ktoś szuka pomocy, ponieważ jest w kryzysie, potrzebuje jej tak szybko, jak to możliwe – mówi Marta Poll, psycholog i dyrektor Katalońskiej Federacji Zdrowia Psychicznego.

W 2020 roku dwa miliony Polaków chorowały na depresję. Choć jest to choroba wymagająca leczenia farmakologicznego i regularnej terapii, wiele osób ze względów finansowych nie może sobie pozwolić ani na jedno, ani na drugie. Sytuacja jest dość trudna, gdyż polska opieka psychiatryczna w większości jest prywatna, a czas oczekiwania na wizytę u specjalisty na NFZ liczy się w miesiącach, a nawet latach. Chorowanie na depresję jest zbyt kosztowne. Osoby w kryzysie psychicznym muszą niekiedy dokonywać dramatycznych decyzji, takich jak wybór między opłaceniem rachunków, a terapią.

Jak podają badania przeprowadzone przez Ministerstwo Zdrowia:

„W 2017 roku na depresję chorowało 1,6 mln Polaków, w 2020 roku już 2 mln.

2022 rok oscylował w granicach 2,5 mln osób. W roku 2018 prawie 1,3 mln osób zrealizowało receptę na leki przeciwdepresyjne, refundowane przez NFZ. Rok później 3,8 mln osób. Odsetek wszystkich wykupionych leków przeciwdepresyjnych, które refundowane są przez NFZ wynosi 51%. Prawie 45% osób, które wymaga leczenia farmakologicznego. Ze względów finansowych realizuje receptę tylko raz.

W 38-milionowym kraju jest 4000 czynnych psychiatrów. W 2020 roku psychiatrycznie leczono 1,6 mln osób. Leczenie psychiatryczne trwa średnio 220 dni, jednak połowa pacjentów skraca ten czas do 115 dni. Na wizytę u psychologa na NFZ trzeba czekać od trzech do sześciu miesięcy, ale zdarzają się przypadki, gdy czas oczekiwania wynosi ponad rok. W prawie 60% opieka psychiatryczna jest prywatna. W zależności od miejsca zamieszkania wizyta u psychologa kosztuje od 100-220 zł., natomiast u lekarza psychiatry 170-250 zł”.

W społeczeństwie nadal funkcjonują stereotypy, że chodzenie na terapię i stany depresyjne są oznaką słabości. Terapia pozwala z tego poczucia się wyliczyć. Terapia nauczy nas także, aby nie wstydzić się tego, że czujemy się źle. Kiedy zauważymy, że ktoś z naszych znajomych ma problem, warto porozmawiać, aby umówił się do psychologa. Są momenty, w których nie pomoże koleżanka czy kolega, tylko trzeba się zgłosić do specjalisty.

Zdaniem psychologa, Andrzeja Kaczorowskiego:

„Sytuacja społeczna w Polsce nie sprzyja zdrowiu psychicznemu. Stresy wywołane bezrobociem, bankructwem, brakiem nadziei i perspektyw życiowych, rozpadem tradycyjnej rodziny odbijają się na psychice człowieka. Coraz częściej przechodzą do mnie ludzie w depresji, załamani, z myślami samobójczymi. Wrażliwa psychika człowieka nie zawsze wytrzymuje tempo życia. Pojawiają się stres i psychiczne załamanie, depresje, ucieczka w alkohol, narkotyki, hazard. Przede

wszystkim jednak długotrwały stres prowadzi do chorób psychosomatycznych, zatracenia równowagi w pracy układów i narządów w organizmie, rozregulowania wydzielania hormonów, które kontrolują wszystkie funkcje ciała”.

Osoby pracujące bez kilkunastu tysięcy złotych nie mogą liczyć na odpowiednie leczenie. Na NFZ trzeba czekać miesiącami na wizytę u psychiatry i psychologa.

Niezależnie od modelu opieki zdrowotnej, przeszkody z publicznym leczeniem psychologicznym powtarzają się w każdym kraju UE.

– *Są trzy główne problemy: piętno, czas oczekiwania i – w niektórych krajach – opłaty* – zwraca uwagę Marcin Rodzinka, rzecznik prasowy Mental Help Europe.

Nadal borykamy się ze stygmatyzacją społeczną osób chorujących, które wciąż słyszą, że wystarczy pobiegać, coś ze sobą zrobić i pod żadnym pozorem się nie przynosiwać. Miesięczne leczenie razem z lekami, terapią i psychiatrą to koszt tysiąca złotych. Chorych na to nie stać. Próbuje leczyć się na NFZ. Czas oczekiwania na wizytę u psychologa wynosi ponad rok. Większość krajów europejskich, w których dostęp do psychologów jest finansowany ze środków publicznych, ogranicza również liczbę konsultacji. Pacjenci się boją kolejnych nawrotów choroby ponieważ wiedzą, że nie będzie ich finansowo stać na to, by z nimi walczyć.

Historie depresji pokazują, z czym mierzą się ludzie na całym świecie. 32-letnia pacjentka, chorująca na depresję, przedstawia swoje funkcjonowanie następująco:

„Przez dwa lata miałam dwie wizyty u terapeuty w miesiącu. Jedna wizyta kosztowała mnie 150 zł, czyli miesięcznie 300 zł. Mieszkam w małej miejscowości, co oznacza, że na terapię muszę dojeżdżać 30 km w jedną stronę. Nie dosyć, że płaciłam za wizyty, to dochodziły mi jeszcze koszty paliwa. Od kilku miesięcy ze względów finansowych chodzę na terapię tylko raz w miesiącu. Nie mam już pieniędzy na drugie spotkanie, ledwo mi starcza na to jedno. Boję się, że będę musiała z niej całkowicie zrezygnować, chociaż jest mi bardzo potrzebna. Teraz razem z lekami moje stany depresyjne kosztują mnie 170 zł plus jakieś 200 zł za paliwo na dojazdy. Jestem pracowniczką biurową i zarabiam 2,3 tys. złotych miesięcznie. 1,2 tys. złotych wydaję na utrzymanie mieszkania. W tak napiętym budżecie każda kwota jest ważna. Jak nie mam pieniędzy na terapię, dzwonię jako 32-latką do rodziców i pytam się ich, czy mogą mi przelać 150 złotych. Pomagają mi za każdym razem. Płacą mi też za leki od psychiatry i utrzymują mój samochód. Mam wrażenie, że żyję na progu ubóstwa, chociaż z boku nikt by tego nie powiedział”.

Możemy zaobserwować w tej wypowiedzi olbrzymi ładunek emocjonalny nasycony obawami, ale i wstydem, związanym z kosztami przekraczającymi możliwości finansowe.

Uwagi końcowe

Kwestia kryzysu psychiatrii wciąż jest otwarta i wymaga pogłębionych

analiz. Artykuł ten jest właśnie głosem w tejże dyskusji. Mam nadzieję, że stanie się on pomocny w dążeniu do działań naprawczych.

Starajmy się zrozumieć chorych, wspierać, pytać o ich potrzeby. Nie decydujemy za nich i nie oceniamy. Akceptujemy ich. Jeżeli chcą chodzić na terapię to nie znaczy, że coś jest z nimi „nie tak”. Może to oznaczać, że chcą wyjaśnienia niektórych obszarów w życiu, zmierzyć się ze złożonymi emocjami i przepracować traumatyczne doświadczenia. Dzięki terapii koncentrują się na rozwoju osobistym, przełamują negatywne wzorce myślenia a także uczą się nowych technik radzenia sobie. Mają odwagę zadbać o siebie. Doceńmy to.

Bibliografia

1. Brundtland G.H. [red.]: Mental health, a call for action by World Health Ministers. World Health Organization, Geneva 2001 Adres: http://www.who.int/mental_health/advocacy/en/Call_for_Action_MoH_Intro.pdf
2. Harnois G., Gabriel P.: Mental health and work: Impact, issues and good practices. World Health Organization and International Labour Organisation, Geneva 2000
3. Maslow A.H.: A theory of human motivation. Psychol. Rev. 1943;50(4):370-396,
4. Kaszyński H.: Osoby chore psychicznie jako grupa beneficjentów organizacji pozarządowych świadczących usługi na rynku pracy. Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności, Warszawa 2006
5. Wojtyniak B., Goryński P., Moskalewicz B.: Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego. Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2012
6. Wciórka B., Wciórka J.: Osoby chore psychicznie w społeczeństwie. Komunikat z badań. Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa 2008
7. Kiejna A., Moskalewicz J., Wojtyniak B.: Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych idostępność psychiatrycznej opieki zdrowotnej. EZOP - Polska. Wyniki badania Adres: <http://www.ezop.edu.pl/WynikiBadania.html>
8. Gawor A., Borecki Ł. [red.]: Strategie promocji zatrudnienia osób z zaburzeniami psychicznymi. Top Media House, Opole 2012
9. Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego. Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego z dnia 28 grudnia 2010 - przepisy wykonawcze dotyczące NPOZP, tekst ogłoszony 3 lutego. Adres: <http://www.ipin.edu.pl/wordpress/narodowy-program-ochrony-zdrowia-psychicznego>
10. Rost K., Fortney J., Coyne J.: The relationship of depression treatment quality indicators to employee absenteeism. Ment. Health Serv. Res. 2005;7(3):161-169
11. Pużyński S., Rybakowski J., Wciórka J. [red.]: Psychiatria. Urban & Partner, Wrocław 2011
12. Brzezińska A.I., Kaczan R., Piotrowski K., Rycielski R: Uwarunkowania aktywności zawodowej osób z ograniczeniami sprawności: Kompetencje osobiste. Nauka 2008;3:97-123
13. Chuchra M., Stodulska - Blaszkę A. Wsparcie społeczne w chorobach psychicznych - badania pilotażowe. Badania nad schizofrenią 2006 Lublin: 1-6.
14. Brzeziński J. Metodologia badań psychologicznych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997.
15. Belmonte Eva, Cabo David, Gavilanes M.A, Tunas Olalla: European Data Journalism Network, 2021.
16. Kaczorowski Andrzej: Autohipnoza świadoma i nieświadoma. Skuteczna terapia twoich ograniczeń. 2011.
17. noizz.pl <https://noizz.pl>>Społeczenstwo

PSYCHOLOGICZNE ASPEKTY WYCHOWANIA DZIECI GŁUCHYCH – WYZWANIA W ROZWOJU I EDUKACJI

CIEŻ Magdalena

*Studentka, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
magdalenaciez00@gmail.com*

Promotor –

dr Barbara Superson

Instytut Psychologii

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Wstęp

Mimo, że głuchota dotyka wielu osób w Polsce i na świecie, temat edukacji i rozwoju osób g/Głuchych wciąż jest często bagatelizowany. Głusi są uczeni w szkołach powszechnych lub specjalnych, przez nauczycieli bardzo słabo znających Polski Język Migowy, czyli naturalny język osób g/Głuchych w Polsce [5]. Według badań, 90% g/Głuchych ma słyszących rodziców, więc nie mają oni możliwości przyswojenia naturalnie Polskiego Języka Migowego [2, s. 303]. Jak dzieci g/Głuche mają nabywać wiedzę, skoro wielki wysiłek sprawia im komunikacja w szkole, gdyż zmuszeni są do czytania z ruchu warg zamiast porozumiewania się językiem migowym? Czy polska szkoła jest przystosowana do nauczania osób g/Głuchych? Według raportu Komisji Ekspertów ds. Osób Głuchych wciąż mamy w tej kwestii sporo do zrobienia [5].

Głuchota w ujęciu medycznym i socjokulturowym

Medyczny model ujmowania głuchoty traktuje ją jako niepełnosprawność sensoryczną, głuchota postrzegana jest jako deficyt lub defekt. Według tego podejścia głuchota jest patologią zdrowia objawiającą się ubytkiem słuchu [9, s. 61]. Ta koncepcja stwarza zagrożenie traktowania osób z niepełnosprawnościami (w tym osób g/Głuchych) jako “jednostki skazanej na ograniczony rozwój osobniczy i społeczny” [8, s. 9]. Medyczne ujęcie głuchoty koncentruje się też oczywiście na interwencji medycznej - wyposażeniu w protezy, aparaty słuchowe, implanty oraz różne formy rehabilitacji. Ten punkt widzenia niesie ze sobą zagrożenie kreowania przez specjalistów wizji “idealnej osoby z niepełnosprawnością”, tym samym decydując o właściwych i niewłaściwych postawach tych osób. To w konsekwencji może prowadzić do ableizmu, czyli zachowań dyskryminujących wobec osób z niepełnosprawnościami [8, s. 9]. Dyskryminacja osób ze względu na głuchotę jest nazywana audyzmem. Ideologia ta zakłada podporządkowanie się osób g/Głuchych pod świat osób słyszących - przestrzeganie tych samych zasad, norm i wyznawania tych samych wartości co osoby słyszące [10, s.288].

Ujęciem głuchoty stojącym niejako w opozycji do ujęcia medycznego, jest ujęcie społeczno-kulturowe. Traktuje ono głuchotę jako “element wyróżniający i

decydujący o przynależności do mniejszości językowej – czynnikiem integrującym dla członków grupy jest jednak nie dysfunkcja słuchu, a sposób codziennej komunikacji – język migowy” [3, s. 91]. Według podejścia socjokulturowego głuchota nie jest niepełnosprawnością czy defektem, a atrybutem społeczności Głuchych. Warto również zaznaczyć, iż funkcjonuje zarówno termin “głuchy”, jak i “Głuchy” - “małe g” oznacza po prostu osobę po utracie słuchu, natomiast “duże G” przynależność do kultury Głuchych, czyli osób dzielących te same wartości, zachowania i język [8, s. 11].

Audyzm i deafizm

Audyzm polega na dyskryminacji osób g/Głuchych ze względu na głuchotę. Objawia się on na wielu obszarach życia, między innymi w szkolnictwie i edukacji. Przez wzgląd na głuchotę, osoby te są postrzegane przez społeczeństwo jako mniej inteligentne. Dodatkowo, edukacja g/Głuchych skupia się na świecie słyszących - nauczaniu ich języka mówionego, by mogli kontaktować się z większością populacji, zamiast edukować ich w różnych dziedzinach nauki [10, s. 290]. Innym przejawem audyzmu są też dźwiękowo-gestowe hybrydy językowe (SJM, JMny), które wychodzą z założenia, że jest to najlepszy sposób komunikacji dla osób g/Głuchych, bo najbardziej zbliżony do języka dźwiękowego [12, s. 37].

Innym zjawiskiem, które również wiąże się bezpośrednio ze społecznością g/Głuchych, jest deafizm. Deafizm jest formą dyskryminacji wewnętrznej, występującej między samymi osobami g/Głuchymi. Polega on na tym, że sami g/Głusi dyskryminują siebie nawzajem, na przykład ci mniej wykształceni bagatelizują sukcesy innych lub odwrotnie – g/Głusi odnoszący sukcesy dyskryminują tych mniej zaradnych [10, s. 291]. Sytuacja ta ma również odniesienie w stosunku do osób słyszących - przez opresję ze strony słyszących g/Głusi mogą zacząć myśleć, że każdy słyszący go dyskryminuje, dlatego będzie do niego wrogo nastawiony [10, s. 292].

Komunikacja osób g/Głuchych w Polsce

Wśród metod komunikowania się osób g/Głuchych w Polsce, można wyróżnić języki naturalne (PJM), sztuczne (SJM, JMny) i mieszane. Językiem naturalnym społeczności g/Głuchych w Polsce jest Polski Język Migowy (PJM). Posługują się nim natywni Głusi, mających rodziców Głuchych i jest to ok. 10% osób g/Głuchych w Polsce. Znaczna większość g/Głuchych posługuje się jednak hybrydami migowymi, wśród których można wyróżnić system językowo-migowy (10% osób, głównie ci, którzy stracili słuch, ale dobrze posługują się językiem fonicznym) oraz mieszane hybrydy migowe, które są najpopularniejszym sposobem komunikacji wśród osób g/Głuchych - używa ich aż 80% g/Głuchych w Polsce [12, s. 31].

SJM, czyli system językowo-migowy, składa się z trzech elementów: języka mówionego (głośno i wyraźnie), języka miganego (który jest miganą odmianą języka narodowego) oraz elementów prozodycznych wypowiedzi, czyli parajęzyka (gestów, mimiki, zmiennego tempa wypowiedzi, naturalnej gestykulacji)

[12, s. 33].

Jakie są różnice między PJMem a SJMem? Polski Język Migowy to naturalny język osób g/Głuchych, przekazywany sobie z pokolenia na pokolenie. Ma on własną gramatykę (inną niż polski język foniczny) w formie wizualno-przestrzennej, kładzie bardzo duży nacisk na mimikę i wyrażanie emocji, nie występują w nim odpowiedniki wszystkich znaków, nie używa się znaków „w”, „na”, „do”, „się” i nie odmienia się słów przez przypadki. Dodatkowo, PJM (jak to język naturalny) dopasowuje się do ludzi, jest elastyczny, dlatego też znaki w poszczególnych regionach kraju mogą się od siebie różnić (występują regionalizmy) [1, s. 3]. SJM natomiast w każdej części Polski jest taki sam, został on stworzony głównie dla słyszących i osób, które straciły słuch już po nauczeniu się języka polskiego fonicznego, więc potrafią się nim posługiwać [12, s. 31]. W SJM miga się według tej samej składni i gramatyki co mówi się w języku polskim, jest tzw. „kalka” polskiego języka fonicznego, dlatego osobom, które utraciły słuch w dorosłym życiu, łatwiej się go nauczyć - jest on bardzo zbliżony do ojczystego języka, którym posługiwali się całe życie, więc zostaje im tylko przyswojenie znaków [1, s. 3].

PJM jest dla osób słyszących językiem obcym, z odrębną gramatyką i słowami, i dokładnie tak samo działa to w drugą stronę - polski język foniczny jest językiem obcym dla g/Głuchych.

Według glottodydaktyków g/Głusi są mniejszością językową, a język polski jest dla nich językiem obcym – nie nabywają fonicznego języka polskiego naturalnie, ponieważ jest on dla nich percepcyjnie niedostępny [2, s. 302].

Podejście do edukacji dzieci g/Głuchych w Polsce na przestrzeni lat

Pierwsza szkoła dla osób g/Głuchych w Polsce powstała w Szczurzynie w 1816 roku przez księdza Jakuba Falkowskiego. Rok później założona została kolejna w Warszawie, a do tego Instytut Głuchoniemych i Ociemniałych [4, s. 62]. Do połowy lat 80. XX wieku jedyną metodą, która była stosowana w edukacji g/Głuchych w Polsce była metoda oralna. Praktykowano wyłącznie słuchowe wychowanie dzieci, co miało na celu nabycie przez dziecko kompetencji w języku mówionym [11, s. 104]. Uważano język migowy za podrzędny językowi fonicznemu, co widocznie odbiło się na edukacji dzieci niesłyszących, przyczyniając się do analfabetyzmu. Dlatego właśnie na przełomie lat 80. i 90. XX wieku do szkolnictwa wprowadzono SJM, czyli system językowo-migowy, którego funkcją była wizualna transkrypcja polskiego języka fonicznego [11, s. 105]. Kolejnym krokiem ku poprawie edukacji g/Głuchych w Polsce było wprowadzenie lektoratów z PJM pod koniec lat 90. XX wieku. Był to początek próby umiędzynarodowienia głuchoty w aspekcie socjokulturowym, a nie tylko medycznym.

Wychowanie dzieci g/Głuchych i wspomaganie ich rozwoju

W rozwoju dzieci g/Głuchych bardzo ważne jest zapewnienie im kontaktu z Polskim Językiem Migowym. Nauka dziecka tylko SJM, może ograniczyć jego wrodzony potencjał językowy, dlatego należy wspomagać jego rozwój zgodnie z ideą dwujęzyczności - PJM jako naturalny język migowy powinien być jego

pierwszym językiem, a foniczny język ojczysty - drugim [7, s. 44].

Ponieważ między PJM a językiem fonicznym występują znaczne różnice, przyswajanie obu języków może stanowić pewien problem. Z pomocą przychodzą nam metody wykorzystywane podczas nauczania dwujęzycznego. Jedną z technik jest specjalna transkrypcja PJM w formie pisanej, która może stymulować rozwój świadomości metajęzykowej dziecka [7, s. 46].

Dziecko g/Głuche przyswaja dwa języki w czterech etapach. Etapem pierwszym jest przyswojenie PJM, co umożliwi mu spontaniczną komunikację ze społeczeństwem oraz tworzenie opowieści [7, s. 49]. W tym etapie poznaje również alfabet palcowy, który ułatwi mu w przyszłości pojęcie pisma. W drugim etapie dziecko g/Głuche przechodzi z PJM do jego transkrypcji, uczy się "palcować", pisać i czytać, równocześnie rozwijając świadomość metajęzykową [7, s. 51]. Następnie, w etapie trzecim dziecko przechodzi od transkrypcji PJM do pisania w języku polskim, do czego może być przydatny SJM, ze względu na kalkę gramatyczną języka fonicznego. Ostatnim, czwartym etapem jest opanowanie przez dziecko języka polskiego w formie pisanej bądź mówionej [7, s. 52].

Współczesna edukacja g/Głuchych w Polsce

Obecna edukacja g/Głuchych w głównej mierze opiera się na surdopedagogice. Jej podstawy tworzy medyczne ujęcie głuchoty, skupiające się na deficytach osób g/Głuchych, czyli na ubytku słuchu [6, s. 111]. Wciąż nie powstał podręcznik, łączący podejście medyczne ze spojrzeniem kulturowym, które zostało dostrzeżone przez surdopedagogikę stosunkowo niedawno. Surdopedagogika wciąż skupia się głównie na ograniczeniach osób g/Głuchych i ich rehabilitacji [11, s. 101]. Zjawiskiem, które często jest przemilczane w surdopedagogice jest nauka języka polskiego przez osoby g/Głuche w aspekcie glottodydaktycznym – jako języka obcego, co bardzo utrudnia im przyswajanie języka i nowych umiejętności [11, s. 103]. Surdopedagogika nie odrzuca jednak PJM. Obecnie każda uczelnia kształcąca przyszłych surdopedagogów oferuje kursy SJM (system językowo-migowy), jednak od niedawna są one często zastępowane kursami PJM (naturalnym językiem komunikacji osób g/Głuchych) lub z zakresu kultury Głuchych [11, s. 106]. Przez nauczanie g/Głuchych metodą oralizmu i nacisk na język mówiony, mają oni potem trudności w poprawnym używaniu języka pisanego, mieszając PJM z polskim językiem fonicznym pojawiają się błędy gramatyczne, co powoduje trudności w komunikacji oraz nauce nowych tekstów. Rozwiązaniem tego problemu jest podejście dwujęzyczne, traktujące PJM jako pierwszy język, a język polski foniczny (w piśmie) jako drugi język [6, s. 112].

Jaką szkołę obecnie może wybrać rodzic dla swojego g/Głuchego dziecka? W Polsce aktualnie istnieje 36 placówek specjalistycznych, poświęconych edukacji osób g/Głuchych i słabosłyszących [6, s. 115]. Poza szkołami specjalnymi istnieje także możliwość prowadzenia edukacji włączającej w klasie integracyjnej szkoły masowej, co jednak jest dość kontrowersyjnym (przez wzgląd na utrudnioną komunikację oraz nieprzystosowanie szkoły do nauczania osób g/Głuchych) wyborem, jednak coraz popularniejszym w dzisiejszych czasach [6, s. 115]. Niestety, wady powszechnego systemu edukacji jeszcze bardziej szkodzą

edukacji g/Głuchych [5, s. 32].

Problemy w edukacji dzieci i młodzieży g/Głuchych w Polsce

Poważny problem stanowią między innymi zbyt obszerne i sztywne podstawy programowe. Ze względu na trudności w komunikacji, dziecko g/Głuche potrzebuje więcej czasu na przyswojenie danej partii materiału, nie ma jednak możliwości udzielenia mu pomocy przez wzgląd na niewielką ilość czasu dla uczniów w stosunku do ilości nauki [5, s. 32]. Niestety wciąż PJM nie jest językiem wykładowym, nie jest przedmiotem nauczania jak język polski czy angielski, co utrudnia g/Głuchym naukę, ponieważ słabo znają polski język foniczny, który jest dla nich językiem obcym [5, s. 33]. Istnieje możliwość stworzenia tzw. indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego (IPET), jednak uciążliwą przeszkodą jest czasochłonna biurokracja [5, s. 32]. Zastrzeżenia budzą również kwalifikacje personelu pedagogicznego, które nie zawsze są w stanie zaspokoić potrzeby uczniów oraz fakt, że w szkołach dla niesłyszących tylko nieliczne osoby z personelu są głuche [5, s. 34].

Zakończenie

Jak widać, temat edukacji osób g/Głuchych, ich kultury i języka oraz podejść do głuchoty jest bardzo obszerny. Mimo wielu starań ku poprawie systemu edukacji osób g/Głuchych w Polsce, wciąż brakuje przełożenia teorii - wniosków z badań empirycznych – na praktykę dydaktyczną [6, s. 117]. Zwiększenie świadomości i kompetencji nauczycieli, umożliwienie nauki PJM i postawienie go na równi z językiem fonicznym jako język wykładowy, zmiana podejścia do edukacji na dwujęzyczne, to tylko kilka z rekomendowanych zmian, które powinny zaistnieć w polskim szkolnictwie osób g/Głuchych [6, s. 117].

BIBLIOGRAFIA

1. Departament Promocji Funduszy Europejskich Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Jak pisać proste i dostępne treści? Pobrano z: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/90214/Jak_pisac_proste_dostepne_treci_ost.pdf
2. Januszewicz, M. (2019). Język polski jako obcy dla Głuchych – w poszukiwaniu dobrego terminu. *Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, (26), 301-310.
3. Łozińska, S., & Rutkowski, P. (2017). Język migowy źródłem pamięci społecznej Głuchych. *Horyzonty Wychowania*, 16(38), 91-108. Pobrano z: <https://horyzontywychowania.ignatianum.edu.pl/HW/article/view/797>
4. Rabsztyń, K. (2015). Edukacja głuchych i niedosłyszących wyzwaniem dla szkolnictwa wyższego w Polsce. *Nauczyciel i Szkoła*, 57(1), 61-70.
5. Rzecznik Praw Obywatelskich, Komisja Ekspertów ds. Osób Głuchych (2020). Osoby Głuche w Polsce wyzwania i rekomendacje 2020 . Pobrano z: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Osoby_Gluche_w_Polsce_2020_Wyzwania_i_Rekomendacje.pdf
6. Sak, M. (2014). Kształcenie głuchych w szkołach masowych i w klasach mieszanych z innymi niepełnosprawnościami. *Edukacja głuchych*, 64-79.
7. Tomaszewski, P. (2005). Polski Język Migowy w wychowaniu dwujęzycznym dzieci głuchych. W: J. Porayski-Pomsta (red.), *Komunikacja i tekst w perspektywie rozwojowej i dydaktycznej. Studia Pragmatyngwistyczne* 4, 33-58. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
8. Tomaszewski, P., Bargiel-Matusiewicz K., Pisula, E. (2015). Między patologią a kulturą: społeczne uwarunkowania niepełnosprawności - wprowadzenie. W: P. Tomaszewski, K. Bargiel-Matusiewicz, E. Pisula (red.), *Kulturowe i społeczne aspekty niepełnosprawności* (s.9-17).

Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

9. Tomaszewski, P., Moroń, E. (2018). Quo vadimus? Dynamika paradygmatów głuchoty we współczesnym świecie. W: J. Kowalska, R. Dziurla, K. Bargiel-Matuszewicz (red.), *Kultura a zdrowie i niepełnosprawność* (s. 61-85). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

10. Tomaszewski, P., Moroń, E. (2018) W poszukiwaniu eklektycznego paradygmatu edukacji głuchych. *Studia edukacyjne*, 49, 281-197.

11. Tomaszewski, P., Moroń, E., Sak, M. (2018). Kultura tudzież rehabilitacja: Ku zmianie paradygmatu w edukacji głuchych i słabosłyszących w Polsce. *Kultura i Edukacja*, 1(119), 99-114.

12. Wojda, P., Sztuczne języki migowe. Geneza, struktura i zastosowanie polskich odmian: systemu językowo-migowego i języka migowego. *Nowa Audiofonologia* 4(1), 2015: 30-38

ПОБУДОВА ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ МОТИВАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ТА ПСИХОФІЗИЧНИХ РЕАКЦІЙ ЛЮДИНИ СФОРМОВАНИХ З ДИТИНСТВА

ЄВДОКИМОВ Сергій Олександрович

Херсонський державний університет

магістр

ORCID: 0000-0001-7213-0259

serge.evdokimov2015@gmail.com

Анотація. Штучні нейронні мережі використовуються для аналізу даних психофізичних реакцій людини. Показано, що навчання ШНМ як завдання нелінійної багатомірової оптимізації, дозволяє оцінити паралельні зв'язки між різнорівневими психологічними властивостями. Пропонуються кількісні статистичні критерії оцінки якості ШНМ моделей мереж на основі теорії мотивації соціального вивчення.

Ключові слова: штучні нейронні мережі, системний аналіз, теорія мотивації соціального вивчення, психодіагностика, рівні психологічних реакцій людини.

Вступ. Штучні нейронні мережі (далі – ШНМ) ґрунтуються на принципах когнітивної науки та можуть використовуватися у практичній психології, при цьому широкого поширення для обробки, аналізу та моделювання даних психодіагностики поки не отримали [1, с. 164]. Головна причина цього – відсутність нових методів процесу навчання, що потребує висококваліфікованої підготовки [2, с. 164], які визначаються обсягом та якістю даних, числом факторів та цільових функцій, а також складність в інтерпретації отриманих результатів. Тому дана тематика залишається актуальною й по сьогоднішній день.

Теорія мотивації соціального вивчення (з англ. Social Learning

Theory) стверджує, що люди впливають на зовнішнє середовище, яке в свою чергу здійснює вплив на те, як вони думають та поведуть себе. Вивчення поведінки людей шляхом спостереження, імітації і спілкування у взаємному зв'язку із соціальним середовищем показало, що існують особливості важливих відносних процесів в поясненні поведінки людей: символічні процеси, замінюючи вивчення і самоконтроль. Підхід теорії мотивації соціального вивчення, яка була запропонована психологом А. Бандурою та іншими вченими, підкріплено значними дослідженнями, хоча дослідники тільки нещодавно почали використовувати її для впровадження на підприємствах.

У даному дослідженні пропонується використовувати для системного аналізу взаємозв'язків різнорівневих психологічних характеристик за допомогою статистичної оцінки якості ШНМ моделей. У нашій країні величезний внесок у розробку системного підходу до психології зробили такі видні діячі науки, як Рубінштейн С.Л., Завадський Й.С., Сейновський Т. [3, с. 8]. Ними були розроблені принципи системного підходу в психології як основний інструмент пізнання психіки людини. Це дозволило аналізувати психічні явища з погляду взаємодії зовнішніх (соціальних) та внутрішніх (природних та психологічних) факторів як єдине ціле.

Основна ідея полягає в тому, що можна взяти цілком прийнятну мережу [4, с. 598]. На рис. 1 показана діаграма розсіювання та гістограма розподілу середньоквадратичної помилки при навчанні мережі для дівчаток та хлопчиків.

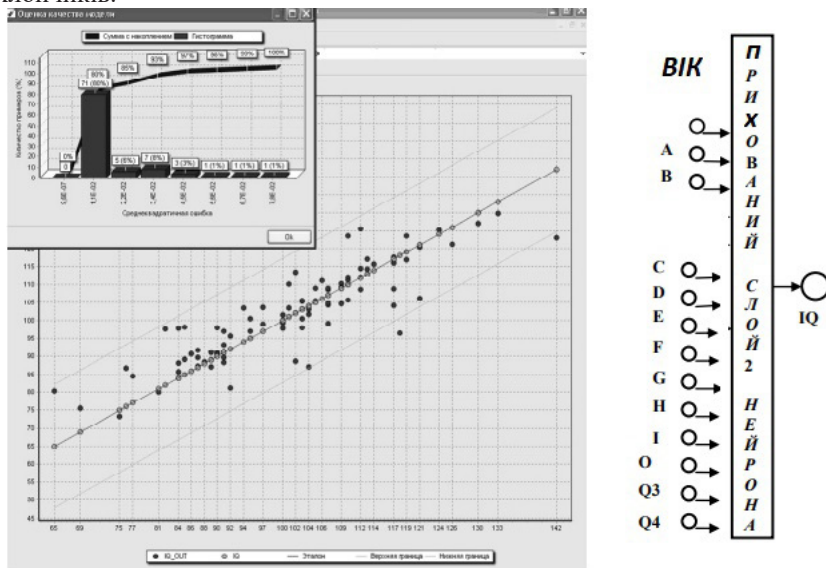

Рисунок 1 – Структура ІНС

Інтерпретація особистісних якостей, використовуючи 12-факторний опитувальник Р.Б. Кеттелла та Р.В. Коана (СРQ): **A** (товариськість – замкнутість), **B** (абстрактне – конкретне мислення), **C** (емоційна стабільність – нестійкість), **D** (збудливість – врівноваженість), **E** (незалежність – покірність), **F** (безтурботність – стурбованість), **G** (висока – низька дисциплінованість), **H** (сміливість – боязкість), **I** (м'якість – твердість), **O** (тривожність-спокій), **Q3** (самоконтроль, високий – низький), **Q4** (напружений(а) – розслаблений(а)), **IQ** (коефіцієнт інтелекту) за результатами вільно-культурного тесту.

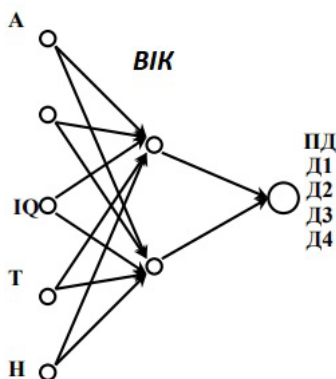

Рисунок 2 – ІНС модель для дослідження опосередкованих зв'язків характеристик нижнього та верхнього рівнів

В результаті численних дослідів було зрозуміло про те, що приймаючи рішення в умовах невизначеності, дитина насправді використовує евристичні способи, що до менш простих, зрозумілих інтуїтивних суджень, зводяться більш складні завдання щодо оцінки суб'єктивних ймовірностей [5 с. 32]. Аналіз даних психодіагностики дозволив виявити латентні зв'язки між різнорівневими психологічними характеристиками дітей підліткового віку.

Висновки. Результати дослідження, заснований на використанні штучних нейронних мереж, дозволяє виявити опосередковані латентні зв'язки між психологічними характеристиками. Традиційний для психології кореляційний та факторний аналіз вимагає існування лінійного зв'язку між психологічними властивостями та дозволяє якісно оцінити нелінійні зв'язки. Навчання ШНМ, як багато параметричне завдання нелінійної оптимізації, з оцінкою якості моделі при допомозі традиційних засобів статистичної теорії оцінювання може бути дуже ефективним інструментом системного аналізу у психології. Відомі й інші, більш традиційні способи для вирішення цих проблем, проте вони не володіють необхідною гнучкістю за межами обмежених умов [6, с 979]. ШНМ дають багатообіцяю-

чі альтернативні рішення, і багато додатків виграють від їх використання. Перспективи застосування ШНМ у психологічних дослідженнях пов'язані з вирішенням різних завдань аналізу та моделювання даних та створенням баз знань [7, с. 31]. В подальшому, на основі даної теми, є перспективи розробити власні методи, щоб удосконалити процес навчання нейронної мережі по вирішенню незвичних завдань на основі мережі Хопфілда.

Список використаних джерел

1. Reznichenko N.S., Shilov S.N., Abdulkina V.V. Neuron Network Approach to the Solution of the Medical-Psychological Problems and in Diagnosis Process of Persons with Disabilities (Literature Review). *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences*, 2013, vol. 9(6), pp. 1256–1264.
2. Abrukov V.S., Karlovich E.V., Afanasyev V.N., Semenov Y.V., Abrukov S.V. Creation of propellant combustion models by means of data mining tools. *International Journal of Energetic Materials and Chemical Propulsion*, 2010, vol. 9, no. 5, pp. 385–396.
3. Руденко О.Г., Бодяньский С.В. Штучні нейронні мережі: Навч. посібник. - Харків: ТОВ “Компанія СМІТ”, 2006. - 404 с.
4. Yann LeCun, J. S. Denker, S. Solla, R. E. Howard and L. D. Jackel: Optimal Brain Damage, in Touretzky, David (Eds), *Advances in Neural Information Processing Systems 2 (NIPS*89)*, Morgan Kaufman, Denver, CO, 1990
5. Шендяпин В.Н., Скотникова И.Г., Барабанщиков В.А., Тарасов В.Б. Математическое моделирование уверенности при принятии решения в сенсорных задачах // *Психологический журнал*. 2008. Т. 29, № 4. С. 84–97.
6. Хайкин С. (Haykin S). *Нейронные сети: полный курс: 2-е изд.: пер. с англ. М.: Вильямс, 2006.*
7. Євдокимов С.О. Нейронні мережі Хопфілда для розпізнавання образів// Інноваційні наукові дослідження в науці та практиці: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 11 серпня 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. 28 с.

PEDAGOGY

ДОДАТКИ PINTEREST ТА INSTAGRAM ДЛЯ ПОШУКУ ЯКІСНОГО ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ УРОКІВ ГЕОГРАФІЇ

*ДУДКА Ярослав,
викладач історії та географії ДПТНЗ
«Харківське вище професійне училище будівництва»
dudka.jarik@gmail.com*

З розвитком сучасних технологій у навчанні не лише діти, а й викладач повинен адаптуватись під сучасні реалії суспільства. Сучасний викладач – це той, хто може бути на «одній хвилині» з тими кого вчить. Кожного року людство створює нові технології, застосунки та нові способи отримання та пошуку інформації. Тому сучасний викладач повинен встигати за розвитком технологій.

Сучасне покоління здобувачів освіти уже не уявляє життя без телефонів, ноутбуків, планшетів та ін. Звичайно, підручники з різних предметів змінюються, доповнюються qr-кодами, гугл посиланнями, тому що, сучасні здобувачі освіти звикли отримувати інформацію, не читаючи, а дивлячись на неї в телефоні або ноутбучі.

Тому я, на уроках географії намагаюсь використовувати якомога більше візуальної інформації, а саме презентації, відеоматеріали, схеми, фотографії та ін. Проте виникає питання, а де ж саме шукати якісний контент для кожного уроку?

Звичайно можна використовувати інтернет пошук, проте це займає набагато більше часу ніж є у викладача. У доповнення ще потрібно знайти саме якісні відео, фото певних географічних об'єктів, явищ та ін.

Проте для своєї підготовки до уроків та пошуку фото та відео контенту я обрав два додатки, а саме *Pinterest ma Instagram*.

Pinterest.com – що це за сайт? Візуальна соціальна мережа, в якій користувачі діляться фотографіями. Всі публікації розділені на окремі блоки – так звані «Дошки». Можна створити кілька дошок: «Подорожі», «Захоплення», «Країни» – і розподілити зображення відповідно до груп. До кожної публікації можна додавати коментарі і лайки, а саме фото супроводжувати посиланням на сайт-джерело.

Пінтерест можна порівняти з пошуковою системою, тільки замість текстової видачі за запитом ви отримуєте сотні картинок. Натисніть один

раз – фото збільшитися, ще раз – перейдете на сайт-джерело [1].

Тобто, дуже легко знайти якісний саме візуальний контент. Наприклад, під час вивчення розділу «Країни Європи», вводячи у пошук необхідну країну, на дошці з'являється фотографії, схеми, картинки та інше. Одразу дані фотографії можна додавати до своєї презентації, тому що вони мають великі пікселі, що робить фотографію яркою та чіткою.

Також, можна знайти не лише фотографії, а одразу і схеми. Наприклад тема «Світовий океан», вводячи у пошук дану фразу, знаходяться схеми, які я використовую не лише у презентації, а і як дидактичний роздрукований матеріал.

Пінтерест можна порівняти з пошуковою системою, тільки замість текстової видачі за запитом ви отримуєте сотні картинок. Натисніть один раз – фото збільшитися, ще раз – перейдете на сайт-джерело [1].

Тобто, дуже легко знайти якісний саме візуальний контент. Наприклад, під час вивчення розділу «Країни Європи», вводячи у пошук необхідну країну, на дошці з'являється фотографії, схеми, картинки та інше. Одразу дані фотографії можна додавати до своєї презентації, тому що вони мають великі пікселі, що робить фотографію яркою та чіткою.

Також, можна знайти не лише фотографії, а одразу і схеми. Наприклад тема «Світовий океан», вводячи у пошук дану фразу, знаходяться схеми, які я використовую не лише у презентації, а і як дидактичний роздрукований матеріал.

Інстаграм - безкоштовний додаток з функціями соціальної мережі для сучасних мобільних пристроїв, але основний його напрямок - фотографії і відео. Люди обмінюються там фото- і відеоматеріалами, які миттєво з'являються в їх стрічках [2]. Як і попередній додаток, я використовую для пошуку якісного контенту, а саме: відеоматеріалів. Для мене відео, які знаходяться у цьому додатку, досить зручні, тому що вони не великі за часом. Тобто скачати їх та вбудувати у презентацію займає лише пару хвилин. Особливістю цього додатку також є те, що можна не лише шукати матеріал, а підписатись за сторінки, які висвітлюють туризм, економіку та інші сфери людства.

Також пошуком можна займатися за різними хештегами, наприклад #туризм, і одразу з'являється велика кількість якісного контенту як відео, так і фото. Тобто, можна обрати, що саме необхідно відео або фото.

Отже, якісний візуальний контент на уроках географії – це гарантія зацікавленості здобувачів освіти. Тому дані додатки, це можливість знайти максимально яскравий, цікавий та чіткий контент для своїх уроків. Вони в рази скорочують час для пошуку та скачування інформації, що дає можливість більш швидко підготуватися до уроків географії.

Література та джерела

1. Pinterest: що це таке і як ним користуватися [Інтернет - ресурс]: https://u.to/o_JcHg
2. Що таке інстаграм і як ним користуватися [Інтернет - ресурс]: <https://u.to/neRcHg>

Dr Lis Artur

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

ORCID: 0000-0003-4613-0671

arturlis@kul.pl

Wprowadzenie

Przez długi czas stosowano na ziemiach polskich prawo zwyczajowe, cieszące się ogromnym przywiązaniem ludności, było ono silnie ugruntowane w świadomości społecznej. Jego znajomość przechodziła drogą tradycji ustnej z pokolenia na pokolenie, a jego poznanie następowało dzięki bezpośredniemu uczestnictwu w orzekaniu przez starszych członków rodu podczas sądu na wiecu czy zgromadzeniu wspólnoty. Przyjęcie chrztu przez Mieszka I w 966 roku było punktem zwrotnym w dziejach Polski. Państwo pierwszych Piastów zakorzenione zostało w kulturze międzynarodowej społeczności państw europejskich. Sytuacja ta sprzyjała wpływowi niektórych praw obcych na ustrój prawny Polski. W dotychczasowej praktyce państw słowiańskich system prawny opierał się na plemiennym prawie zwyczajowym.

Przyjmując chrześcijaństwo z Zachodu, w Polsce nastąpił częściowy proces recepcji systemów prawnych, później określane wspólną nazwą „praw uczonych”, czyli prawa rzymskiego i kanonicznego¹. Wśród episkopatu jak i w klasztorach ogromną rolę intelektualną odegrał kler pochodzenia romańskiego². Na szczególną uwagę zasługują znane spisy ksiąg znajdujących się w monarchii pierwszych Piastów³. Ciekawym przykładem nauki prawa jest ośrodek w Sandomierzu, gdzie już w XIII w. podejmowane były próby zorganizowania studium prawnego. W dokumencie z 1238 roku pojawił się w Sandomierzu pierwszy w Polsce *iuris professor*, magister Salomon, a obok niego z tym samym tytułem Ugerus Buzakarinus, sprowadzony z Padwy przez swego ucznia Sulisława Gryfitę⁴.

1 Por A. Vetulani, Opory wobec prawa rzymskiego w dawnej Polsce, „Analecta Cracoviensia” 1(1966), s. 376; tenże, Początki wszechznicy krakowskiej, [w:] Z badań nad kulturą prawniczą w Polsce piastowskiej, Wrocław 1976, s. 216 i n. Zob. J. Ptaśnik, Kultura włoska wieków średnich w Polsce, Warszawa 1922, s. 267-269; S. Kutrzeba, Polacy na studiach w Paryżu w wiekach średnich, „Biblioteka Warszawska” 2(1900), s. 522 i n; I. Lewandowski, Recepcja rzymskich kompendiów historycznych w dawnej Polsce, Poznań 1976, s. 53 i n; F.C. v. Savigny, Geschichte des römischen Recht in Mittelalter, Wiesbaden-Biebrich 1834.

2 W. Abraham, Organizacja Kościoła do połowy wieku XII, wyd. II, Lwów 1893, s. 287; M. Plezia, Tysiąclecie kultury antycznej w Polsce, [w:] Scripta minora. Łacina średniowieczna i Wincenty Kadłubek, Kraków 2001, s. 167. Zob. R. Taubenschlag, Einflüsse des römischen Rechts in Polen, „Ius Romanum Medii Aevi”, Pars V, 7-9, Mediolani 1962, s. 14 nn; tenże, La storia della recezione del diritto Romano in Polonia fino Alle fine del secolo XVI, [w:] L'Europa e il diritto Romano – Studi in memoria di Paolo Koschaker, t. I, Milano 1954, s. 232 nn.

3 A. Vetulani, Krakowska biblioteka katedralna w świetle swego inwentarza z r. 1110, „Slavia Antica” 4(1953), s. 164; Z. Budkova, Księgozbiór polskiego uczonego z XII/XIII wieku, „Studia Źródłoznawcze” 1 (1957), s. 117 nn.

4 Kodeks dyplomatyczny Małopolski, t. I, Kraków 1876, s. 28. Zob. O. Balzer, Studium o Kadłubku, t. I, Lwów 1934, s. 69.

I. LIST DEDYKACYJNY KSIĘŻNEJ MATYLDY DO MIESZKA II (ok. 1025 r.)

List dedykacyjny Matyldy szwabskiej (ok. 988/9–1032), księżnej lotaryńskiej do Mieszka II Lamberta (ur. 990, zm. 1034) – króla Polski od 1025 roku jest świadectwem uczoności władcy polskiego. Przedstawiam on m. in. obraz idealnego władcy chrześcijańskiego, konwencjonalne wychwalanie fundacji kościelnych monarchy, prośbę do Boga o długie i pełne sukcesów panowanie dla króla, którego cechują cnoty sprawiedliwości, roztropności i męstwa a w szczególności prezentacja władcy jako człowieka wykształconego, znającego łacinę i grekę.

Tekst źródłowy⁵:

Panu M[ieszkowski], najszczerszemu czcielowi rzetelnej cnoty i niezwycciónemu królowo M[atyllda] [życzy] najwyższej radości w Chrystusie i szczęśliwego nad nieprzyjacielem triumfu.

Ponieważ łaskawy Bóg użyzył ci tytułu królewskiego oraz zaszczytu i wspaniale ubogacił cię niezbędną do tego sztuką rządzenia przeto, szczęśliwie rozpoczynając samemu Bogu, jak słyszałam, pobożnym sercem poświęciłeś pierwociny twego panowania. Któż bowiem z twoich poprzedników tak wspaniale wznosił kościoły? Kto na chwałę Bogu połączył znajomość tylu języków. Chociaż we własnym i łacińskim języku mogłeś godnie czcić Boga, nie wystarczyło ci to, wołałeś douczyć się greki. Te i tym podobne zajęcia naukowe, jeśli wytrwasz do końca, przepowiadają ci wielkie szczęście i świadczą prawdziwie, że do rządzenia świętym ludem powołał cię nie tyle ludzki co boski wyrok: [ludzie] uważają, że w sądach jesteś przezorny, że odznaczasz się zadziwiającą dobrocią i słyniesz z zacności wszelkich obyczajów; stwierdzają, że dla wdów jesteś jakby mężem, dla sierot jakby ojcem, dla potrzebujących i ubogich nieprzedajnym obrońcą od wszystkich, nie zważając na osobę ubogiego ani nie szanując możnego ze względu na jego oblicze. Wszystko, co [ci] przedkładają, badasz na wadze sprawiedliwości i pod strojną szatą królewską niewątpliwie kryjesz wraz z świętym Sebastianem [serce] rycerza Chrystusowego. Bogu tylko [chcesz] zwrócić dusze diabelskim uwiedzione podstępem i gorąco pragniesz powierzony ci talent odnieść stokrotnie pomnożony, aby usłyszeć pocieszające słowa: „Słusznie, słuگو dobry i wierny” itd. Całkowicie niemal [myślami] przebywałeś w krainie niebieskiej, ojca zapewne pobudzony przykładem, który w rządzonej przez ciebie części świata stanowił jak gdyby jakieś źródło i początek świętej katolickiej i apostołskiej wiary. Albowiem tych, których świętobliwi kaznodzieje słowem nie mogli poprawić, on mieczem dosięgał, pragnąc barbarzyńskie i najdziksze ludy przymusić do uczy Pańskiej.

Pismo zaś to skierowałam do ciebie dlatego, aby twoja królewska godność poznała wszystko, co dotyczy służby bożej. Wiem, że będąc uprzywilejowanym

5 *List Matyldy do Mieczysława II*, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. I, wyd. A. Bielowski, Lwów 1864, s. 323-324; Tłumaczenie A. Lis w oparciu o: *List dedykacyjny księżnej Matyldy do Mieszka II*, [w:] *Wybór źródeł do historii Polski średniowiecznej (do połowy XV wieku)*, t. I: *Spółczesność i państwo polskie do połowy XIII wieku*, oprac. G. Labuda, B. Miśkiewicz, Poznań 1966, s. 82-83.

pod względem ducha bez wątpienia przyjmiesz to. Ciekawy czytelnik łatwo spostrzeże, co znaczą różnice, które w rozmaitych czasach w zakresie tych samych obowiązków należy brać pod rozwagę. Oby sam wszechmogący Bóg, za którego zrządzeniem zostałeś uwieńczyony koroną królewską, użyczył ci długiego życia, a darząc cię hojnie palmą zwycięstwa uczynił silniejszym od wszystkich nieprzyjaciół. Bądź zdrów.

II. SPIS SKARBCA I BIBLIOTEKI KAPITULNEJ KRAKOWSKIEJ (1110 ROK)

Rozwój nauki w Polsce średniowiecznej można badać poprzez analizy historycznoprawne źródeł. Przykładem jest inwentarz krakowskiej biblioteki katedralnej z roku 1110 roku. Źródło to zostało wydane przez Aleksandra Bielowskiego w pierwszym tomie „Monumenta Poloniae Historica” we Lwowie 1864 roku⁶. Spośród współczesnych badaczy zajmujących się spisem z 1110 roku należy wymienić Adama Vetulaniego „Krakowska biblioteka krakowska w świetle swego inwentarza z r. 1110”⁷, Mariana Plezia „Księgozbiór katedry krakowskiej wedle inwentarza z r. 1110”⁸ oraz Jacka Urbana „Biblioteka kapitulna na Wawelu”⁹.

Dwie zapiski dodano na wolnym miejscu ostatniej pergaminowej karty rękopisu Kapituły metropolitarnej w Krakowie nr 84. Pierwsza zapiska to inwentarz katedry krakowskiej, który wykonano na zlecenie biskupa Czesława w 1101 roku, druga to spis z 1110 roku wykonany z inicjatywy biskupa Maura¹⁰.

Tekst źródła¹¹:

Roku od wcielenia Pańskiego 1110, po śmierci najczcigodniejszego biskupa Baldwina, nastąpił po nim wielebny biskup Maurus. Z jego polecenia sporządzono spis rzeczy należących do kościoła [katedralnego]. Znalaziono tedy w skarbcu [katedry] św. Wacława:

27 ornatów, z tego 8 ze złotymi frędzlami
25 kap,
104 opony
14 tunik
7 dałmatyk,
18 kielichów, z tego 6 złotych, a 12 pozłacanych,
10 kandelabrow srebrnych
5 kadzielnic srebrnych, 1 miedziana pozłacana
3 kubki srebrne ze srebrną miednicą

6 *Spisy dawne skarbcia i biblioteki kapitulnej krakowskiej*, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. I, wyd. A. Bielowski, Lwów 1864, s. 376-378.

7 A. Vetulani, *Krakowska biblioteka krakowska w świetle swego inwentarza z r. 1110*, „*Slavia Antiqua*”, 1953, t. IV, s. 163-192.

8 M. Plezia, *Księgozbiór katedry krakowskiej wedle inwentarza z e. 1110*, [w:] *Silva Rerum*, red. T. Ulewicz, Kraków 1981, s. 16-29.

9 J. Urban, *Biblioteka kapitulna na Wawelu*, „*Rocznik Biblioteki Kraków*”, Kraków 2017, s. 205-229.

10 M. Plezia, *Księgozbiór katedry krakowskiej...*, s. 16.

11 *Spisy dawne skarbcia i biblioteki...*, s. 377; M. Plezia, *Księgozbiór katedry krakowskiej...*, s. 19-20, 22.

korona złota
2 korony srebrne wiszące
2 szkatuły kryte złotem, 3 kryte srebrem
1 tablica złota, 2 srebrne
4 skrzyneczki kryte srebrem z relikwiami, 1 rogowa i jedna drewniana
3 krzyże złote, 7 srebrnych, 3 miedziane
5 ręczników
2 srebrne stojaki pod krzyże, 2 miedziane
2 jaja strusie
srebrne naczynko do przenoszenia wina, drugie
na Ciało Pańskie oraz srebrna rurka
3 rogi okute srebrem
Chorągiew złotem tkana
7 kobierców
Pismo św.
Rozważania moralne nad Księgą Joba
Komentarz do Księgi Kapłańskiej, tzw. Hezydusza
Izydor, Etymologie
Kazania od adwentu do wielkiego postu
Homilie
4 egzemplarze przepisów liturgicznych
3 benedykcyjonały
Listy Pawła
Boecjusz, O pocieszeniu
Stacjusz, Tebaida 2 egzemplarze
Salustiusz
Terencjusz
2 egzemplarze Persjusza
Dialog Grzegorza
4 psalterze
Owidiusz, Z Pontu
Dialektyka
Arator
Prawidła gramatyki
Prawa Langobardów
Prawa langobardzkie
5 lekcjonarzy
antyfoniarz
3 nokturnały
2 mszały
3 graduały
Kapitularz
Brewiarz
9 tablic przed ołtarze
4 zasłony

Ponadto już za rządów wspomnianego Maura
dodano następujące przedmioty
Wojśław dał dwa komplety szat kapłańskich i jedną na oponę
Czścibor jedną oponę
Czadrzyk jeden ornat
Michał komplet szat kapłańskich
Milej komplet szat kapłańskich
Doezdoua jedną szkatułę¹².

Uwagi:

1. Bibliotheca – „Pismo Święte”;
2. Moralia Job – praca św. Grzegorza Wielkiego „Moralia super Job”;
3. Isicius super Leviticum – komentarz Walafrida Strabo do „Księgi Kapłańskiej” tj. do trzeciej w „Pięcioksięgu Mojżesza” księgi „Leviticus”;
4. Isidorus Ethimologiarum – „Etymologie” Izydora z Sewilli;
5. Sermones ab adventu Domini usque ad quadragesimam,
6. Omeliae,
- 7-10. Ordinales – księgi liturgiczne;
- 11-13. Benedictionales – księgi liturgiczne;
14. Epistole Pauli – „Listy św. Pawła” lub apokryficzne „Listy Pawła” do Seneki.
15. Boecius de consolatione – Boecjusz „De consolatione philosophiae”;
- 16-17. Stacius Thebaidos - dwa egzemplarze epepei Stacjusza „Thebais”;
18. Salustius - dzieło Salustiusza „Bellum Jugurthinum”/„Bellum Catilinarium”;
19. Terentius - „Komedie” Terencjusza;
- 20-21. duo Persii - dwa egzemplarze satyr Persjusza;
22. Dialogus Gregorii – „Libri dialogorum” św. Grzegorza;
- 23-26. Psalteria – księgi liturgiczne;
27. Ovidius de Ponto - Owidiusza „Listy z Pontu”;
28. Dialectica – podręcznik „Dialektyka”;
29. Arator - Aratora „De actibus apostolorum”;
30. Regulae gramaticae – podręcznik „Gramatyka”;
31. Leges Longobardorum - „Prawa Longobardów”;
32. Leges longobardici - „Prawa langobardzkie”;
- 35-37. Lectionares – księgi liturgiczne;
38. Antifonarium – księgi liturgiczne;
- 39-41. Nocturnales – księgi liturgiczne;
- 42-43. Missalia - księgi liturgiczne;
- 44-45. Gradualia - księgi liturgiczne;
46. Capitulare – „Collectio trium partium”;

¹² Wybór źródeł do historii Polski średniowiecznej (do połowy XV wieku), t. I: Społeczeństwo i państwo polskie do połowy XIII wieku, oprac. G. Labuda, B. Miśkiewicz, Poznań 1966, s. 114-115; M. Plezia, Księgozbiór katedry krakowskiej..., s. 20-22.

47. Breviarium – księgi liturgiczne;

Na szczególną uwagę zasługują dwa rękopisy o treści prawniczej. Są to „Prawa Longobardów” i „Prawa longobardzkie”. Wydaje się, że są to dwa różne zbiory prawa longobardzkiego. Adam Vetulani suponował: „przyjąć należy, że pisarz inwentarza nie ustalał samodzielnie zawartości rękopisów, lecz korzystał z istniejących już tytułów, figurujących bądź na oprawie, bądź na oprawie, bądź na pierwszej karcie rękopisu, lub redagował swa nazwę samodzielnie (...) Skoro jednakże przy rękopisach z tekstami literatury klasycznej, a przede wszystkim przy księgach liturgicznych, ograniczał się do podawania ilości egzemplarzy, chociaż te ostatnie zapewne nie były identyczne w swej treści, można przypuszczać, że gdyby treść obu rękopisów zawierających *Leges Langobardorum* była zgodna, ograniczyłyby się do stwierdzenia, że istnieją dwa egzemplarze tego samego dzieła (...) nazwa *Liber legis Langobardorum* była często używana na podyktym w wieku VIII chronologiczny zbiór edyktów królów langobardzkich z edyktem króla Rothara na czele, a następnie uzupełniony włączonymi doń kapitularami królów frankońskich”¹³.

Trudno również zidentyfikować pozycje nr 46 „Capitulare” z „Collectio trium partium”. W starszej historiografii wiązano przywiezienie „Tripartity” do Polski z legacją Gwalona z Beauvais w 1103 roku. Ostatnie badania Martina Bretta i Przemysława Nowaka wykazują, iż rękopis krakowski jest związany z tradycją normandzką lub austriacką¹⁴.

III. OJCIEC PRAWA W POLSCE - MISTRZ WINCENTY KADŁUBEK

Kronika polska mistrza Wincentego jest uznawana za pierwszy polski pomnik średniowiecznej myśli polityczno-prawnej, jest więc traktatem polityczno-historycznym, w którym problematyka prawna stanowi uzupełnienie opowieści o przedstawionych wydarzeniach¹⁵. Kadłubek skonstruował zasadnicze zrzęby najdawniejszych dziejów Polski, wprowadzając do świata starożytnego mitologiczne dzieje imperium Lechitów-Polaków. Początki kultury polskiej stawał już w epoce grecko-rzymskiej. Dotychczas ukazało się kilkanaście wydań *Kroniki polskiej*¹⁶ Wincentego Kadłubka, zarówno w języku polskim, jak i łacińskim w oparciu o rękopisy¹⁷. Jeden z najwybitniejszych jej badaczy, Oswald Balzer uważał, iż pełen tytuł kroniki brzmi: *Cronica de gestis principum ac regum Po-*

13 A. Vetulani, Krakowska biblioteka krakowska..., s. 174.

14 A. Lis, „De causis laicorum” w krakowskim rękopisie „Collectio Tripartita”, „Global Studies Review” 4(2020), s. 152-167.

15 J. Skomial, Z problematyki własności w „Kronice polskiej” Wincentego zwanego Kadłubkiem (ok. 1150-1223), „Czasopismo Prawno-Historyczne” 56(2004), z. 1, s. 177-183.

16 Magistri Vincentii Chronicon Polonorum – mistrza Wincentego Kronika polska, wyd. A. Bielowski, [w:] Monumenta Poloniae Historica, t. II, Lwów 1872, s. 193-453; Mistrza Wincentego Kronika Polska, tłum. K. Abgarowicz, B. Kürbis, wstęp i komentarz B. Kürbis, Warszawa 1974; Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem Kronika Polska, wyd., komentarz i wstęp M. Plezia, [w:] Monumenta Poloniae Historica, nova series, t. XI, Kraków 1994; Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), Kronika polska, przeł. i oprac. B. Kürbis, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992 [wyd. 2 (1996), wyd. 2 dodruk (1999), wyd. 3 (2003), wyd. 4 (2008)]; Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), Kronika polska, przeł. B. Kürbis, wstęp M. Matla-Kozłowska, Wrocław 2009.

17 M. Plezia, Tradycja rękopiśmienna Kroniki Kadłubka, [w:] Ars Historica Prace z dziejów powszechnych i Polski. Księga pamiątkowa ku czci Gerarda Labudy, Poznań 1976, s. 377-391.

lonie, co można przetłumaczyć: Kronika o czynach książąt i królów Polski¹⁸. *Kronikę polską*, która stała się europejskim pomnikiem umysłowości i uczoności dwunastowiecznego humanisty, rozpoczął pisać przed 1194 rokiem, a *pióro zламаł* najprawdopodobniej pomiędzy 1205 rokiem a objęciem urzędu biskupiego. Mistrz Wincenty za interlokutorów w dialogu o historii Polski wybrał sobie Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego i Mateusza biskupa krakowskiego¹⁹. Traktat historyczny Wincentego to przejaw nurtu wzbogacenia tradycji narodowych o znaczące dzieje bajeczne w duchu renesansu XII wieku²⁰.

W *Kronice polskiej* biskupa Wincentego znajduje się wiele zapożyczeń z prawa kanonicznego i prawa rzymskiego współczesnego jej autorowi. Świadczy to o ogromnej erudycji kronikarza, nie tylko w literaturze ale również w znanych kodyfikacjach prawa. Źródła prawa rzymskiego wywarły ogromny wpływ na treść dzieła Wincentego. Przedstawiane wypadki historyczne relacjonował on w oparciu o cytaty z *Kodyfikacji Justyniańskiej* lub z użyciem sformułowań i terminów bezpośrednio z niej przejętych. Mistrz Wincenty Kadłubek w swej kronice wielokrotnie udowodnił znajomość prawa kanonicznego poprzez liczne zapożyczenia z *Dekretu Gracjana*. Na kartach swojego dzieła wprowadził rozmowę Bolesława Chrobrego ze świętym Wojciechem, który pouczał władcę na temat wyższości prawa kanonicznego nad świeckim²¹.

ZAKOŃCZENIE

Rozwój edukacji, nauki i prawa w Polsce piastowskiej został przedstawiony w oparciu o trzy źródła historycznoprawne: 1) *List dedykacyjny księżnej Matyldy do Mieszka II* (ok. 1125 rok), 2) Spis skarba i biblioteki kapitulnej krakowskiej (1110 rok), 3) „*Kronikę polską*” mistrza Wincentego Kadłubka (zm. 1223 rok). Każdy typ źródła został zaprezentowany i poddany analizie źródłoznawczej w oparciu o oryginalny tekst łaciński, zaczerpnięty z edycji źródłowych. Dokonując podsumowania osiągniętych wyników, warto zadać pytanie, czy na podstawie przeprowadzonego rozpoznania źródeł prawa (jurydycznych i narracyjnych), ich analiz i przeprowadzonych interpretacji można określić specyfikę spuścizny źródłowej Polski piastowskiej. Można zauważyć, że jej rozmiary i struktura, jak każdy rodzaj dziedzictwa dziejowego, wynika z charakteru działalności człowieka. Nie należy się spodziewać dyferencji, gdy twórcą źródeł jest osoba prywatna, czy urząd o charakterze powszechnym, lecz dla omawianego okresu charakterystyczne jest nasycenie tych śladów, czerpiących z jądra państwa piastowskiego i jego kultury. W większości omówionych wyżej prac dotyczących wielowymiarowej spuścizny źródłowej został zaproponowany źródłoznawczy model badawczy. Metoda ta wymaga ukazania warunków po-

18 O. Balzer, *Studjum o Kadłubku*, t. I, Lwów 1934, s. 210.

19 B. Kürbis, *Wstęp*, [w:] *Mistrz Wincenty* (tzw. Kadłubek), *Kronika Polska*, wyd. B. Kürbis, Wrocław 2008, s. 64-70; też, *Jak mistrz Wincenty pisał historię Polski*, [w:] *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło, pośmiertny kult i legenda. Materiały sesji naukowej – Kraków, 10 marca 2000*, red. K. R. Prokop, Kraków 2001, s. 59-78; M. Plezia, *Kronika Kadłubka na tle renesansu XII wieku*, „Znak” 14(1962), s. 978-994; tenże, *Mistrz Wincenty zwany Kadłubkiem*, [w:] *Pisarze staropolscy. Sylwetki*, red. S. Grzeszczuk, t. 1, Warszawa 1991, s. 93-131.

20 Cz. Deptuła, *Nad zagadką Mistrza Wincentego*, „Znak” 28(1976), nr 261, s. 368-384.

21 Szerzej: A. Lis, *Master Vincentius*, Lublin 2016; tenże, *Themis et Clio: edycja krytyczna dzieł historycznoprawnych*, t. I-II, Łódź 2023.

wstawania określonych typów źródeł, jak i ich oddziaływania na dalszy rozwój procesu historycznego.

Zakończenie pracy w tym miejscu nie świadczy bynajmniej o tym, że temat można uznać za zamknięty i w pełni opracowany. Autorowi pozostaje zatem liczyć na to, że jego praca stanie się dla innych badaczy inspiracją do podjęcia własnych badań nad tą tematyką.

ŻYCIE NAJWYŻSZĄ WARTOŚCIĄ CZŁOWIEKA Z PUNKTU WIDZENIA PERSONELU PIEŁĘGNIARSKIEGO

Dr BARTUSEK Mariola

*Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach,
Wydział Nauk o Zdrowiu w Katowicach*

*Katedra Pielęgniarstwa,
Zakład Pielęgniarstwa i Społecznych Problemów Medycznych
mbartusek@365.sum.edu.pl*

„Niemoc pielęgniarki

W zderzeniu ze śmiercią

Łzy wyciska w duszy

Pozostawia trwale ślady w pamięci”

(Paszko H., 2019)

STRESZCZENIE

Wartością najwyższą dla każdego człowieka może być inny czynnik czy składnik życia ludzkiego. Z punktu widzenia personelu medycznego, u podstaw którego leży troska o dobro chorego oraz ratowanie życia ludzkiego, życie stanowi wartość najwyższą. Celem niniejszej publikacji jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie czy uznanie zdrowia i życia jako najwyższych wartości przez personelu medyczny wynika z obowiązujących przepisów prawnych dotyczących wykonywania zawodu? I czy na podejmowanie decyzji i działania mające na celu ratowanie życia ludzkiego mają wpływ zapisy Kodeksu Etyki Zawodowej? W dążeniu do osiągnięcia celu dokonano wyjaśnienia podstawowych definicji tematu oraz przeprowadzono analizę przepisów prawnych warunkujących wykonywanie zawodu pielęgniarki i zapisy Kodeksu Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej Rzeczypospolitej Polskiej. Słowa klucze: pielęgniarstwo, wykonywanie zawodu, istota pielęgniarstwa

WPROWADZENIE

Próby zdefiniowania definicji wartości największej w życiu człowieka podejmowało się wielu naukowców, co w efekcie końcowym doprowadziło do ustalenia wieloznaczności terminu wartości największej. Na potrzeby poniższej

publikacji dokonano wyboru stwierdzeń, jakie związane są min. bezpośrednio z wykonywaniem zawodu przez przedstawicieli zawodów medycznych. Dokonując interpretacji znaczenia wartości ustalono min., że wartość sama w sobie jest nierozdzielalnym elementem wszystkich sfer naszego życia, wpływa na podejmowane decyzje i działania, wywołując określone z tym związane stany emocjonalne. „Na ogół przyjmuje się, iż pojęcie wartość stanowi podstawową kategorię aksjologii (nauki o wartościach) i że oznacza ona «to wszystko, co uchodzi za ważne i cenne dla jednostki i społeczeństwa oraz jest godne pożądanego, co łączy się z pozytywnymi przeżyciami i stanowi jednocześnie cel dążeń ludzkich» (Łobocki, 1993). Wartości opisano także, jako «jakieś ważne dobra (...) bardziej od innych warte tego, by je w życiu osiągnąć» (Dyczewski, 1995).

Jedną z ważniejszych wartości człowieka, zarówno w ujęciu instytucjonalnym, jak i jednostkowym, jest zdrowie. Ujęcie instytucjonalne wskazuje na tworzone kolejno placówki na rzecz utrzymania lub poratowania zdrowia człowieka. Natomiast kontekst jednostkowy to nic innego jak spojrzenie na wartość pożądaną przez pojedynczego człowieka, dla którego zdrowie stanowi pierwszoplanowe życzenie. W literaturze pojawia się wiele definicji zdrowia, których efektem jednak nie może być wyłącznie przeciwstawienie zdrowia chorobie. Było by to stwierdzenie zbyt uogólnione. Można jednak zwrócić uwagę, że definicja zdrowia ulegała zmianom, od biomedycznego ujęcia zdrowia w okresie rozwoju nauk ścisłych do rozumienia zdrowia jako sprawnego działania z punktu widzenia fizycznego i psychicznego. Zdrowie dotyczy może jednostki i grupy. Może stanowić wartość jako dobro samo w sobie, dobro nadrzędne dla danej grupy lub jako wartość instrumentalna, pomagająca osiągnąć inne dobro. Na czoło wysuwa się jednak definicja Światowej Zdrowia wskazującej zdrowie jako stan pełnego, kompletnego fizycznego, psychicznego i duchowego dobrego samopoczucia, a nie tylko brak choroby (Paszko, 1999). Mimo pewnych niedoskonałości zaprezentowanej definicji stanowi ona jednak niejako najogólniejszy wymiar najwyższej wartości w życiu ludzkim. Literatura zawodowa pielęgniarek wraz z definicją zdrowia porusza tu też kwestię pielęgnowania rozumianego w myśl definicji Światowej Organizacji Zdrowia jako sprawowania opieki nad człowiekiem chorym oraz zdrowym i zapobieganie występowaniu chorób wraz z umacnianiem zdrowia. Pielęgniarskie dociekanie pozwoliło na przyjęcie owego rozumienia pojęcia pielęgnowania i poszerzenie go o pomaganie człowiekowi zdrowemu w wykonywaniu ważnych czynności potrzebnych dla utrzymania lub poratowania zdrowia oraz z zapewnieniem godnych warunków do umierania (Dobińska, 2014). To natomiast pozwoliło niejako drogą dedukcyjną dochodzić do zrozumienia, że wartością najwyższą dla człowieka w opinii medyków sprawujących opiekę nad pacjentem jest jego zdrowie i życie. Biorąc pod uwagę, iż życie może trwać również i w chorobie, ale jego utrata jest już nieodwracalna, zatem życie stanowi w drodze ratowania chorego najwyższą wartość.

Celem niniejszej publikacji jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie z czego wynika uznanie zdrowia i życia jako najwyższych wartości ludzkich dla personelu medycznego, na przykładzie pielęgniarek/pielęgniarzy oraz jaki wpływ na podejmowanie przez nich decyzji mają przepisy prawne i zapisy Ko-

deksu Etyki zawodowej. W dążeniu do osiągnięciu celu przeprowadzono analizę przepisów prawnych oraz zapisy Kodeksu Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej Rzeczypospolitej Polskiej, warunkujących wykonywanie zawodu pielęgniarek/ pielęgniarzy, jako najliczniejszej grupy zawodowej wśród personelu medycznego.

Zaprezentowane definicje życia i zdrowia jako wartości najwyższych człowieka to tylko mała część elementarnych definicji tematu, bez szczegółów związanych min. z hierarchią potrzeb chorego. Warto jednak zwrócić uwagę, iż w każdej z nich autorzy odnoszą się do tego co już istnieje, to znaczy do człowieka jako istoty żyjącej tu i teraz.

PIELĘGNIARSTWO I WYKONYWANIE ZAWODU PIELĘGNIAR- KI

Pielęgniarstwo to samodzielna profesja wykonywana przez osoby o odpowiednim wykształceniu, posiadająca specjalistyczne kompetencje oraz umiejętności, która skierowana jest do osób cierpiących, a sama pielęgniarka ma nieść ulgę w cierpieniu (Dobińska, 2014).

Nie sposób w jednym opracowaniu naukowym podjąć się pełnej refleksji nad ideą i funkcjonowaniem pielęgniarstw, warto jednak zwrócić chociaż uwagę, iż od pielęgniarki wymaga się działania świadomego, opartego na trosce wobec drugiego człowieka i postrzegania owej troski jako wartości ogólnej. Oparta jest nie tylko na wykształceniu i uzyskanych kwalifikacjach, ale i wypracowaniu teoretycznych i praktycznych rozwiązań, co wskazuje też na pielęgniarstwo jako dziedzinę praktyczną (Dobińska, 2014).

Współczesne pielęgniarstwo mieści się w kręgu zawodów zaufania publicznego, co stawia pielęgniarkę w szeregu z reprezentantami innych zawodów objętych ochroną, jak np. przedstawicielami zawodów prawniczych (radca prawny, notariusz), innych pracowników w sektorze ochrony zdrowia (lekarze, diagnosty laboratoryjni) oraz przedstawicielami innych branż (np. architektki budowlani). Na mocy przepisów dotyczących przedstawicieli zawodów zaufania publicznego posiadają oni szczególne kompetencje, jednocześnie podczas wykonywania obowiązków zawodowych podlegają ochronie min. przed agresją osób nad którymi sprawują opiekę (Gajewska, Rogala-Pawelczyk, 2018). Pielęgniarstwo jest holistyczne, podążające za rozwojem medycyny, tworzone na bazie nowych specjalizacji oraz nieustannym dążeniu do perfekcji (Paszko, 2013).

Wykonywanie zawodów medycznych oparte jest ściśle na podstawach prawnych, których respektowanie jest nadrzędnym obowiązkiem aktywnych zawodowo medyków. Jedną z najliczniejszych grup zawodowych medycznych są pielęgniarki. Wykonywanie zawodu pielęgniarki regulują przepisy Unii Europejskiej, min. Dyrektywa 2005/36/e Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 listopada 2013 r. zmieniająca Dyrektywę Parlamentu Europejskiego 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych i Rozporządzenie (UE) Nr 1024/2012 w sprawie współpracy administracyjnej za pośrednictwem systemu wymiany informacji na rynku we-

wętrznym. W wyniku implementacji przepisów do Polski regulacje dotyczące wykonywania zawodu pielęgniarki/ pielęgniarsza inicjuje USTAWA z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U.2011 nr 174 poz.1039) oraz USTAWA z dnia 1 lipca 2011 o samorządzie pielęgniarek i położnych (Dz.U.2011 nr 174, 1038). Ustawa o zawodach pielęgniarki i położnej min.

- omawia zasady ogólne wykonywania zawodu pielęgniarki
- wskazuje Ustawę o samorządzie pielęgniarek i położnych jako akt prawny określający zasady odpowiedzialności zawodowej
- uznaje zawód pielęgniarki jako zawód samodzielny
- określa zasady wykonywania zawodu wymieniając świadczenia zdrowotne polegające min. na rozpoznaniu warunków i potrzeb zdrowotnych pacjentów, rozpoznaniu problemów pielęgnacyjnych, przygotowaniu planu opieki i jej sprawowaniu, samodzielnym wykonywaniu świadczeń w zakresie zapobiegania, diagnostyki, leczenia, rehabilitacji oraz medycznych czynności ratunkowych i realizacji zleceń lekarskich w procesie diagnostyki, leczenia i rehabilitacji
- wymienia na czym polega wykonywanie zawodu pielęgniarki poza udzielaniem świadczeń medycznych
- wyjaśnia zasady wykonywania zawodu w ramach umowy o pracę, stosunku służbowego, na podstawie umowy cywilnoprawnej, wolontariatu oraz praktyk zawodowych
- określa zasady wykonywania zawodu i odbywania przeszkolenia po przerwie co najmniej 5 lat
- omawia zasady dotyczące przyznawania prawa wykonywania zawodu pielęgniarsce polskiej
- określa zasady przyznania prawa wykonywania zawodu pielęgniarki cudzoziemcowi
- postępowania w przypadku uzyskania skierowania administracyjnego
- omawia zasady funkcjonowania rejestru pielęgniarek i wskazuje na proces wydawania zaświadczenia o posiadanych kwalifikacjach
- omawia kształcenie zawodowe pielęgniarek na poziomie studiów I stopnia oraz II stopnia
- wskazuje na obowiązek stałego aktualizowania wiedzy i umiejętności zawodowych oraz omawia zakres uznawanego kształcenia podyplomowego (Dz.U.2011 nr 174 poz.1039).

Ustawa o samorządzie zawodowym pielęgniarek i położnych określa min.

- organizację i zadania samorządu zawodowego pielęgniarek i położnych
- określa zasady przynależności członków samorządu
- ustala zadania i zasady funkcjonowania samorządu
- omawia prawa i obowiązki członków samorządu zawodowego
- wymienia i omawia organy samorządu zawodowego
- wyjaśnia kwestie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych
- opisuje zasady funkcjonowania samorządu w ujęciu posiadanego majątku i gospodarki finansowej (Dz.U.2011 nr 174, 1038)

Szczegółowo wyjaśnia na czym polega obowiązek przynależności do sa-

morządu zawodowego oraz odpowiedzialność zawodowa za popełnione w czasie wykonywania zawodu błędy. W sposób szczegółowy prezentuje katalog kar jakimi może zostać objęta pielęgniarka po popełnieniu błędu zawodowego. Jednocześnie Ustawa określa i wskazuje samorząd zawodowy jako władny do przygotowania zasad etyki. Zebrane w Kodeks Etyki zasady obligują pielęgniarkę do ich respektowania.

Wśród aktów wykonawczych dużą rolę odgrywa ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ZDROWIA z dnia 30 września 2016 r. w sprawie kształcenia podyplomowego pielęgniarek i położnych (Dz.U.2016, 1761). W myśl zapisów Rozporządzenia pielęgniarka zobligowana jest do kształcenia przez całe życie. Kształcenie podyplomowe w postaci kursów specjalistycznych, kwalifikacyjnych oraz specjalizacji z egzaminem państwowym to baza do uzyskania kompetencji, np. wykonywania i interpretacji badania EKG, szczepień u dorosłych i dzieci czy podjęcia pracy w przychodni na stanowisku pielęgniarki rodzinnej. Do pracy na każdym stanowisku pielęgniarka musi ukończyć kurs dającej jej konkretne uprawnienia. Bez nich podjęcie pracy jest niemożliwe.

Zgodnie z ROZPORZĄDZENIEM MINISTRA ZDROWIA z dnia 28 lutego 2017 r. w sprawie rodzaju i zakresu świadczeń zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych i rehabilitacyjnych udzielanych przez pielęgniarkę albo położną samodzielnie bez zlecenia lekarskiego (Dz.U.2017, poz.497) pielęgniarki upoważnione są do wykonywania określonego zakresu czynności samodzielnie, bez zlecenia lekarskiego. Pomimo uzyskanego wykształcenia pielęgniarka wykonuje dodatkowo świadczenia medyczne zgodnie z obowiązującymi standardami i procedurami. Pozwala to na jednakowe wykonanie czynności przez wszystkie posiadające takie same kwalifikacje pielęgniarki oraz gwarantuje wysoką jakość świadczenia.

W pracy pielęgniarki narażone są na działanie wielu czynników negatywnie wpływających na ich stan zdrowia. Do najczęściej występujących czynników narażających na stanowisku pracy zdrowie i życie pielęgniarek są czynniki fizyczne, biologiczne, chemiczne i psychologiczne. Wykonywanie zawodu pielęgniarki odbywa się także bardzo często w warunkach, które stanowią istotne źródło stresu. Wyniki badań dotyczących psychospołecznych warunków pracy wskazują na dużą potrzebę wprowadzenia zmian obejmujących wykonywanie zawodu. Istnieje także konieczność poprawy warunków pracy właśnie ze względu na liczne zagrożenia zdrowotne. (Kowalczyk, 2015).

Wykonywanie świadczeń pielęgniarskich to nie mechaniczne podejmowanie działań. Do podjęcia decyzji o wykonywaniu zawodu potrzeba nie tylko kwalifikacji, ale bardzo dobrego stanu zdrowia oraz świadomości potrzeby dużego zaangażowania w wykonywanie działań na rzecz chorego, poświęcenia i gotowości do ratowania życia ludzkiego. W pracy medyków życie ludzkie ma największą wartość. Naczelnym zadaniem jest troska o zdrowie, sprawowanie opieki w taki sposób, aby zmniejszyć dolegliwości bólowe i ratować życie w przypadku jego zagrożenia. Pielęgniarka w opiece nad chorym dokonuje profesjonalnej analizy stanu zdrowia pacjenta, przygotowuje plan opieki, który później wraz z zespołem medycznym jest realizowany. Wynikiem takiego działania ma

być poprawa stanu zdrowia ludzkiego. W przypadku zagrożenia życia pacjenta zgodnie z obowiązującymi standardami i procedurami pielęgniarka podejmuje czynności ratujące życie chorego. Nieodzowny jest tu wymów ustawicznego kształcenia, dzięki któremu pielęgniarki posiadają aktualną wiedzę. To właśnie ta wiedza, bez względu na czas i miejsce pobytu chorego, daje mu poczucie bezpieczeństwa i gwarancję wysokiej jakości świadczeń pielęgniarskich.

ZASADY KODEKSU ETYKI ZAWODOWEJ PIELĘGNIAREK

Od lat wskazuje się na pogłębiający się kryzys moralny i etyczny w świecie, a w ślad za tym zmiana postrzegania i interpretacji pojęć dobra i zła. Dostrzega się zmiany i akceptację zachowań i poglądów, które jeszcze niedawno były nieakceptowane. Pielęgniarki muszą być ponad tym. Odpowiedzialne, świadome pracy z ludźmi często bezbronnymi, chronią życie człowieka tak w zdrowiu, jak i chorobie. Podkreślają tym samym położone w nich zaufania dając gwarancję bezpieczeństwa podczas sprawowanej nad chorym opieki (Paszko, 2014).

Istotnym elementem pracy pielęgniarki są właśnie zasady zawarte w Kodeksie Etyki zawodowej pielęgniarki i położnej Rzeczypospolitej Polskiej (Kodeks Etyki, 2003). Przepisy prawne ulegają nieustannym zmianom, natomiast zasady etyczne są od lat niezmiennie, co daje stabilizację i bezpieczeństwo zarówno pielęgniarkom, jak i pacjentom. Reformowany od lat system opieki zdrowotnej regularnie dokonuje zmian w przepisach prawnych (Bartusek, 2006). To obliuguje personel do podążania za zmianami, bieżąca i adekwatna do czasu nauką i konieczność dostosowywania się do zmieniających się warunków wykonywania zawodu.

Zasady etyki pozostają nienaruszone. Kodeks Etyki składa się z przyrzeczenia, części ogólnej oraz części szczegółowej. W przyrzeczeniu pielęgniarki i położne uroczyście przyjmują z szacunkiem i czcią nadany im tytuł pielęgniarki/położnej. Przyrzekają wówczas min. sprawować profesjonalną opiekę nad życiem i zdrowiem ludzkim, nieść pomoc każdemu człowiekowi bez względu na rasę, wyznanie religijne, narodowość, poglądy polityczne, stan majątkowy oraz inne różnice. W części ogólnej przyjmują zobowiązanie realizowania swojej praktyki zawodowej zawsze w interesie pacjentów, a w szczególności tam, gdzie ich życie i zdrowie mogą być zagrożone. Ponadto przyrzekają, że ich działania nigdy nie będą służyły aktom bezprawnym i nie będą powodować szkody dla zdrowia człowieka. Część szczegółowa kodeksu etyki podzielona została na pięć części: pielęgniarka/położna a pacjent, pielęgniarka/położna a praktyka zawodowa i nauka, pielęgniarka/położna a samorząd zawodowy, pielęgniarka/położna a współpracownicy i pielęgniarka/położna a zasady postępowania wobec społeczeństwa. W części pierwszej pielęgniarki zobowiązują się min. do tego, że będą: udzielały pierwszej pomocy w nagłych przypadkach oraz w stanach zagrożenia życia, respektowały prawa pacjentów i wykonywały swoje zadania za ich zgodą. W przypadku braku zgody na wykonanie przez pielęgniarkę świadczenia zostają one zobligowane do poinformowania pacjenta o możliwych skutkach decyzji oraz podjąć próbę przekonania chorego do przyjęcia oferowanych usług pielęgniarskich. W przypadku opieki terminalnej pielęgniarka powinna zapew-

nić pacjentowi humanitarną opiekę oraz zapewnić godne warunki do umierania. W razie potrzeby na prośbę chorego pielęgniarka umożliwia choremu kontakt z duchownym. Podczas sprawowanej opieki pielęgniarkę obowiązuje tajemnica zawodowa. W części drugiej kodeksu podczas realizowanej praktyki zawodowej pielęgniarka musi podnosić swoje kwalifikacje, zlecenia wykonuje na pisemne zlecenie lekarza, a o popełnionym błędzie, zwłaszcza w przypadku, kiedy może on prowadzić do narażenia życia chorego, powinna niezwłocznie poinformować członków zespołu terapeutycznego. Przekaz informacji członkom zespołu nie jest złamaniem tajemnicy zawodowej. Pozostałe części regulują zasady współpracy z samorządem zawodowym oraz pozostałym personelem placówki. Istotna jest tu min. współodpowiedzialność za efekty działania zespołu w zakresie procesu terapeutycznego, a w przypadku podejmowania działań na rzecz społeczeństwa pielęgniarka powinna uczestniczyć w zwalczaniu patologii społecznej oraz przeciwdziałać praktykom, które uznane są przez naukę za bezwartościowe oraz szkodliwe dla zdrowia (Kodeks Etyki, 2003).

Dokonując analizy zapisów Kodeksu Etyki pielęgniarki i położnej, na uwagę zwraca fakt, iż wszelkie działania pielęgniarek służyć muszą dla dobra pacjenta, wzmacniać jego zdrowie, chronić przed czynnikami szkodliwymi, a w przypadku zagrożenia życia podjęte działania powinny być skuteczne. Odpowiednie zapisy kodeksów etyki innych pracowników medycznych zmierzają podobnie jak u pielęgniarek, do ratowania zdrowia i życia pacjenta (Kodeks Etyki, 2003).

Personel medyczny zobowiązuje się do przestrzegania zasad etyki, przez co pacjenci czują się bezpieczni w przekonaniu, że będą oni w przypadku zagrożenia życia chorego, zawsze walczyć o życie i dążyć do poprawy stanu zdrowia pacjenta. Liczne badania i publikacje wskazują na dużą rolę personelu medycznego w opiece nad pacjentem (Bartusek, 2006).

Kodeks Etyki stanowi istotny dokument w pielęgniarskiej profesji. Choć nie jest aktem prawnym, a jedynie na jego mocy powstał, to jest przygotowany, weryfikowany przez samorząd zawodowy każdorazowo, kiedy sytuacja tego wymaga. Jednocześnie jego zapisy są egzekwowane, a za ich nieprzestrzeganie pielęgniarka może zostać ukarana. Świadomość zawodowa pielęgniarek, znajomość znaczenia i akceptacja owych zasad, sprawiają, że pielęgniarki aktywne zawodowo przestrzegając ich czują się w pracy bezpiecznie. Kodeks jest bowiem nie tylko zbiorem zasad, ale wsparciem i podstawą do podejmowania przez pielęgniarkę decyzji i działań praktycznych (Paszko, 2018).

W pracy z drugim człowiekiem aktywne zawodowo pielęgniarki, wykazać muszą się ogromną cierpliwością, wyrozumiałością i wrażliwością. Zławszcza człowiek chory wymaga w opiece dużej empatii i wyrozumiałości. Pielęgniarki charakteryzuje duże zaangażowanie psychiczne w rozwiązywanie problemów osób objętych troską, co w konsekwencji bardzo często prowadzi w toku wykonywania zawodu do wypalenia zawodowego personelu medycznego. Dużą wartość w opiece nad pacjentem odgrywa opieka duchowa. Zakres opieki pielęgniarskiej oparty na zbudowaniu więzi z pacjentem, by z kolei wieź tę podtrzymać i rozwijać, często wnika w sferę duchową pacjenta. Podejmując kolejne

działania, pielęgniarka prowadzi z chorym liczne rozmowy, stając się przez to osobą zaufaną nie tylko przez pryzmat wykonywanego zawodu, ale i osiągniętej bliskości. I tu właśnie następuje delikatna, troskliwa obecność pielęgniarki oraz aktywne słuchanie chorego (Zurzycka, 2017).

Sytuacja staje się trudniejsza w oddziałach, w których następuje nie tylko zmęczenie fizyczne, ale dość uporczywe obciążenie psychiczne. Temat zbliżającej się śmierci chorego należy do podstawowych. Mimo trudnych warunków pracy, dużego narażenia na stres, pielęgniarki muszą zachować spokój i stanowić wsparcie dla pacjenta. To właśnie śmierć stanowi duże wyzwanie dla personelu, towarzyszenie jej i nieustanna obecność przy pacjencie. Wyniki badań wskazują, że właśnie pogorszenie się stanu pacjenta czy jego śmierć silnie wpływają na pielęgniarkę (Tartas, 2009). Śmierć pacjenta to dla pielęgniarki nie tylko strata zawodowa, to utrata więzi emocjonalnej z pacjentem, który podczas sprawowania opieki staje się jej bliższy. Nie sposób bowiem opiekować się człowiekiem, wyrażając troskę o jego zdrowie, słucha intymnych często wyznań, nie angażując się emocjonalnie.

PODSUMOWANIE

Życie i śmierć dla każdego człowieka mogą mieć inną wartość. Charakterystyczną cechą personelu medycznego jest jednak postrzeganie życia pacjenta jako najwyższej wartości.

Celem niniejszej publikacji była próba udzielenia odpowiedzi na pytanie czy uznanie zdrowia i życia jako najwyższych wartości przez personelu medyczny wynika z obowiązujących przepisów prawnych dotyczących wykonywania zawodu? I czy na podejmowanie decyzji i działanie mające na celu ratowanie życia ludzkiego mają wpływ zapisy Kodeksu Etyki Zawodowej? Po wyjaśnieniu podstawowych tematu, przeprowadzono analizę wybranych przepisów prawnych warunkujących wykonywanie zawodu pielęgniarki oraz zapisów Kodeksu Etyki Zawodowej Pielęgniarki i Położnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Przepisy prawne warunkujące wykonywanie zawodu pielęgniarki w Polsce bardzo dokładnie i szczegółowo określają zakres kompetencji pielęgniarskich oraz czynności, jakie wykonywać może pielęgniarka. Posiadane wykształcenie jest wyrazem nie tylko odpowiedzialności zawodowej, ale też podstawą do wykonywania świadczeń medycznych. Jednocześnie praca zgodna ze standardami oraz procedurami medycznymi gwarantuje wysoki poziom jakości świadczonych usług, jednakowy w całym kraju. Oznacza to, że bez względu na miejsce zatrudnienia, pacjenci otrzymają świadczenia realizowane przez pielęgniarki, na takim samym poziomie jakości. Poziom ten jest bowiem wynikiem min. jednolitego systemu kształcenia na poziomie studiów licencjackich, magisterskich oraz kształcenia podyplomowego.

Z drugiej strony przepisy prawne oraz zasady etyczne regulują wykonywanie zawodu pielęgniarki i obligują do ich respektowania. Wykonywanie czynności w odniesieniu do zasad etycznych wzmacnia jakość świadczonych usług pielęgniarskich. Duża wrażliwość własna personelu i emocjonalne zaangażowanie,

budujące wiarygodność relacji personelu z pacjentem, dają choremu poczucie bezpieczeństwa o swoje życie i budują zaufanie do personelu.

Emerytowana już dziś, ale nieustannie aktywna pielęgniarka, Hanna Paszko, tak opisywała w swej książce odchodzenie pacjenta: „*Wiele razy trzymałam za rękę osoby odchodzące na drugą stronę życia (...). Nie przypominam sobie zdarzenia, aby osoby trzecie, obce, patrzyły na śmierć bez wyraźnego szacunku... W sytuacjach, o których wiem, zawsze na prośbę personelu (prośbę pielęgniarki) lub prośbę rodziny, która towarzyszyła odchodzącemu na drugą stronę życia, pozostałe osoby wychodziły na ten czas konania poza salę chorych. Z mojego, pielęgniarskiego i kobiecego punktu widzenia, była to sytuacja wyjątkowo niezrozumiała... Niezrozumiała....A może kryła w sobie tajemnicę ?*” (Paszko, 2014)

Obowiązujące przepisy prawne warunkujące wykonywanie zawodu pielęgniarki sztywno określają ramy działania zawodowego pielęgniarek. Wysokie wymagania do uzyskania tytułu pielęgniarki i prawa wykonywania zawodu, potrzeba zdrowia fizycznego i psychicznego do realizacji zamierzeń w praktyce, kształcenie podyplomowe trwające przez całe życie zawodowe, konieczność przestrzegania przepisów prawnych, zasad etyki, postępowanie zgodne z zasadami, standardami oraz procedurami, a jednocześnie wysokie wymagania warunkujące nawiązanie więzi z pacjentem i utrzymanie jej, to tylko wybrane elementy wykonywaniu zawodu pielęgniarki.

Posiadając zatem wysoką wiedzę, przestrzegając przepisów etyki i prawa, przy jednoczesnej dużej wrażliwości zawodowej, pielęgniarki wchodzi w bardzo delikatne relacje z pacjentami. To pozwala im w efekcie rozmawiać często o bardzo delikatnych dla chorego problemach. Wszystko natomiast wymaga niesamowitego zaufania. Jest ono tym większe, im większe jest narażenie życia ludzkiego na śmierć. Wówczas to chory oddaje życie, jako największą wartość, w ręce pielęgniarki. Bez osobistego zaangażowania pielęgniarki nie byłoby to możliwe..

PIŚMIENICTWO

1. Bartusek M. i in.(2006), Etyczne aspekty postawy zawodowej pielęgniarek i położnych wobec współpracowników, Ogólnopolska konferencja pt. Wartości moralne, etyczne i odpowiedzialność zawodowa pielęgniarek i położnych. NIPIP, Warszawa, s.47
2. Dobińska Ż.(2014) Opieka pielęgniarska – wybrane zagadnienia teoretyczne. Polski Przegląd Nauk o Zdrowiu , nr 1 (38), str.60 za Ciechaniewicz W. (red.) Pielęgniarstwo. Ćwiczenia. Podręcznik dla studiów medycznych, T.1, wyd.III PZWL, Warszawa 2007, str.140
3. Dyczewski L.(1995) Kultura polska w procesie przemian, Lublin, str.104
4. Kodeks Etyki Pielęgniarki i Położnej Rzeczypospolitej Polskiej (2013), Uchwała IV Krajowego Zjazdu Pielęgniarek i Położnych 9.12.2003, Warszawa. OIPIP w Katowicach
5. Kowalczuk K.(2015) i inn. Psychospołeczne warunki pracy pielęgniarek. Hygeia Public Health, 50 (4): 621-629, str.628
6. Łobocki M. (1993) Pedagogika wobec wartości [w:] Śliwierski B. (red.) Kontestacja pedagogiczna, Kraków, str.125]
7. Paszko H. (1999) Pielęgowanie w zdrowiu i chorobie. Czepek zobowiązuje. NIPIP, Magazyn Pielęgniarki i Położnej, Luty,s. 32-33
8. Paszko H. (2013) Nowe czasy, nowi ludzie, nowe spojrzenie na świat. Etyka zawodowa. Magazyn Pielęgniarki i Położnej, Warszawa, nr 9,s.34

9. Paszko H.(2014) Czy Kodeks Etyki jest potrzebny? Etyka zawodowa kontra współczesność. NIPiP, Magazyn Pielęgniarki i Położnej, Warszawa, nr 6, s.10
10. Paszko H. (2014) Nadzieja w ludzkim cierpieniu, Wyd. NIPiP Warszawa, s.198
11. Paszko H. (2018) Czy Kodeks Etyki jest nam dzisiaj potrzebny? Prewencja wykroczeń. NIPiP, Magazyn Pielęgniarki i Położnej, nr 10 ,str.8
12. Tartas M. i inn. (2009) Źródła stresu zawodowego w pracy pielęgniarek zatrudnionych w oddziałach o dużym obciążeniu fizycznym i psychicznym – hospicjum oraz chirurgii ogólnej. Ann. Acad. Med. Gedan, 39, 145-153, str. 151
13. Zurzycka P. i in. (2017) Opieka duchowa powinnością w praktyce pielęgniarskiej – zarys problematyki. Via Medica, źródło: https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/141654/zurzycka_et-al_opieka_duchowa_powninnoscia_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

PRZEPISY PRAWNE

1. Dyrektywa 2005/36/e Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych
2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 listopada 2013 r. zmieniająca Dyrektywę Parlamentu Europejskiego 2005/36/WE w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych i Rozporządzenie (UE) Nr 1024/2012 w sprawie współpracy administracyjnej za pośrednictwem systemu wymiany informacji na rynku wewnętrznym
3. ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ZDROWIA z dnia 30 września 2016 r. w sprawie kształcenia podyplomowego pielęgniarek i położnych (Dz.U.2016, 1761)
4. ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ZDROWIA z dnia 28 lutego 2017 r.w sprawie rodzaju i zakresu świadczeń zapobiegawczych, diagnostycznych, leczniczych i rehabilitacyjnych udzielanych przez pielęgniarkę albo położną samodzielnie bez zlecenia lekarskiego (Dz.U.2017, poz.497)
5. USTAWA z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U.2011 nr 174 poz.1039 z pozn.zm)
6. USTAWA z dnia 1 lipca 2011r. o samorządzie pielęgniarek i położnych (Dz.U.2011 nr 174, 1038)

NAUCZYCIEL AUTORYTET NA MIARĘ XXI WIEKU, CZYLI O TYM JAK BUDOWAĆ POSTAWĘ AUTORYTETU WŚRÓD UCZNIÓW W DZISIEJSZYCH CZASACH

GUCWA Kamil

Student, Uniwersytet Pedagogiczny im KEN w Krakowie
Kamil.gucwa@student.up.krakow.pl

Abstrakt

Niniejsza praca skupia się na aspekcie budowania pozycji autorytetu przez nauczyciela. Wyjaśniono i opisano zasady, jakimi należy się kierować, aby zbudować pozycję autorytetu-lidera. Przedstawiono czynniki utrudniające budowanie tej pozycji, a także cel tworzenia autorytetu wśród dzieci i młodzieży. Przedstawiono również autorskie badanie oraz własne spostrzeżenia, obserwacje i wnioski.

Wprowadzenie;

Etymologiczne znaczenie słowa „autorytet” zakorzenie jest w języku łacińskim *auctoritas* i oznacza między innymi; powagę, znaczenie, prestiż, moc prawną i władzę. [7] Słowo autorytet w powierzchownej interpretacji oznacza „ktoś kogo chcemy naśladować”. Jest to rzecz jasna słuszna definicja tego słowa, jednakże pojęcie to ma również szereg innych, głębszych interpretacji, o których mowa będzie w dalszej części pracy. Wśród autorytetów jesteśmy w stanie wyodrębnić 2 kategorie:

a) Autorytety rzeczywiste - są to osoby kierujące się w życiu prawdziwymi ideami i wartościami

b) Autorytety pozorne – osoby, postacie (także często z filmów) które na pozór wydawać się mogą dla dzieci i młodzieży w wieku szkolnym wzorami do naśladowania, co jednak nie ma pokrycia ze stanem faktycznym. [8]

Bez wątplenia pojęcie autorytet pozorny ma zastosowanie w dzisiejszych czasach. Konsumpcjonizm, doba internetu i wszelkiego rodzaju mediów, a także materializm sprawiły, że nierzadko autorytetami dzieci i młodzieży są właśnie tzw. autorytety pozorne. Młodzież w ślepo chce podążać za nimi, imponuje im ich bogactwo, styl życia, egzotyczne podróże, a także drogie markowe ciuchy. Dzieci za wszelką cenę starają się być tacy jak oni. (Badanie Emilii Badury (1981) zamieszczone w publikacji *Emocjonalne uwarunkowania autorytetu nauczyciela*. Warszawa wyd. WSiP)

XXI wiek przyniósł kres jeszcze jednemu rodzajowi autorytetu – autorytetowi formalnemu. Pojęcie to dotyczyło szacunku do osób ze względu na samą ich funkcję zawodową czy też pozycję. Powstaje zatem pytanie „Po co budować autorytet przez nauczyciela?”. Odpowiedź jest prosta; Po to, aby uczniowie mieli do nas szacunek. Dlatego aby ufali nam, dlatego aby mówili nam o swoich problemach. Uczeń uznający danego pedagoga za autorytet łatwiej opowiada mu o swoich problemach. Ułatwia to tym samym komunikację na drodze nauczyciel-uczeń. Szkole wówczas łatwiej jest udzielić interwencji i zaoferować dziecku skuteczną pomoc (udowodnione w Rogera R. Hock (2003), *40 prac badawczych, które zmieniły oblicze psychologii*. Gdańsk: wydawnictwo GWP)

Czynniki utrudniające stanie się autorytetem:

Istnieje także szereg czynników, które utrudniają, a czasami i nawet uniemożliwiają budowanie pozycji autorytetu w szkole. Pierwszym zjawiskiem jest zbyt wygórowane wyobrażenie o własnym autorytecie. Wynika to z faktu, iż prawdziwego szacunku nie można narzucić i wymusić. Autorytet to osoba kierująca się wartościami, przy jednoczesnym poszanowaniu poglądów i uczuć innych osób. Drugim ze zjawisk jest niesprawiedliwość i nielojalność. Są to cechy charakteru, które już na samym wstępie dyskwalifikują autorytet. Przerzucając teorię na praktykę należy pamiętać o tym, aby bez względu na sympatię do uczniów, pod żadnym pozorem nie faworyzować nikogo. Co więcej nasze słowa muszą być adekwatne do czynów, które popełniamy. Ułatwi to budowanie zaufania w klasie. Bardzo ciekawą kolejnym zachowaniem, którego należy się wystrzeżać jest tzw. lęk przed byciem gorszym. Osoby dotknięte tym zjawiskiem usuwają ze swojego otoczenia ludzi, którzy są od nich lepsi w danych dziedzinach. Nie

dopuszczają one do myśli, że może być ktokolwiek lepszy od nich. Postawa z kolei prawdziwego autorytetu będzie zupełnie odwrotna. Prawdziwy autorytet nie boi się osób mądrzejszych. Wie on bowiem, iż będzie on mógł nauczyć się od nich wielu rzeczy i zdobyć cenne doświadczenie. Innym niewskazanim zachowaniem jest kwestia zrzucania odpowiedzialności na innych. Autorytet rzeczywisty bierze odpowiedzialność za swoje czyny, gdy popełnia błąd dokonuje refleksji nad własnymi działaniami, nie obwinia tym samym osób postronnych. Ostatnią z kwestii, o której należy pamiętać jest brak okazywania stronniczości. Wprowadzi to w klasie niezdrową atmosferę i zdyskredytuje nas w oczach naszych wychowanków. [9]

Zasady budowania autorytetu

Zasada nr 1 – wnikliwego podejścia

Nie bez przyczyny zasada ta wymieniana jest jako pierwsza. Emilia Badura już w swoich badaniach wykazała, że większym szacunkiem i zaufaniem darzeni są Ci nauczyciele, którzy identyfikują i uwzględniają ich możliwości. Coraz to częstsze pogłębianie wnikliwości przełoży się na lepsze rozumienie potrzeb uczniów. Wnikliwość to jeden z głównych filarów mądrości pedagogicznej. Każdy nauczyciel powinien wnikliwie analizować otaczający go szkolny świat, jego szkolną rzeczywistość, rodziców a przede wszystkim uczniów. Rozwój wspomnianej wcześniej wnikliwości polega nie tylko na poznawaniu otaczających nas ludzi, ale także na poznawaniu samego siebie. Aby dostrzegać realia niezbędna jest wnikliwość, umożliwia ona dokonywanie trafnych ocen sytuacji, które wpływa na jakość podejmowanych decyzji. [9]

Zasada nr 2 – wykazywania inicjatywy

Osoby kierujące się tą zasadą powinny tworzyć samodzielne pomysły, jest to w pewnym sensie bycie przedsiębiorczym. Samo przytakiwanie na cudze pomysły, czy też ciągłe pozostawanie w obszarze niespełnionych działań jest zgubne. Niezwykle istotnym aspektem jest także fakt, iż podjęcie inicjatywy niesie ze sobą także konieczność brania odpowiedzialności za czyny (wiąże się ono z podjęciem ryzyka). Podjęcie decyzji wymaga od autorytetu odpowiedzialności, odwagi i jawności. Cechy te powodują gotowość do działania, lecz bez gwarancji sukcesu. Osoba podejmująca decyzję musi przygotować się na trudności, a czynnikami wspierającymi jest tu słowność, nieustępliwość i determinacja. Wyjście z inicjatywą oznacza opuszczenie strefy komfortu, lecz pozwala zarazem na zainspirowanie innych. [9]

Zasada nr 3 – inspirowania

Żyjemy w dobie internetu i social mediów. Współczesna młodzież w wieku szkolnym jest nastawiona na konsumpcyjny tryb życia. Prawda jest jednak taka, iż nauczyciel ma w zanadru jeszcze jedną „ukrytą broń”. Jest to możliwość bezpośredniej rozmowy i konfrontacji z uczniem. Ekran telefonu czy telewizor nie dają takich możliwości. Inspirowanie to rozbudzanie w drugim człowieku pasji i miłości do danych rzeczy lub czynności. Człowiek „zainspirowany” może przełamywać bariery, jest on w stanie walczyć z przeciwnościami i poświęcać się dla tego co kocha. Warto jednak pamiętać, że 1 krokiem do zainspirowania innych jest zainspirowanie samego siebie. Inspirowanie oparte jest na 4 filarach:

pasji, zaufaniu, wizji strategicznej i dobru komunikacji. Inspiracja jest w stanie wyzwoić zaangażowanie u innych osób. Nauczyciel może zainspirować dziecko nawet rzeczami czy dziedziną, którymi nie interesowało się ono do tej pory. [9]

Zasada nr 4 - zaangażowania

Zainspirowanie wyprzedza zaangażowanie. Albowiem nauczyciel autorytet powinien dążyć do tego, aby uczniowie oddali się temu co robią. Przede wszystkim uczniom należy na początku przedstawić wspólny cel działania. Warto uświadomić im, żeby chodzenia do szkoły nie traktować jako zła koniecznego wynikającego z polskiego prawa, lecz pokazać im zupełnie inną perspektywę. Należy wytłumaczyć im i przedstawić edukacją jako przygodę. Jako coś, co dzieje się tylko 1 raz w życiu, i jako czas, do którego niestety nie będzie możliwości powrotu. Następnie do przedstawieniu określonych celów warto zachęcić uczniów, aby się do nich przyłączyli. Dla uczniów nie tylko oceny są ważne. Młodość w wieku szkolnym ma wciąż duże ambicje i niezaspokojone potrzeby. Warto przedstawić uczniom, dlaczego warto angażować się w życie szkoły i w proces nauki. Można tu zastosować ciąg przyczynowo-skutkowy. [9]

Zasada nr 5 – improwizacji

Współczesne czasy cechuje zdecydowanie zmienność i niestabilność. Improwizacja jest tu bezpośrednim połączeniem z kreatywnością. Zasada ta jest o tyle ważna, ponieważ nikt z nas nie lubi nudy i monotonii. Bycie kreatywnym nauczycielem przekłada się na rozwój kreatywności u dzieci. Lidera bez wątpienia powinna cechować innowacyjność co pracy, którą wykonuje. Warto w tym momencie wspomnieć o czynnikach, które ograniczają proces twórczy. Są to między innymi; nadmiar władzy, jednostronność, nawyki i schematyczne myślenie. Improwizowanie rozwija własną kreatywność, stymuluje innych i powoduje, że stajemy się elastyczni. Wszystko to po to, aby pobudzać kreatywność u naszych uczniów a przede wszystkim udzielać szybkiej i skutecznej pomocy w sytuacjach kryzysowych i w sposób twórczy rozwiązywać problemy jakie będą powstawać.[9]

Zasada nr 6 - indywidualności

Mówiąc lakonicznie, nauczyciel autorytet powinien być jedyny w swoim rodzaju. Nie może być kopią jakiejś mniej, lub też więcej znanej osoby. Bycie sobą oznacza nie oszukiwanie samego siebie i zaakceptowanie swoich wad i zalet. Nauczyciel-lider powinien być w pewnym sensie indywidualistą. Ma on kierować się wartościami. Powinien być także uczciwy, w stosunku do siebie jak i innych. [9]

Zasada nr 7 – realizacji i zadania

Wynika ona z tego faktu, iż w świecie jest więcej osób rozmyślających o planach i wizjach na przyszłość, lecz tylko niewielki odsetek ludzi wciela, czy też nawet próbuje wcielać je w życie. Działanie sensowne to kształtowanie zachowania, podejmowanie decyzji, uwzględnianie informacji zwrotnych i korzystanie także z doradztwa innych. Podejmowanie działań wymaga wytrwałości i zaangażowania. Warto też doceniać małe sukcesy, które doprowadzą nas do większego. [9]

Badania:

Badanie zostało przeprowadzone wśród 100 polskich nauczycieli i 100 uczniów ze szkół średnich i podstawowych. Badanie zostało podzielone na 2 części. Odbyło się ono za pośrednictwem platformy Microsoft Forms. Link do ankiety zamieszczony został na prywatnych grupach na portalu społecznościowym „Facebook”. Dobór nauczycieli i uczniów był losowy, a samo badanie anonimowe. Przed badaniem zostało postawione kilka problemów badawczych;

- Czy nauczyciele w polskich szkołach czują się autorytetami i liderami?
- Czy nauczyciele w polskich szkołach chcą być czy też nie autorytetami dla swoich uczniów? Dlaczego?
- Czy uczniowie w trakcie swojej edukacji napotkali wśród pedagogów autorytety?
- Co sprawia, że danego nauczyciela nazwać można liderem/autorytetem?
- Kto dla dzisiejszej młodzieży w wieku szkolnym jest autorytetem?

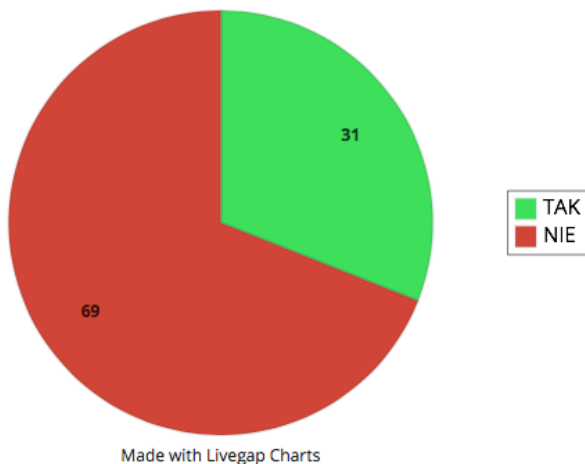
Celem głównym badania było zapoznanie się z sytuacją wśród polskich nauczycieli i dzieci w wieku szkolnym odnośnie kwestii związanych z autorytetami, a także uzyskanie odpowiedzi na postawione poniżej pytania, które były w tym przypadku problemami badawczymi. Badanie zostało podzielone na część przeznaczoną dla uczniów i część dla nauczycieli.

Poniżej wyniki przeprowadzonego badania.

CZEŚĆ SKIEROWANA DO NAUCZYCIELI

1. Czy czujesz, że jesteś autorytetem dla swoich uczniów? (pytanie kierowane do nauczycieli) - możliwość odpowiedzi TAK lub NIE

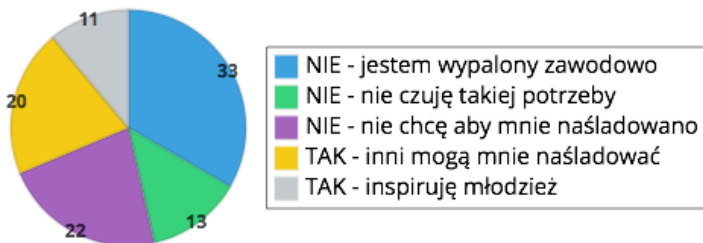
Pytanie nr 1

2. Dlaczego w pytaniu nr 1 zaznaczył Pan/Pani daną opcję (pytanie kie-

rowane do nauczycieli) - ankieta dawała możliwość dopisywania odpowiednich opcji (dowolna ilość), zaznaczania ich, a także zaznaczanie opcji wprowadzonych przez innych ankietowanych

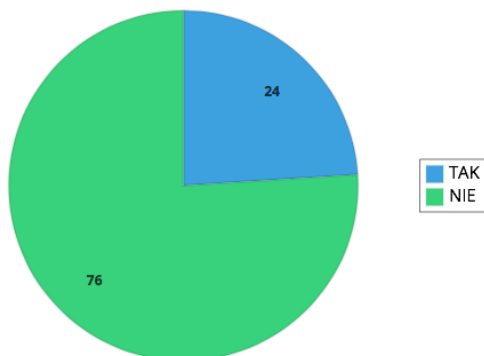
PYTANIE NR 2

Made with Livegap Charts

3. Czy dobrze się czuje Pan/Pani z przejmowaniem inicjatywy w grupie? (pytanie kierowane do nauczycieli) - możliwe odpowiedzi TAK lub NIE

PYTANIE NR 3

Made with Livegap Charts

4. Proszę uzasadnić, dlaczego czuje/nie czuje się Pan/Pani komfortowo z przejmowaniem inicjatywy? (pytanie w formie otwartej, kierowane do nauczycieli)

Poniżej pragnę zaprezentować najciekawsze odpowiedzi (ze względu na ich ilość nie mam możliwości przytoczenia wszystkich);

„Nie lubię tego, bo panuje u nas w szkole toksyczna atmosfera i każdy kto się odzywa na radach jest wyśmiewany”

„nie gdyż jestem osobą z natury raczej wycofaną”

„zdecydowanie nie ponieważ nie chcę brać odpowiedzialności za późniejszą klęskę”

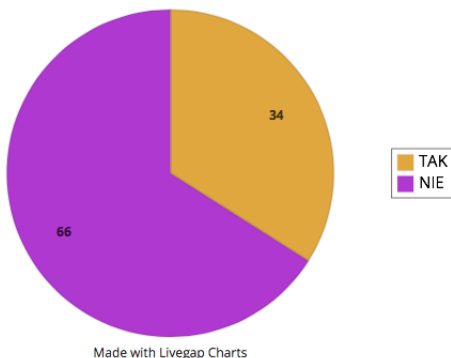
„tak, wtedy czuję się spełniona i dobrze organizuję czas i przydzieloną pracę”

„uwielbiam wynika to z mojego charakteru a także dobrze rozwiniętych cech przywódcy”

CZEŚĆ SKIEROWANA DO MŁODZIEŻY SZKOLNEJ

5. Czy kiedykolwiek poznałeś w swoim życiu nauczyciela, którego mógłbyś nazwać autorytetem?

PYTANIE NR 5

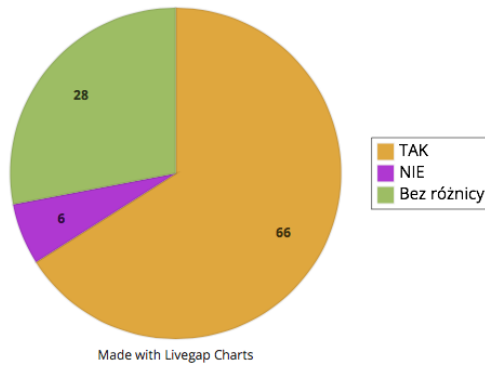

6. Jeśli w pytaniu nr 2 zaznaczyłeś/aś TAK uzasadnij krótko swój wybór, opisując po krótce jaki był ten nauczyciel (pytanie otwarte). Została wybrana tu 1 najciekawsza odpowiedź.

„Była to już lekko starsza nauczycielka polskiego u mnie w gimnazjum. Nazywała się Pani Ela. Rozbudziła we mnie miłość do języka ojczystego. Ufała mi bezgranicznie, między nami rozwinęła się niesamowita więź i był to jedyny taki przypadek w moim życiu. Ona nie uczyła, ona inspirowała. Gdy miałem problemy z ojcem w domu zawsze służyła mi radą. To lekko dziwne, bo są to odległe bardzo już wspomnienia, a ja mam wrażenie jakby to było wczoraj. Te uczucia i emocje są do dziś żywe”

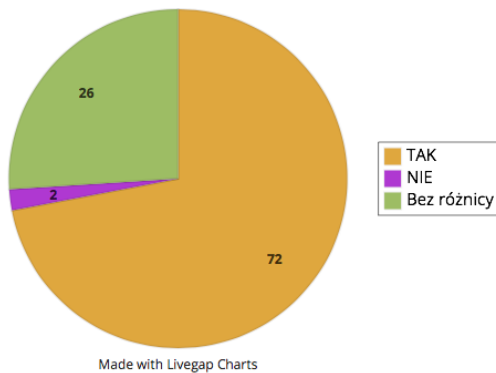
7. Czy podczas zajęć z nauczycielami, którzy byli dla uczniów autorytetami lepiej spędzało się czas na lekcji, aniżeli w przypadku nauczycieli, którzy nimi nie byli?

PYTANIE NR 7

8. Czy podczas zajęć z nauczycielami, którzy byli dla uczniów autorytetami osiągnięte efekty kształcenia były lepsze, aniżeli w przypadku nauczycieli, którzy nimi nie byli?

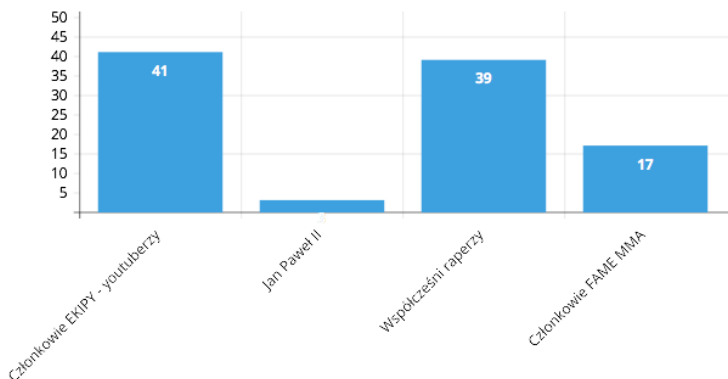
PYTANIE NR 8

9. Kto jest dla Ciebie autorytetem w dzisiejszych czasach? Za kim chcesz

podążać, naśladować itp. (pytanie dawało dzieciom możliwość zaznaczenia opcji wyboru innych, a także dodawanie swoich pozycji)

PYTANIE NR 9

Made with Livegap Charts

Wnioski, spostrzeżenia i obserwacje:

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że zdecydowana większość nauczycieli (ok 70%) nie jest autorytetem dla swoich uczniów. Częściowo wynika to z wypalenia zawodowego (33%), braku takiej potrzeby (13%) czy niechęci by uczniowie naśladowali (22%). Jest to ciąg przyczynowo-skutkowy. Większość nauczycieli (76%) nie chce podejmować inicjatywy co jest nawiązaniem do braku u nich poczucia nie tyle co bycia autorytetem dla uczniów, co nawet brakiem chęci do bycia nim. Brak chęci przejmowania inicjatywy w grupie przekłada się na codzienną pracę nauczycieli z uczniami.

Odpowiedzi uczniów dotyczące autorytetu nauczycieli są podobne. Prawie 70% uczniów nie spotkało podczas swojej edukacji nauczyciela, którego mogło by uznać za autorytet. Jednak uczniowie uważają, że lekcje z nauczycielem, którego darzą autorytetem są ciekawsze i skuteczniejsze. Zauważalne jest, że we współczesnym świecie nastąpiło całkowite przewartościowanie pojęcia autorytet. Dzisiejsza młodzież w wieku szkolnym zdecydowanie za autorytety uważa osoby ze świata social-mediów, osoby występujące w telewizji czy internecie. Sami uczniowie stosunkowo rzadko nazywają swoich nauczycieli autorytetami, co nie zmienia faktu, że istnieje nadal odsetek dzieci, które tak uważają. Wśród współczesnej młodzieży niestety dominują zamiłowania i chęć naśladowania autorytetów pozornych. Badanie pozwoliło potwierdzić, że osiągnane efekty kształcenia jak i sama atmosfera na lekcji w przypadku pedagogów nazwanych przez młodzież autorytetami były wyższe. Badanie pokazało również dość przygnębiającą atmosferę i realia polskiej systemu szkolnictwa. Niecałe 70% pedagogów nie jest w stanie nazwać samymi siebie właśnie tym słowem. Nauczyciele nie mają wiary w siebie, czują się także wypaleni zawodowo i po prostu nie od-

czuwają potrzeby bycia dla kogoś autorytetem. Jest to stosunkowo ponura rzeczywistość szkoły, która w 2022 roku powinna być dla młodych ludzi drugim domem. Tak się jednak niestety na chwilę obecną nie dzieje. Nauczyciele liderzy są wśród nas, jednak jest ich zdecydowanie za mało. Nie wiadomo jak sytuacja prezentować się będzie za kilka/kilkanaście lat, jednak autor pracy na pewno co jakiś czas będzie ją monitorować.

Bibliografia:

1. Badura E. (1981), *Emocjonalne uwarunkowania autorytetu nauczyciela*. Warszawa; wyd. WSiP
2. Bennis W. (2008), *Droga lidera. Klasyczna nauka przywództwa*. Gliwice, wyd. Helion
3. Cialdini R. (1999) *Wynieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*. Gdansk; wyd. GWP
4. Hock Roger R. (2003), *40 prac badawczych, które zmieniły oblicze psychologii*. Gdansk; wyd. GWP
5. Kubiczek B. (2007), *Metody aktywizujące; jak nauczyć uczniów uczenia się?* Opole; wyd. Nowik
6. Robbins Stephen P. (2001), *Zasady zachowania w organizacji*. Poznań; wyd. Zysk i S-ka
7. Stadtmuller E., Smolski R., Smolski M. (1999), *Słownik Encyklopedyczny - Edukacja obywatelska*. Wrocław; wyd. Europa
8. Wagner I. (2005), *Stalność czy zmienność autorytetów; pedagogiczno-społeczne studium funkcjonowania i degradacji autorytetu w zmieniającym się społeczeństwie*. Kraków, wyd. Impuls
9. Podzielska M. (2009), *Nauczyciel-lider. Jak budować autorytet?* Warszawa; wyd. WSiP

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Бужикова Тетяна Олександрівна,
*викладач іноземних мов Технологіко-економічного коледжу
Миколаївського національного аграрного університету
м. Миколаїв
tabunta83@gmail.com*

Сучасний період розвитку суспільства характеризується впливом на нього інформаційних технологій, які проникають в усі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних потоків, утворюють глобальний інформаційний простір. Невід'ємною і важливою частиною інформатизації суспільства є інформатизація освіти. На думку багатьох учених, особливе місце в даному процесі займають мобільні технології.

Мобільні технології стали невід'ємною частиною сучасного суспільства і почали активно використовуватися в освітньому процесі, зокрема у викладанні іноземних мов, особливо в умовах дистанційного навчання. Сучасному викладачеві іноземних мов необхідно не лише мати іншомовні компетенції, а й володіти знаннями в області застосування інформаційних технологій.

Мобільне навчання (mobile learning) – це діяльність, яка регулярно здійснюється за допомогою компактних, портативних мобільних пристроїв і технологій і дозволяє учням працювати дистанційно, продуктивніше спілкуватися, отримувати або створювати інформацію [1, с.354]. Виходячи із визначення, мобільне навчання (m-навчання) реалізується за допомогою застосування мобільних пристроїв, найпоширенішими з яких на сучасному етапі є мобільні телефони, планшетні комп'ютери, MP3 плеєри, неткниги і т.ін. Найголовнішою відмінною рисою даного виду навчання є відсутність прив'язаності до місцезнаходження здобувача освіти, тому m-навчання часто використовується як одна з форм дистанційного навчання.

Під час навчання іноземних мов основною метою викладача є формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції, що можна здійснити за допомогою наступних мобільних технологій: мобільні словники й енциклопедії, електронна пошта, освітні мобільні додатки та ігри, блогтехнологія, підкасти, мобільні довідкові ресурси та ін.

Мобільні електронні словники (Multitran, Lingvo, Google Translate та ін.), безперечно, є незамінними помічниками в процесі онлайн навчання іноземної мови, як для викладачів, так і для студентів. Вони допомагають не тільки швидко знайти переклад потрібного слова або словосполучення, а й часто пропонують словникову статтю з прикладами вживання, варіантом вимови [3]. Таким чином, у студентів формуються навички самостійної навчальної діяльності, розширюється словниковий запас, розвивається перекладацька і фонетична компетенції. Щодо мобільних енциклопедій, то найбільш активно викладачами іноземних мов використовується Wikipedia, оскільки вона дає можливість працювати з вузько спеціальною лексикою і відпрацьовувати навички перекладу.

За допомогою електронної пошти здійснюється зворотний зв'язок зі студентами, відбувається обмін письмовими повідомленнями. Дана технологія має високий методичний потенціал і часто допомагає викладачам в організації дистанційного навчання в цілому, а також може використовуватися при здійсненні різних студентських проектів на заняттях з іноземної мови, що формує у студентів навички писемного мовлення.

В умовах дистанційного навчання особливої популярності при вивченні іноземних мов набули освітні мобільні додатки та ігри, які є найбільш ефективними для студентів, що тільки починають вивчати іноземну мову (рівень А1-А2). Такі мобільні технології як Memorise, Duolingo, Busuu та ін. пропонують вивчати іноземну мову в захоплюючій інтерактивній, часто ігровій, формі і спрямовані, в основному, на введення і закріплення нового лексичного та граматичного матеріалу.

Сучасна блог-технологія використовується багатьма навчальними закладами під час онлайн занять та дозволяє викладачеві іноземної мови на електронній сторінці свого блогу розміщувати відеофайли, аудіозаписи, граматичні вправи та інші інтерактивні завдання, які ідеально підходять для керованої самостійної роботи студентів. Аудіо та відеоподкасти (наприклад, dw.com) для вивчення іноземних мов відрізняються простотою

використання, ефективністю і доступністю, мають високий дидактичний потенціал для розвитку навичок говоріння, формування усних видів мовленнєвої діяльності. Мобільні довідкові ресурси, наприклад, електронні книги, можна використовувати на практичних заняттях з іноземної мови, так і на заняттях з країнознавства для відпрацювання навичок читання.

Таким чином, все вищезазначене наочно демонструє безмежні можливості використання мобільних пристроїв і технологій на заняттях з іноземної мови для формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції в умовах дистанційного навчання. До переваг мобільних технологій можна віднести швидкий доступ до різних видів інформації, повсюдність використання, зворотний зв'язок із викладачем, мультимедійність та інтерактивність подачі навчального матеріалу і завдань, активну участь самих студентів у процесі навчання. Недоліками мобільних технологій є прив'язаність до мобільного пристрою, обмеження доступу до інформації в зв'язку з наявністю платних мобільних додатків і подкастів, проблема конфіденційності та безпеки користувача, необхідність постійного оновлення мобільних програм через інтенсивний розвиток інформаційних технологій, вибір якісних освітніх інтернет-ресурсів. Зважаючи на всі переваги і недоліки мобільних технологій, неможливо заперечувати той факт, що такі інноваційні технології значно допомагають організувати навчання дистанційно, сприяють оптимізації навчального процесу, змінюючи в ньому роль викладача і висуваючи на перше місце здобувача освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус В. Мобільні навчальні додатки в сучасній освіті. Освітологічний дискурс. 2018. № 1–2 (20–21). С. 353–362.
2. Горбатюк Р. М. Формування готовності майбутніх педагогічних фахівців засобами мобільних технологій. /Р. М. Горбатюк// Сучасні інформаційні технологи та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 2017. – Вип. 48. – С. 106-109.
3. Kukulska Hulme. A, Norris L., Donohue J. Mobile pedagogy for English language teaching: a guide for teachers. British Council, London, 2015. 43 p.

SOCIOLOGY

УКРАЇНСЬКІ ВИМУШЕНІ МІГРАНТИ У КРАЇНАХ ЄС: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

ЧЕРНІЙ Людмила Віталіївна,
*кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри соціології та публічних комунікацій
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова, м. Київ
l.v.cherniy@npu.edu.ua*

Російська військова агресія спричинила найчисельнішу хвилю міграції з часів Другої світової війни. З 24 лютого 2022 року після початку повномасштабного вторгнення значна частина українців була змушена покинути свої домівки. Частина населення стали внутрішньо-переміщеними особами в територіальних межах української держави, а значна частина виїхала за кордон.

У переважній більшості кордон перетинали жінки з неповнолітніми дітьми, люди похилого віку. Чоловіків пропускали виключно до норм чинного законодавства. У перші дні перетину кордону, частина українців, які тікали від війни, не мали при собі відповідних документів, закордонних паспортів. Приймаючі країни-партнери, приймали мігрантів без документів.

Країни ЄС надавали всіляку підтримку українським вимушеним мігрантам. Вони розуміли, що ця хвиля міграції є спонтанною, ретельно не спланованою. Представники місцевої влади, спільно з волонтерами країн-партнерів зустрічали мігрантів відразу на кордоні і надавали необхідну першочергову допомогу. Вона надавалася у вигляді продуктів харчування, соціального житла, інформаційного супроводу, психологічної допомоги тощо. Вже 4 березня 2022р. Європейською комісією було прийнято рішення надавати українцям статус тимчасового захисту. Він передбачав автоматичний дозвіл на право проживання в країнах ЄС громадянам України та громадянам інших країн, що мають право на проживання в Україні та надавав багато правових можливостей. Громадяни зі статусом тимчасового захисту, отримали можливість офіційно працевлаштовуватися, отримувати освітні послуги, оформляти медичне страхування, фінансову підтримку тощо. Для отримання фінансової допомоги, вони зверталися до місцевих органів влади, центрів зайнятості або міграційних служб. Оскільки ця хвиля міграції була масовою та інтенсивною, на органи місцевої влади

країн-партнерів лягло велике навантаження. Тому інформаційну підтримку налагодили волонтери, які також консультували мігрантів про алгоритм дій при оформленні тимчасового захисту. Кожна країна ЄС має свої правила оформлення документів та різні суми фінансової підтримки. Окремо від щомісячних фінансових виплат, українські мігранти мають змогу отримати цільову фінансову допомогу на оплату за дитячий садочок, одноразову виплату на придбання підручників для школярів чи студентів.

Одним з пріоритетних завдань приймаючих країн, стало адаптація та інтеграція українських мігрантів в цілому, та дітей зокрема. Місцева влада, надала додаткові місця в закладах освіти для українських дітей. Для пришвидшення адаптації, були відкриті мовні курси, які в більшості випадків були безкоштовними для українців, оплачувалися з бюджетів місцевих громад. Саме знання локальних мов, дає можливість українським вимушеним мігрантам швидше працевлаштуватися в країнах перебування. Не менш важливою формою допомоги є надання соціального житла. В кожній країні воно надається на відповідних умовах, згідно законодавства про тимчасовий захист. У більшості країн, куди прибули українці, місцева влада забезпечувала житлом. Це були або окремі квартири, або проживання з господарями. У деяких країнах, влада мотивувала своїх громадян розміщувати українських мігрантів, виплачуючи їм фінансову компенсацію.

Європейська комісія в жовтні 2022 року продовжила термін перебування українців по програмі тимчасового захисту ще на рік. За словами єврокомісарки з внутрішніх справ І. Йоханссон, після масштабних бомбардувань українських міст, об'єктів енергетичної та критичної інфраструктури, європейській спільноті важливо продемонструвати Україні свою підтримку та солідарність. Єврокомісарка також зазначила, що люди, які вирішили повернутися додому, можуть не зніматися з реєстрації в системі тимчасового захисту, однак мають попередити місцеві органи влади про свій від'їзд. Виплати будуть призупинені. У випадку погіршення ситуації в Україні, українці можуть повернутися, та без зайвої бюрократії поновити свій статус[1].

Забезпечення швидкої та ефективної інтеграції у ринок праці є важливим як для приймаючих громад, так і для тих, хто тікає від війни, щоб відновити своє життя. З продовженням терміну дії програми тимчасового захисту, у країнах ЄС для українських мігрантів розробили новий онлайн-інструмент EU Talent Pool для пошуку роботи. Комісар з питань зайнятості та соціальних прав Ніколя Шміт сказав: «Пілотний проект EU Talent Pool демонструє нашу незмінну солідарність з Україною. Не тільки на словах, а й на ділі. Це трагедія, що мільйони людей були змушені покинути свої домівки. Наш колективний обов'язок – надати якомога більше підтримки, щоб допомогти їм створити собі життя в ЄС. Знайти якісну роботу означає фінансову незалежність і це ставить вас на шлях кращої соціальної інтеграції» [4]. За даними комісара, понад 370 тисяч українців офіційно працевлаштувалися в 15 державах-членах ЄС та 250 тисяч українських мігрантів у серпні 2022 року зареєструвалися, для пошуку роботи [1]. Завдяки проекту, українські мігранти отримали потужний інструмент допомоги у пошуку

роботи. Завдяки цьому порталу роботодавці можуть знайти собі кваліфікованих робітників, а мігранти – бажану роботу. Цей проект став спільною ініціативою Комісії та Європейської адміністрації праці, за сприяння Європейської міграційної мережі на шляху інтегрування українців, відновлення фінансової незалежності. Ставши учасником проекту, українці отримали можливість визнання своєї кваліфікації, завантажити резюме та слідкувати за пропозиціями від роботодавців. Завантажені резюме стають доступними для ознайомлення державними службами зайнятості у всіх країнах-партнерах та потенційними роботодавцями [4].

Проект реалізується через портал пошуку роботи EURES. Він об'єднує національні служби зайнятості, приватні агентства працевлаштування та роботодавців усіх країн Європейського Союзу, нараховує більше 4 мільйонів вакансій. Перевагою portalу є те, що 1 000 консультантів, які працюють в організаціях-членах та партнерських організаціях EURES, надають підтримку до, під час та після процесу добору персоналу [3].

Станом на 14 березня 2023 року більше 8 млн українців зафіксовано по всій території Європи. З них 4.9 млн біженців мають статус тимчасового захисту або зареєстровані на інших програмах підтримки мігрантів з України в Європі [5].

Остаточного статистичного показника, який вказував би на точну цифру українських мігрантів, які мають статус тимчасового захисту наразі немає. Насамперед це пов'язано з продовженням міграційних процесів. Одна частина мігрантів відмовляється від статусу тимчасового захисту. Частіше це пов'язане з працевлаштуванням та відмовою від фінансової підтримки в приймаючій країні. Друга частина переміщується в межах країн ЄС, виїжджає до США та Канади або повертається додому [2].

Отже, країни Європейського Союзу, консолідувавши свої зусилля та резерви, надали всебічну допомогу та підтримку українським мігрантам. Статус тимчасового захисту, який оформили українці, надав їм широкий правовий статус, соціальну підтримку та фінансове забезпечення. Влада приймаючих країн-партнерів продовжує розробляти конкретні кроки для пришвидшення адаптації та інтеграції українських мігрантів.

Література:

1. Журавльова О. Тимчасовий захист для українців у ЄС продовжують на рік URL: (дата звернення 23 березня 2023 р.) <https://www.dw.com/uk/timcasovij-zahist-dla-ukrainciv-u-es-prodovzuit-na-rik/a-63393982>
2. Соболева О. Особливості масової міграції українців до країн Західної Європи після 24 лютого 2022 року. - Українознавства. Гуманітарні Виклики XXI Ст.- № 4 (85) 202. – С.220-229.
3. An official website of the European Union https://eures.ec.europa.eu/viprobuvalniy-proekt-fond-talantiv-es-ukrainska_en
4. Solidarity with Ukraine: EU takes new steps to provide certainty and access to employment to beneficiaries of Temporary Protection / An official website of the European Union 10 October 2022. URL: (дата звернення 28 березня 2023 р.) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/IP_22_5998
5. OPERATION DATE PORTAL Ukraine Refugee Situation URL: (дата звернення 20 березня 2023 р.) <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

ЗМІСТ

CULTURAL STUDIES

КУЛЬТУРНА БІОГРАФІЯ VOGUE UKRAINE: ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ КОЛООбІГУ У СУЧАСНІЙ ПРИКЛАДНІЙ КУЛЬТУРОЛОГІЇ СКОРОХОД Анастасія Олександрівна	5
---	---

МИСТЕЦТВО ТА МАРКЕТИНГ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ ТА СУЧАСНИХ СТРАТЕГІЙ СОТНИК Юлія Денисівна.....	9
--	---

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНИХ ПЕРСОНАЖЕЙ В КІНО ТА ТЕЛЕБАЧЕННІ ЖЕЛЕЗНЯК Дарина Сергіївна	12
---	----

HISTORY

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ В АКАДЕМІЧНІЙ ГІМНАЗІЇ У ЛЬВОВІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ НА ПОЧ. ХХ СТ. КОЦЮМБАС Ореста Романівна	15
---	----

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА І ПАРАДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ХХІ СТОЛІТТЯ: ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ І МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРСИ ЦІВАТИЙ Вячеслав Григорович.....	19
--	----

SILY ZBROJNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ BACHÓRZ Kasper.....	24
--	----

PIAMIĘĆ O PRZESZŁOŚCI WE WSPÓŁCZESNYM WYDANIU, CZYLI GENEZA I FUNKCJONOWANIE ARCHIWÓW HISTORII MÓWIONEJ W POLSCE CZABAŃSKA Aleksandra	28
---	----

RELIGIOUS STUDY

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ: ДОСВІД РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЧИЖЕНКО Руслан Петрович	36
---	----

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ РЕЛІГІЇ В УКРАЇНІ ЯНАУЕР Мечислав,	40
--	----

PSYCHOLOGY

ZABURZENIA DEPRESYJNE JAKO INTERDYSCYPLINARNY PROBLEM NASZYCH CZASÓW mgr DĄBROWSKA Anna Lidia	44
---	----

PSYCHOLOGICZNE ASPEKTY WYCHOWANIA DZIECI GŁUCHYCH – WYZWANIA W ROZWOJU I EDUKACJI CIEŻ Magdalena.....	53
---	----

ПОБУДОВА ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ МОТИВАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ТА ПСИХОФІЗИЧНИХ РЕАКЦІЙ ЛЮДИНИ СФОРМОВАНИХ З ДИТИНСТВА ЄВДОКИМОВ Сергій Олександрович	58
---	----

PEDAGOGY

ДОДАТКИ PINTEREST ТА INSTAGRAM ДЛЯ ПОШУКУ ЯКІСНОГО ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ УРОКІВ ГЕОГРАФІЇ ДУДКА Ярослав	62
---	----

ROZWÓJ EDUKACJI, NAUKI I PRAWA W POLSCE PIASTOWSKIEJ Dr Lis Artur	64
---	----

ŻYCIE NAJWYŻSZĄ WARTOŚCIĄ CZŁOWIEKA Z PUNKTU WIDZENIA PERSONELU PIEŁĘGNIARSKIEGO Dr BARTUSEK Mariola	71
--	----

NAUCZYCIEL AUTORYTET NA MIARĘ XXI WIEKU, CZYLI O TYM JAK BUDOWAĆ POSTAWĘ AUTORYTETU WŚRÓD UCZNIÓW W DZISIEJSZYCH CZASACH GUCWA Kamil	80
--	----

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Бужикова Тетяна Олександрівна	89
--	----

SOCIOLOGY

УКРАЇНСЬКІ ВИМУШЕНІ МІГРАНТИ У КРАЇНАХ ЄС: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЧЕРНІЙ Людмила Віталіївна	92
--	----

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ГУМАНІТАРНИЙ КОРПУС

Випуск 50

Підписано до друку 21.06.2023 р.
Формат 60x84/16. Друк цифровий.

Умов. друк. арк.: 6,125

Наклад прим.: 300

Замовлення № 21-06/23

Видавець: ТОВ «НВП »Інтерсервіс»,

м. Київ, вул. Бориспільська, 9,

Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: СПД Андрієвська Л.В.

м. Київ, вул. Бориспільська, 9,

Свідоцтво: серія В03 № 919546 від 19.09.2004 р.

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції
«Розвиток освіти і науки як стратегія формування
культури майбутнього»

(7 квітня 2023 р.),

яка відбулась з використанням сервіса відеоконференції ZOOM

*Друкується за оригінальними авторськими текстами.
Редакційна колегія не несе відповідальності за авторську редакцію
поданих матеріалів.*

Верстка та оригінал-макет Мохонько Віталій